

આકાંક્ષાથી સુખપ્રાપ્તિ થશે એમ સમજીને શરીરને સતાવવામાં લાગે છે, તેઓનું દુઃખમાં પણ આનંદ માણવાનું કારણ દુઃખ સાથે સુખ સંયુક્ત થઈ ગયું હોય છે, તે છે. પોતાને અલ્પારે પીડી રહેલા તપસ્વીઓ પોતાને માટે સ્વર્ગની અને અત્યારે સુખ મેળવી રહેલા ભોગી માટે નરકની કલ્પના કરીને તેમના તન્મય તિસ્કારની નજરે ભેટા હોય છે આ બધાની વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિ અર્થા કરતા રજનીશજી કહે છે કે પશુ તો પ્રકૃતિમાં જીવે છે પરંતુ મનુષ્ય પ્રકૃતિથી નીચે પડીને, વિકૃત ચતાં પશુથી બદલત માન્ય છે; તેમ જ પ્રકૃતિથી ઉપર ઊઠીને — અતિક્રમણ કરીને સંસ્કૃતિમાં પણ પ્રવેશ કરી માન્ય છે. તપ એ મનુષ્યને ઊર્ધ્વગમનની દિશામાં લઈ જવાની પ્રક્રિયા છે તપનો ખીજો અર્થ થાય છે — જીવન ઊર્જા, ઊર્ધ્વગામી હોવું તે તેનો સ્વભાવ છે. પણ જન્મેજન્મની આદતોને કારણે આપણે તેને અધોગામી બનાવેલ છે. રજનીશજીના હિસાબે આ શક્તિને ઊર્ધ્વગમનની દિશામાં લઈ જવી એ તેનો ખરો અર્થ છે, તેમના કહેવા મુજબ ખોટો તપસ્વી આદત બનાવે છે અને કામ-કેન્દ્રને શક્તિ ન મળે તે માટે દમન અને ઓછું ભોજન વગેરેનો આશરો લે છે, પણ તેથી તે વાસના-મુક્ત નથી થતો પરંતુ સાચો તપસ્વી પોતાનો સ્વભાવ શોધે છે અને આદત સાથે લડતો નથી, પણ તેના સ્વીકાર દ્વારા ધ્યાનનું રૂપાંતરણ કરે છે. તે શક્તિ પેદા કરે છે અને તેને નવા કેન્દ્રો પર ઊર્ધ્વગામી કરે છે. એક વખત તપની આ ભૂમિકા સમજાઈ જાય તો તપના એક-એક અંગમાં ઊતરવાનું આસાન થઈ જાય છે.

તપ એ આચરણ હોઈ સાધક માટે ઘણું ઉપયોગી છે. નિઃશંક રીતે રજનીશજીએ તપની જે વૈજ્ઞાનિકતા છે તેના આધારે વિધાયક માર્ગની જે પ્રરૂપના કરી છે તે જૈન અને જૈનેતર દરેક સાધક માટે ઘણી મદદરૂપ થશે તેવી આશાથી આપના હાથમાં આ પુસ્તક મૂકતા અત્યંત આનંદ થાય છે

ગોવિંદ ચૈતન્યના પ્રણામ

સ ચમની વિધાયકે દૃષ્ટિ

પ્રવચનના મુખ્ય મુદ્દાઓ

- (૧) મંથન મંડોલ નથી પણ વિભાર છે
- (૨) મદાવીરનો મંથન ત્યાગથી નહિ પણ ઉપસન્ધિના કારણે
- (૩) વિધાયક મંથન દ્વારા અતરુ-જગતની એકતર વસ્તુની ઉપસન્ધિ
- (૪) નિષેધાત્મક મંથનનું પરિણામ — આંતર-મંથન અને અગ્નિ વ્યક્તિત્વ
- (૫) મદાવીરનો મંથન તમને અગ્નિ બનાવવા માટે નહિ પણ અખપ્તિ બનાવવા માટે
- (૬) મદાવીરની પાપની વ્યાખ્યા — અગ્નિ યુગ પુણ્યની વ્યાખ્યા એકત્રિત યુગ
- (૭) મદાવીરની ઇન્દ્રિયો ઉપરની છત — સડીને નહિ પણ અતિ નિદ્રા સ્વરૂપની શોષ દ્વારા
- (૮) બધી ઇન્દ્રિયો જાણ-જગત સાથે જોડે છે તેમ અતરુ-જગત સાથે પણ જોડે છે
- (૯) ચોગી દાતા છતને જાવળી કરવાનું પ્રતીક — રસને બીતરની દિશામાં વાગવાની પ્રક્રિયા દર્શાવતું
- (૧૦) ક્ષેત્રેન્દ્રિયને બીતરની દિશામાં વાગવાની પ્રક્રિયા
- (૧૧) સ ચમની ઉપસન્ધિ — જ્યારે બીતર અને મદાર બધું સમ થઈ જાય ત્યારે
- (૧૨) નેત્રેન્દ્રિયને બીતરની દિશામાં વાગવાની પ્રક્રિયા
- (૧૩) રપથેન્દ્રિયને બીતરની દિશામાં વાગવાની પ્રક્રિયા
- (૧૪) વિધાયક સ ચમ માટે વધુ સક્રિય ઇન્દ્રિયને પકડતી ઉપચોગી

- (૧૫) જે ઇન્દ્રિય સૌથી વધુ બહાર લઈ જાય છે, તે જ ઇન્દ્રિય સૌથી વધુ અંદર લઈ જવાનું દ્વાર થાય છે.
- (૧૬) મહાવીરના મતે આત્માની ત્રણ સ્થિતિઓ — બહિરાત્મા, અંતરાત્મા અને પરમાત્મા.
- (૧૭) ઇન્દ્રિયો બહાર પદાર્થ સાથે જોડે છે, અંદર આત્મા સાથે જોડે છે.
- (૧૮) મનુષ્યની સંભાવના — બહિરાત્માની સ્થિતિમાથી અંતરાત્માના માર્ગ દ્વારા પરમાત્મા સુધી પહોંચવાની
- (૧૯) ઇન્દ્રિયોનાં જે રૂપ — ઐન્દ્રિક અને અતીન્દ્રિય.
- (૨૦) રશિયન અંધ છોકરી દ્વારા વાંચવાની અતીન્દ્રિય શક્તિનો થયેલો વિકાસ.
- (૨૧) મહાવીરની સંમતી દૃષ્ટિનો આધાર — અતીન્દ્રિય શક્તિનો વિકાસ.
- (૨૨) નિષેધની ધારણાને કારણે તપશ્ચર્મા દ્વારા દુર્બળ થઈ ગયેલા બુદ્ધ.
- (૨૩) નિષેધથી આત્મ-બળ તો પ્રાપ્ત નથી થતું, પરંતુ શરીર-બળ પણ નષ્ટ થાય છે.
- (૨૪) પ્રત્યેક વ્યક્તિની અતીન્દ્રિય સંભાવના — તે જાણવા માટેના પ્રયોગો.
- (૨૫) સાધક માટે જરૂરી — પોતાના વ્યક્તિત્વના રૂપને શોધવું.
- (૨૬) વ્યક્તિત્વના આધારે મનુષ્યના ચાર રૂપ.
- (૨૭) ધર્મ નષ્ટ થવાનું બુનિયાદી કારણ — ધર્મને જન્મની સાથે જોડવો.
- (૨૮) દુનિયાના ધાર્મિક થવા માટેની શરત — ધર્મની પસંદગીની સ્વતંત્રતા.
- (૨૯) પોતાની પસંદગીથી ગયેલો નારિતક જન્મથી ધાર્મિક વ્યક્તિ કૃતા વધુ બળવાન.

- (૩૦) મનુષ્યની જડતા — એકની એક જૂલ વારવાર કરવા અંગેની
- (૩૧) મુસ્લિમી બોધકથા — પાપ કર્યા વગર મનુષ્ય જીવી કેમ શકે ?
- (૩૨) હિન્દિયોની એક ભવરથા — એક હિન્દિયનો અતીન્દ્રિય અનુભવ થતા બીજા હિન્દિયોના પશુ અતીન્દ્રિય અનુભવોની શરૂઆત.
- (૩૩) બોધકથા — મુસ્લિમોના ધરની વ્યક્તિઓના એકસરખા દંત્યાની
- (૩૪) મનોવિજ્ઞાન કહે છે — એક પાગલને સુધારવા માટે પૂરા સમૂહની ચિકિત્સા જરૂરી થઈ શકે છે — એક વ્યક્તિના સુધરતા પૂરા સમૂહ સુધરવા લાગે છે
- (૩૫) એક હિન્દિય સદ્ય તરફ જાય તો બધી હિન્દિયો સદ્યને ઉપલબ્ધ થઈ શકે
- (૩૬) ધર્મનું પાલનપણ — સાધનના અતિ આચરને કારણે

(૧) સંયમ સંકોચ નથી, પણ વિસ્તાર છે

સર્વાસ્તના સમયે, જેવી રીતે કોઈ ફૂલ પોતાની પાખડી ખીડી દે — એવો સંયમનો અર્થ નથી. પરંતુ સંયમનો અર્થ એ છે કે સૂર્યોદયના સમયે જેવી રીતે કોઈ કળા પોતાની પાખડીઓ ખુલ્લી કરે. સંયમ એ કોઈ મૃત્યુના ભયથી સંકોચાઈ ગયેલા ચિત્તને રુગ્ણ દશા નથી; સંયમ અમૃતની વર્ષામાં પ્રકુલિત થયેલા, નર કરતા ચિત્તની દશા છે. સંયમ કોઈ ભયથી કરાયેલો સંકોચ નથી. કોઈ પ્રલોભનને કારણે કમને પાડવી પડેલી આદત નથી. સંયમ એ અભયની દશામાં ચિત્તનો થયેલો વ્યાપ અને વિસ્તાર છે. સંયમ એ કોઈ આનંદની ઉપલબ્ધિથી અંતરવીણા પર ઉત્પન્ન થયેલું સંગીત છે.

સંયમ નિષેધ નથી, પણ વિધેય છે; negative નથી positive છે. પરંતુ પરપરા નિષેધને માનીને ચાલે છે. કેમ કે નિષેધ સરળ છે, જ્યારે વિધેય અતિ મુશ્કેલ છે. મરવું ઘણું સહેલું છે, પણ જીવવું ઘણું અધરું છે. આપણને લાગે છે — ના, જીવવું ઘણું સહેલું છે, પણ મરવું ઘણું અધરું છે. પરંતુ જેને આપણે જીવવું કહીએ છીએ, એ ફક્ત મરવું જ છે; ખીણ કશું નથી.

મંકોચાઈ જવા કરતા ખીણ કશું સહેલું નથી અને ખીણવા કરતા વધુ દુઃખ પણ કોઈ નથી. કેમ કે ખીણવાને માટે અંતર-ગર્ભ (આત્મ શક્તિ)નું જગગણુ જોઈએ છે. પણ મંકોચાઈ જવા માટે કોઈ જગગણુની, કોઈ નવી શક્તિની જરૂર નથી જૂની શક્તિ એાછી થઈ જાય તોપણ મંકોચાવાનું થઈ જાય છે; જ્યારે વ્યાપ તો નવી શક્તિનો ઉદ્ભવ થાય ત્યારે જ થાય છે.

મદદાવીરનો સચમ ત્યાગથી નહિ પણ ઉપસન્નિધના કારણે

મદદાવીનું વ્યક્તિત્વ તો ફૂલ જેવું ખીનું છે પરંતુ મદદાવી પાછળ જે પરપરા અને છે એમાં મંડેલાર્થ એવા લોકોની ગતી શખવા બની નામ છે પછી પાછળના યુગોમાં એમની પાછળ ચાલવાવાળા આ સંકેતોએલા લોકોને જોઈને આપણે દાવીર વિશે નિશ્ચય બાંધીએ છીએ સ્વાભાવિક રીતે અનુમાન એને જોઈને આપણે તેઓ જેમનું અનુમન કરે છે તેમને વિશે અનુમાન રાખી છીએ

પરંતુ એમાં ઘણું ભાગે જૂલ થઈ નામ છે જૂલ એટલા માટે નામ છે કે આપણને અનુમાયી બદાતથી પકડે છે બીતરમાં કિતરવા તો નથી અને બદાતથી નિષેધ જ આપણમાં આવે છે મદદાવીર થા છુદ થા ફૂલ્યુ બીતરથી જીવતા હોય છે અને બીતરથી રૂવવામાં વિધેય જ હોય છે જો કોઈને પરમ જ્ઞાનદ ઉપસન્ન થાય તો એના જીવનમાં જેને આપણે અર્થ કાઢ સુધી સુખ કહેતા હતા તે પૂરી જગે એટલા માટે નહિ કે એને છોડી દેવામાં આવે છે પરંતુ એટલા માટે કે હવે એને જે મળ્યું છે એને માટે જગ્યા કરવાની જરૂર છે હાથમાં કાંકરા અને પથરા હતા તે પડી જશે કેમ કે જેને હવે જીવનમાં લીગ મળી ગયા હોય તેની પાસે કાંકરા પથરા નાખવા માટે ન તો સમય છે, ન તો શક્તિ કે ન તો કોઈ કામચું છે પરંતુ એ દીરા તો આવશે અતરના આકાશમાંથી તે દીરા આપણને નહિ દેખાય પણ હાથમાં જે પથરા હતા તે પડી જશે તે આપણને દેખાશે સ્વાભાવિક રીતે જ આપણને લાગશે કે પથરા હોવા — એ જ સંવત્સર છે

તમામ જાગત પુરુષોની આસપાસ એક જ થતી આ એક અત્યંત અનિવાર્ય પ્રક્રિયા છે એ સ્વાભાવિક છે પરંતુ ધણી જોખમી છે કેમ કે ત્યારે આપણે જે કોઈ પણ વિચારીએ છીએ તે ખોટું થઈ નામ છે આપણને લાગે છે કે મદદાવીર જે કોઈ

છોડી રહ્યા છે તે જ સંબંધ છે. પણ આપણને એવું નથી લાગતું કે મહાવીર જે કાર્ધ પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે તે સંબંધ છે. વળી ધ્યાન રાખજો કે પામ્યા સિવાય છોડવું અશક્ય છે. જે પામ્યા વિના છોડશે એ રુગણ થઈ જશે, ખીમાર થઈ જશે. એ અસ્વસ્થ થ જશે, સંકોચાઈ જશે અને અતે મરી જશે એટલે પામ્યા સિવાય છોડવું અશક્ય છે.

(૩) વિધાયક સંયમ દ્વારા આંતર-જગતની શ્રેષ્ઠતર વસ્તુની ઉપલબ્ધિ

જ્યારે હું કહું છું કે તમાગની અત્મત જુદી ધારણા છે અને સંયમનું સાવ જુદું રૂપ અને પરિમાણ પ્રગટ થાય છે, ત્યારે હું એમ કહું છું કે મહાવીર જેવા લોકો જે કાર્ધ પામે છે, તે પામવું એટલું વિરાટ છે કે એની તુલનામાં ગર્હ કાલ સુધી એમના હાથમાં જે હતું તે મૂલ્મહીન અને વ્યર્થ થઈ જાય છે. વળી ધ્યાન રાખજો કે મૂલ્મહીનતા સાપેક્ષ (relative) છે, તુલનાત્મક છે

જ્યાં સુધી તમને શ્રેષ્ઠ તર નથી મળ્યું, ત્યાં સુધી તમારા હાથમાં જે છે તે જ શ્રેષ્ઠતર છે. ભલે તમે ગમે તેટલું કહો કે એ શ્રેષ્ઠતર નથી, પરંતુ તમારું ચિત્ત કહેતું જશે, એ જ શ્રેષ્ઠતર છે. કેમ કે એનાથી શ્રેષ્ઠતરને તમે જાણ્યું નથી. જ્યારે શ્રેષ્ઠતરનો જન્મ થાય છે, ત્યારે જ પહેલું નિકૃષ્ટ થાય છે અને મળની વાત તો એ છે કે નિકૃષ્ટને છોડવું નથી પડતું અને શ્રેષ્ઠને પકડવું નથી પડતું. શ્રેષ્ઠ આપોઆપ પકડી લેવાય છે અને નિકૃષ્ટને છોડી દેવાય છે. જ્યાં સુધી નિકૃષ્ટને આપણે પ્રયત્નપૂર્વક છોડવું પડે, ત્યાં સુધી જાણવું કે આપણને શ્રેષ્ઠની કોઈ ખગર નથી અને જ્યાં સુધી શ્રેષ્ઠને આયાસ કરીને પકડવું પડે છે, ત્યાં સુધી જાણવું કે હજી શ્રેષ્ઠ મળ્યું નથી. શ્રેષ્ઠનો સ્વભાવ જ એ છે કે એ પકડાઈ જાય છે, નિકૃષ્ટનો સ્વભાવ જ એ છે કે એ છૂટી જાય છે.

પગલું નિકૃષ્ટ આપણાથી છૂટતું નથી અને શ્રેષ્ઠ આપણી

પકડમાં આવતું નથી તો આપણે નિરૂદ્ધને ઠોડવાનો જાગજાગત પ્રયત્ન કરીએ છીએ એ પ્રયત્નને જ આપણે સમજી કહીએ છીએ આપણે શ્રેષ્ઠને અધારમાં ફેરોસવાની પકડવાની કોશિશ કરીએ છીએ આ રીતે એ આપણી પકડમાં નથી આવી શકતું એટલા માટે સચમના વિધાયક પાસાને જરાજરા સમજી લેવું જરૂરી છે નહિ તો સચમ અકિતને ધાર્મિક નથી બનાવતો કેવળ અધાર્મિક થતા રોકે છે અને જે અધર્મ જદાગ પ્રગટ થતાં રોકાઈ જાય છે, તે બીતરમાં એ જગીને ફેલાઈ જાય છે

(૪) નિરોધાત્મક સચમનું પરિણામ — આતર સચમ અને અહિત વ્યખિત્વ

નિરોધાત્મક સચમ કૂતોને પેદા નથી કરી શકતો ફક્ત કાંટાને પ્રગટ થતાં રોકે છે પરંતુ જે કાંટા જદાગ આકાશમાં પ્રગટ થતાં રોકાઈ જાય છે તેઓ આત્મામાં છુપાઈ જાય છે એટલા માટે જેને આપણે સમજી કહીએ છીએ એ આનંદિત નથી દેખાતો એ પીડિત દામ તેવો દેખાય છે એ કોઈ પધ્ધતિની નીચે દબાવેલા જણે કોઈ પદ્ધતિ જેટલા ભારને વહન કરતો દોષ તેવો લાગે છે એના પગમાં નળ જાળી રચિતિ નથી હોતી પણ એના પગમાં કંઈની સક્રિય આધિપતિ દોષ એવું લાગે છે એવું નથી લાગતું કે એ જાળક જેવો સરળ અને હી વાને તત્પર દોષ તેવો દગવો ચર્ષ થયો છે પણ જણે જૂન જારેખમ અને વજનદાર ચર્ષ થયો દોષ તેવો લાગે છે

જેને આપણે સમજી કહીએ છીએ તે દસવાની સક્રિય ગુમાવાં બેઠો દોષ છે એની ચારે તરફ અમિતની ધાગ એકઠી ચર્ષ જાય છે અને જે સચમી પરિપૂર્ણ ચિત્તથી દસી ન તકે, તે દષ્ટ સચમી નથી. જેનું જીવન રિપત ન જની જાય તે દષ્ટ સચમી નથી

નિરોધનો રસ્તો એ છે કે જ્યાં જ્યાં મન જાય છે ત્યાં ત્યાં મનને જ્યાં ન દો. જ્યાં જ્યાં મન જાય છે ત્યાં ત્યાં મનને

ખેંચવા ન દો, એનાથી ઊલટું ખેંચો. તો નિષેધ એક આત્મ-સંઘર્ષ (inner conflict) છે, જેમા શક્તિ વપરાય છે, પ્રાપ્ત નથી થતી. બધા સંઘર્ષોમા શક્તિ વ્યય થાય છે. જ્યાં જ્યાં મન ખેંચે છે, ત્યાં ત્યાંથી એને પાછું ખેંચો, પાછું વાળો કોણ પાછું વાળશે, કોને પાછું વાળશે? તમે જ ખેંચો છો. તમે જ આકર્ષિત થાઓ છો અને તમે જ પાછા જાઓ છો તમે તમારી અંદર વિભાજિત થઈ જાઓ છો શન-ખડ તૂટી જાઓ છો. જેને મનો-ચિકિત્સક ‘સિઝોફ્રેનિયા’ (schizophrenia) કહે છે, એ તમારી અંદર પ્રગટ થાય છે તમે ખડિત થઈ જાઓ છો. તમે જમણા — ત્રણગણા થઈ જાઓ છો. તમારી અંદર અનેક લોકો થઈ જાય છે. તમે તમને જ વિભાજિત કરીને લડવાનું શરૂ કરી દો છો. એમા ક્યારેય જીત નહિ થાય. જ્યારે મહાવીરનો રસ્તો જીતનો રસ્તો છે. જે પોતાની સાથે લડશે એ કદી જીતશે નહિ

(૫) મહાવીરનો અંચલ તમને ખડિત બનાવવા માટે નહિ, પણ અખડિત બનાવવા માટે

આ સૂત્ર ઊલટું લાગે છે. કેમ કે આપણને લાગશે કે લડ્યા વગર જીત કેવી રીતે થઈ શકે? જે પોતાની સાથે લડશે એ કદી જીતશે? કેમ કે પોતાની સાથે લડવું એ પોતાના જ ખેંચાણને લડાવવા જેવું છે. એમા ન તો ડાઓ જીતી શકે છે કે ન તો જમણો; કેમ કે બંનેની પાછળ મારી જ તાકાત છે. મારી જ શક્તિ લાગે છે. એમ ઇચ્છું કે ડાખાને જિતાડી દઉં, ત્યારે પણ ડાઓ નથી જીતતો અને એમ ઇચ્છું કે જમણાને જિતાડી દઉં ત્યારે પણ જમણો નથી જીતતો કેમ કે બંનેની પાછળ હું જ હોઉં છું.

આ જે વ્યક્તિત્વમા ખડન થઈ જાય છે, disintegration થઈ જાય છે, એ માણસને વિક્ષિપ્તતા તરફ લઈ જાય છે. માણસ એવો દેખાય છે કે બંણે એની અંદર એનો દુરમન ઊભેલો હોય.

હાન છે તો એ પોતે જ પરતુ એણે પોતાને અડધા વહેલી કીધેલો કે પોતાની જ છાયા સાથે લડવા જેવું એ ગ્રાંડપ્રજ છે પરતુ મહાવીર એટલું જીવે છે કે schizophrenic અકિત અખિતવની દિશામાં તમને સર્વ જન્ય એવી સલાહ તેઓ નથી આપી શકતા તેઓ સલાહ આપશે અખડ અખિતવની તરફ—Integrated એકતિત, અવિભાજિત તરફ સર્વ જન્ય એવી તો હવે મનના અર્થ છે—એટલેટું એકતિત (Integrated) અવિભાજિત અખિતવ

(૧) મહાવીરની પાપની વ્યાખ્યા : ખડિત થયું : પુણ્યની વ્યાખ્યા : એકતિત થયું

એ ખૂબ મનની વાત છે કે જે તમે અસત્ય બોલો તો તમે ક્યારેય પણ અખડિત (Integrated) થી દૂર થકતા જે તમે જુદું બોલો તો તમારા બીતરમાં એક અસ દમેસા જ હાજર રહેશે જે કહશે કે જુદું બોલવું તેનું જુદાઈ સાથે સંપૂર્ણ સદ્ભાવ દર્શાવવાનું અસકય છે જે તમે નારી ક' તો તમે ક્યારેય અખડ નથી દૂર થકતા તમારી અડગ એક અસ તો નારીની કાન બોલો જ દમે પ દુ જા તમે સમ બેસો તો તમે અખ થઈ શકો છો.

જેનાથી આપણે અખડ થઈ શકીએ છીએ, એને મહાવીર પુણ્ય કહ્યું છે અને જેનાથી આપણે અકિત થઈ અર્ધજા છીએ તેને લેમણે પાપ કહ્યું છે એક જ ચીજ પાપ છે—માણસનું ખડેમાં વિભાજિત થઈ જવું અને એક જ પુણ્ય છે—માણસનું જે ઈ જવું એકતિત થઈ જવું—To be one whole.

(૨) મહાવીરની હનિધિ: ઉપરનો છત : છતીને નહિ પણ અતીન્દ્રિય સ્વરૂપની શોધ દ્વારા

મહાવીર લડવાનું નથી કહેતા મહાવીર જીતવાનું જરૂર કહે છે લડવાનું નહિ કેમ કે જીતવાનો રસ્તો બીજો છે જીતવાનો

રસ્તો એ નથી કે હું પોતાની ઇન્દ્રિયો સાથે લડું; જીતવાને રસ્તો એ છે કે હું મારા અતીન્દ્રિય સ્વરૂપની શોધમાં લાગી જઈ જીતવાનો રસ્તો એ છે કે મારી અંદર છુપાયેલા જે ખીજા ખજાનો છે, એની શોધમાં હું લાગી જાઉં. જેમ જેમ એ ખજાનો મારી આગળ ખૂલતા જાય છે, તેમ-તેમ ગર્ભ કાલ સુધી જે મહત્વપૂર્ણ હતું, તે બિન-મહત્વપૂર્ણ થવા લાગે છે. ગર્ભ કાલ સુધી જે આકર્ષક હતો તે હવે નથી આકર્ષક. ગર્ભ કાલ સુધી જે ચિત્ત બહારની દિશામાં જતું હતું તે હવે અંતરની દિશામાં આવવા લાગે છે.

(૮) બધી ઇન્દ્રિયો બાહ્ય જગત સાથે જોડે છે, તેમ આંતર-જગત સાથે પણ જોડે છે

જરા ઉદાહરણ લઈને સમજાવે. એક માણસ ભોજન માટે ખૂબ આતુર છે, પરેશાન છે, એમાં એને ખૂબ રસ છે. તો એ સંમમને માટે શું કરે? રસનો નિગ્રહ કરે, એ જ આપણને દેખાય છે. આજે આ રસ ન લે, કાલે પેલો રસ ન લે, પરમ દિવસે ત્રીજો રસ ન લે આ ભોજન છોડી દે, પેલું ભોજન છોડી દે પરંતુ શું ભોજનના પરિત્યાગથી રસનો પરિત્યાગ થઈ જશે? સંભવ તો એવો છે કે ભોજનના પરિત્યાગથી પહેલાં તો રસ વધશે. જો એ હઠ કરીને જાઓ રહે તો રસ રૂઢાર્ધને ઠીંગાર્ધ જશે, મુક્ત નહિ થાય. પરંતુ એમ ઠીંગાર્ધ ગયેલો, કુઠિત થઈ ગયેલો રસ એના વ્યક્તિત્વને પણ ઠીંગારાવી દેશે, કુઠિત કરી દેશે.

જે ભોજન કરવામાં પણ લમલીત થઈ જાય છે તે અલભને શી રીતે પામશે? ના, મહાવીર આને સંમમ નથી કહેતા. મહાવીર જેને સંમમી કહે છે તેવી વ્યક્તિ રસના પાગલપણાથી મુક્ત થઈ જાય છે. મહાવીર એક ખીજો બીતરનો રસ શોધે છે કે જે ભોજનથી નથી મળતો. એક ખીજો પણ રસ છે કે જે અંતર સાથે જોડાવાથી મળી જાય છે.

જો આપણે બરાબર સમજાવે તો, આપણી બહારની જેટલી

ઈદ્રિયો ॥ તે બધી connecting links છે જોડાતી કડીઓ છે સ્વાદની ઈદ્રિય જોળન સાથે જોડી દે છે આંખની ઈદ્રિય દ્રશ્ય સાથે જોડી દે છે કાનની ઈદ્રિય શ્રવણ સાથે જોડી દે છે ને મહાવીરની આનરિક પ્રક્રિયાને સમજાવી દોષ તો મહાવીર એ કહે છે કે જે ઈદ્રિય બહાર જોડી દે છે એ જ ઈદ્રિય બીતરના જગત સાથે પણ જોડી શકે છે બહાર શ્રવણોનું એક જગત છે કાન એની સાથે જોડે છે બીતર પણ શ્રવણોનું એક અદ્વિત જગત છે કાન એની સાથે પણ જોડી શકે છે જીભ બહારના રસ સાથે જોડે છે બહાર રસનું એક જગત છે પરંતુ આપણને બીતરના રસની ખબર નથી એટલે એ જ મહત્વનું માન્ય પડે છે પરંતુ જીભ બીતરના રસ સાથે પણ જોડી શકે છે

(ક) યોગી ઢાઠા જીભને ઊભડી કરવાતુ પ્રતીક—રસને બીતરની દિશામાં વાળવાની પ્રક્રિયા દર્શાવતુ

પ્રતીક ક્યારેક ક્યારેક ધણી વિશિષ્ટતામાં ઘર્ષ જાય છે એ સાંભળ્યું છે અને તમે બધાએ પણ સાંભળ્યું હતું કે સાધક યોગી પોતાની જીભને ઊભડી કરી લે છે એ કેવળ પ્રતીકાત્મક (symbolic) છે એવી રીતે કેટલાક પાત્રણ પણ પોતાની જીભની નીચેના ભાગને કાપીને લાંબી કરવાના પ્રયત્નમાં લાગી જાય છે સાધકનું આ કામ કેવળ પ્રતીક રૂપે છે સાધક પોતાની જીભને ઊભડી કરી લે છે એનો અર્થ એ છે કે જીભને જે રસ બહારના પદાર્થો સાથે જોડેલો હતો તે હવે બીતરમાં આત્મા સાથે જોડી દે છે

સાધક પોતાની આંખ ઊભડી ચડાવી લે છે એનો અર્થ એટલો જ છે કે એ જે બહાર જોતો હતો તે હવે બીતર જોવા લાગે છે અને એક વાર જે બીતરનો સ્વાદ આવી ગયો તો બહારના બધા સ્વાદ બેસ્વાદ ઘર્ષ જાય છે બહારના રસને બેસ્વાદ કરવા નથી પડતું કરવાથી તો એ ક્યારેય નથી થતું, કરવાથી તો એમનો સ્વાદ ઊભડે વધતો જાય છે પણ જે ॥ કરવામાં

આવે તો રસ રંધાઈ જાય છે, કુંકિત થઈ જાય છે, મરી જાય છે. અને ઇન્દ્રિય બહારની બાબતોએ જ પડી રહે છે. ઇન્દ્રિયોને બીતરની તરફ વાળવી એ જ સંયમની પ્રક્રિયા છે.

(૧૦) કુર્ણોન્દ્રિયને બીતરની દિશામાં વાળવાની પ્રક્રિયા

પણ ઇન્દ્રિયોને બીતરની તરફ કેવી રીતે વાળીશું? ક્યારેક નાના એવા પ્રયોગો કરશો તો ખ્યાલમાં આવવા માંડશે. ઘરમાં બેઠા છો બહારના અવાજો સાંભળવાનું શરૂ કરો. ખૂબ જાગ્રત થઈને સાંભળો કે કાન શું શું સાંભળી રહ્યા છે બધી વસ્તુઓ પ્રતિ જાગ્રત થઈ જાય. રસ્તા પર ગાડીઓ ચાલી રહી છે, હોર્ન વાગી રહ્યા છે, આકાશમાંથી વિમાન પસાર થઈ રહ્યું છે, લોકો વાતો કરી રહ્યા છે બાળકો રમી રહ્યા છે, રસ્તા પરથી લોકો પસાર થઈ રહ્યા છે, સરવસ જાય છે—બધા અવાજો તરફ પૂરા જાગી જાય. જ્યારે આ બધા અવાજોની પ્રતિ પૂરી રીતે જાગેલા હો, ત્યારે એક વાત એ પણ ખ્યાલ કરો કે કોઈ એવો પણ અવાજ છે કે જે બહારથી નથી આવી રહ્યો, પણ જે અંદર જ ઉત્પન્ન થઈ રહ્યો છે? અને ત્યારે તમે એક અક્ષય જ પ્રકારની નિસ્તબ્ધતાના, નીચતાના ધ્વનિને સાંભળવા માંડશો. આ બળરની બીડમાં પણ એક અવાજ છે કે જે અંદર આપો વખત ગુંજી રહ્યો છે.

પરંતુ આપણે બહારની બીડના અવાજમાં એટલા તો સંકળન છીએ કે એ અંતરની નિસ્તબ્ધતાનો અવાજ આપણને સંભળાતો નથી બધા અવાજોને સાંભળતા રહો ન લડો, ન હટો. ખસ, સાંભળતા રહો ફક્ત એક ગોધ બીતર શરૂ કરો કે શું આ બધા અવાજોમાં એક અવાજ એવો પણ છે કે જે બહારથી નથી આવતો, પણ બીડમાં જ ઉત્પન્ન થઈ રહ્યો છે? અને તમે ઘણા જ જલ્દી એ નિસ્તબ્ધતાના અવાજને, કે જેવો ક્યારેક ક્યારેક નિર્જન વનમાં મંત્રગાય છે, તેને ભરણબરમાં, સડક પર પણ સાંભળવા શક્તિમાન બનશો. ખરું તો એ છે કે જંગલમાં તમને જે

નિસ્તમ્બતાનો ખનિ સંભળાય છે તે જમણનો એછો દોષ છે વધારે તો એ બહારના અવાજો દી જવાથી બીતરના અવાજનો પ્રતિધ્વનિ મેલ છે એ સાંભળી શકાય છે એને માટે જમણમાં જવાનું થે જરૂર નથી અને કાન દાઘથી બંધ કરી લેા બહારનો અવાજ બંધ થઈ જશે તો જેવી રીતે તમગં બોલી ગયાં દોષ તેવા નિસ્તમ્બતાનો ખનિ બીતરમાં ગુજવા સામગ્રે આ બીતરના અવાજની પહેલી પ્રતીતિ છે

જેવી આની પ્રતીતિ થતી જશે તેવા જ બહારના અવાજોમાં ગસ એછો થવા માં શે આ બીતરનું મંગીન તમારા રસને પકડવાનું શકે કરી દેશે થોડા જ દિવસમાં બીતર ખાં આજે અવાજ નિસ્તમ્બતાની માફક માણુમ પડેલો હતો એ સમય થવા સામગ્રે અને રૂપ લેવા સામગ્રે આ જ નિસ્તમ્બતા ધીરે ધીરે હોડામ્ જોવી પ્રતીત થવા સામગ્રે જે દિવસે આ બોદમ જેવો સામવા ખાંડે ને દિવસે બહારનાં વાલોથી ચે । કંઈ કંઈ મંગીત આને ખુલાખો નદિ કરી શકે તે દિવસથી અતમની વીજાનું એ મંગીત તમ રી પડ્યાં આવવાનું શરૂ થઈ ગયું

હવે તમારે કાનના રસને રોકવો નદિ પડે તમારે એ કહેવું નદિ પડે કે હું હવે સિતાર નદિ સાંભળુ હું સિતારનો ત્યાગ કરુ છું ના હવે હોડાવાની કોઈ જરૂર નદિ રહે તમે અચાનક અનુભવશે કે એક વધુ વિરાટ એક વધુ એકતર એક વધુ મદન સંગીત સ્વપ્રમ્ય થઈ ગયું અને ત્યારે તમે સિતારને સાંભળનાં પણ આ સંગીતને સાંભળી શકશો ત્યારે કોઈ વિપરીત કોઈ વિરોધ કોઈ contradiction નદિ રહી બન્ય ત્યારે બહારનું મંગીન અતરના સંગીતનો સીધો પ્રતિધ્વનિ રહી જશે ત્યારે દુરમનાયક નાદ દ પળ સંગીતનો પ્રતિધ્વનિ રહી જશે ત્યારે તમારી અદ્ય અખડ અભિત્ય ઇશુ થઈ જશે જે બહાર અને બીતર વચ્ચે અતર ન હો

(૧૧) સંયમની ઉપલબ્ધિ — જ્યારે ભીતર અને બહાર બધું સમ થઈ જાય ત્યારે

જેમ જેમ આપણે ભીતર જઈએ છીએ, તેમ તેમ બહાર અને ભીતરનું અંતર ઓછું થતું જાય છે. અને એક સમય એવો આવી જાય છે જ્યારે ન તો કાંઈ બહાર કે ન તો કાંઈ ભીતર રહી જાય છે. એક જ રહી જાય છે કે જે બહાર પણ છે અને ભીતર પણ છે. જે દિવસે આ ઘડી આવે છે કે જે બહાર છે તે જ ભીતર છે અને જે ભીતર છે તે જ બહાર છે એ દિવસે તમે સંયમને, એ સમતા(equilibrium)ને ઉપલબ્ધ થઈ જાઓ છો કે જ્યાં બધું સમ થઈ જાય છે, જ્યાં બધું સ્થિર થઈ જાય છે, જ્યાં બધું મૌન થઈ જાય છે, જ્યાં કોઈ હલનચલન નથી હોતું, જ્યાં કોઈ દોડધામ નથી હોતી, જ્યાં કોઈ કંપન નથી હોતું.

(૧૨) નેત્રેન્દ્રિયને ભીતરની દિશામાં વાળવાની પ્રક્રિયા

કોઈ પણ ઇન્દ્રિયથી શરૂ કરો અને ભીતરની તરફ આગળ વધતા જાઓ. તુરત જ એ ઇન્દ્રિય તમને ભીતર સાથે જોડવાનું કારણ બની જશે. આખથી જેવું શરૂ કરો, પછી આંખ બંધ કરી દો. બહારના દૃશ્ય જુઓ, જોતા રહો અને ધીરે ધીરે અંતરના દૃશ્ય પ્રતિ જાગૃત થાઓ. ખૂબ જલદી તમને બહારનાં એ દૃશ્યોની વચ્ચેમાં ભીતરનાં દૃશ્યોની ઝંઝક આવવી શરૂ થઈ જશે.

ક્યારેક ભીતરમાં એવો પ્રકાશ ભરાઈ જશે કે જે બહાર સૂર્યની પણ આપવાની શક્તિ નહિ હોય. ક્યારેક ભીતરમાં એવા રંગ ફેલાઈ જશે કે જે ઇન્દ્રિયનું પણ નથી હોતા ભીતરમાં એવા ફૂલ ખીલી ઊઠશે કે જે પૃથ્વી પર ક્યારેય પણ ખીલ્યાં નથી. જ્યારે તમે ઓળખવા લાગશો કે આ બહારનું ફૂલ નથી, આ બહારનો રંગ નથી, આ બહારનો પ્રકાશ નથી, ત્યારે તમે પહેલી વાર તુલના કરી શકશો કે બહાર જે પ્રકાશ છે તેને પ્રકાશ કહેવો કે ભીતરની તુલનામાં એને પણ અંવકાર કહેવો બહાર જે ફૂલ ખીલે છે એને

એ રૂઝ કહેવાં કે બીતરની દ્રવ્યનામાં ફોનોના પ્રતિબિંબ કહેવાં—
 ઠીકા સ્વર? ત્યારે પછી બહાર જે ઇન્દ્રિયનું રમ જીવત્ત્વ જમ
 કે એમને રમ કહેવાનું થયું મુરકેવ થયે કેમ કે જ્યારે કોઈ
 બીતરના રમને જાણે છે ત્યારે રમમાં એક જીવત ગુણ (living
 quality) આવી જમ છે કે જે બહારના રમોમાં નથી હોતો.
 બહારના રમોમાં કેટલીયે ચમકે હોય છતાં બહારના રમ જમ છે
 જ્યારે બીતરમાં રમ દેખાય છે ત્યારે પહેલી વાર રમ જીવત ચર્મ
 જમ છે

આમ તો આપણે વિચારી પણ નથી શકતા કે રમના જીવત
 હોવાનો શો જમ હોય છે રમ જમને જીવત? જ્યારે આ જાણીએ
 ત્યારે જ ખ્યાલમાં આવી શકે છે કે રમ જીવત હોઈ શકે છે રમ
 પ્રાણવાન હોઈ શકે છે અને જે દિવસે બીતરનો રમ પ્રાણવાન
 થઈને દેખાવા લાગે છે તે દિવસે બહારના રમોનું આકર્ષણ જનું
 રહે છે એને ઊંડુ નથી પડતું જમ જનું રહે છે

(૧૩) સ્પર્શોન્દ્રિયને બીતરની દિશામાં વાળવાની પ્રક્રિયા

પ્રત્યેક ઈન્દ્રિય આપણને બીતર લઈ જવા મારેનું દાર જની
 શકે છે ખૂબ સ્પર્શ કર્યો છે સ્પર્શનો ખૂબ જનુભવ છે તો એમી
 જાણે આખો જમ કરો અને સ્પર્શ પર ખ્યાન કરો મુંઝ કરીરને
 સ્પર્શ કર્યો હશે મુંઝ વસ્તુઓને સ્પર્શ કર્યો હશે મુંઝ ફોનોને
 સ્પર્શ કર્યો હશે ક્યારેક સવારે ઘાસ પર પડેલા જ કળને સ્પર્શ
 કર્યો હશે ક્યારેક કિનારાની સવારે અમિની પાસે બેસીને તેની
 ઉજ્જવાનો સ્પર્શ કર્યો હશે ક્યારેક અદનારાઓની કુનિયામાં સૂઈને
 એમની ચાંદનીનો સ્પર્શ આપ્યો હશે એ જમ સ્પર્શ તમારી
 ચારે બાજુ ઊભા થઈ જવા દો અને પછી શોધવા ચડિ કે કોઈ
 એવો સ્પર્શ પણ છે ખરો કે જે બહારથી આવ્યો ન હોય?

અને થોડી જ ગહેનતથી થોડા જ મંકવથી તમને એવા
 સ્પર્શની પ્રતિતિ થવા લાગશે કે જે બહારથી નથી આવ્યો જે

ચદ્ર-તારાઓ પાસેથી નથી મળતો, જે ફૂલોથી નહિ, જે ઝાકળથી નહિ, જે સૂર્યની ગરમીથી પણ નહિ, કે સવારના શીતળ પવનના સ્પર્શથી પણ નથી આવ્યો. અને જે દિવસે તમને એ સ્પર્શનો અતુલવ થશે, તે દિવસે જ સમજાવે કે તમે ભીતરના સ્પર્શ પામી લીધો છે. એ દિવસે બહારના સ્પર્શ વ્યર્થ થઈ જશે પછી પ્રત્યેક વ્યક્તિએ એ જ ઇન્દ્રિય પકડી લેવી જોઈએ કે જે એની સૌથી વધુ તીવ્ર અને સજગ ઇન્દ્રિય હોય.

(૧૪) વિધાયક સંયમ માટે વધુ સક્રિય ઇન્દ્રિયને પકડવી ઉપયોગી

અહીં હું તમને એ કહી દઉં કે જો તમે સંયમને નિષેધાત્મક રૂપે સમજ્યા હશે, તો તમે તમારી જે ઇન્દ્રિય સૌથી વધુ તીવ્ર છે, એને દુશ્મન બનાવી લેશો. પરંતુ જો તમે સંયમને વિધાયક રૂપે સમજ્યા હો તો તમારી જે ઇન્દ્રિય સૌથી વધુ સક્રિય છે, એ જ તમારી મિત્ર છે. કેમ કે તમે એના દ્વારા જ ભીતર પહોંચી શકશો.

હવે જે માણસને રંગોમા કોઈ રસ નથી, જે હજી બહારના રંગોને પણ જાણી, માણી કે સમજી શક્યો નથી, તેને ભીતરના ગંગ સુધી પહોંચવામા ઘણી મુશ્કેલી પડશે જે માણસને સંગીતમા કોઈ અર્થ માલૂમ નથી પડતો, ફક્ત શોરબકોર માલૂમ પડે છે, બહુ બહુ તો વ્યવસ્થિત શોરબકોર અથવા તો ઓછામા ઓછા હેરાન કરનારા ધ્વનિઓ માલૂમ પડે છે, તે માણસને અતરધ્વનિ તરફ જવાનું કંઈ પણ પડશે. એને મુશ્કેલી પડશે, અડચણ થશે. તમારી જે ઇન્દ્રિય તમને સૌથી વધુ પરેશાન કરતી માલૂમ પડે છે, એ જ તમારી મિત્ર છે કેમ કે એ જ ઇન્દ્રિય સૌથી પહેલાં અંદરની બાજુ યોડી જઈ શકે છે. તો તમે તમારી સક્રિય ઇન્દ્રિયને શોધી લો.

ગુર્જિએકની પામે કોઈ જગ્ગુ તો એ પ્રજ્વલે છે તારી સૌથી મોટી નળખાઈ કઈ છે? પહેલા તું મને તારી સૌથી મોટી નળખાઈ

જતાવી દે તો કું એનું જ તારી સૌથી મોટી સક્રિયતા રખાતર કરી દર્શક એ સાચુ કહેતો હતો એ સક્રિય એ જ છે

તમારી સૌથી મોટી નબળાઈ શું છે? શું રૂપ તમને આકર્ષિત કરે છે? તો અવગીત ન થાઓ રૂપ જ તમારુ દાર બની જશે શું રૂપથી તમને ખોલાવે છે? તો અવગીત ન થાઓ રૂપથી જ તમારો માત્ર છે જી સ્વાદ તમને ખેંચે છે અને તમારો સ્વપ્નમાં પ્રવેશી જાય છે? તો સ્વાદને ધન્યવાદ દો એ જ તમારો સેતુ બની જશે.

(૧૫) એ ઇન્દ્રિય સૌથી વધુ બહાર લઈ જાય છે, તે જ ઇન્દ્રિય સૌથી વધુ બહાર લઈ જવાનુ દાર થાય છે

તમારી જે ઇન્દ્રિય સૌથી વધુ મવેદનથીય છે એની સાથે જો તમે લગીશો તો એ કુદ્રિત થઈ જશે એમ જ સમજો કે તમે તમારે હાથે જ તમારો સેતુ તોડી નાખ્યો છે જો સંપત્તી વિધાયક ધારણથી આલશી તો તમે એ જ ઇન્દ્રિયને માત્ર જતાવી મેરીશો એની ઉપર જ તમે પાછા ફરશો ખ્યાનમાં રહે જે રસ્તાથી આપણે બહાર નીકળીએ એ જ રસ્તાથી આપણે બીતર આવીએ છીએ રસ્તો તો એ જ દોષ છે ફક્ત દિશા બદલાઈ જાય છે ચહેરો બદલાઈ જાય છે તમે આ અવન મુખી જે રત્ને આપ્યા હો એ જ રત્ને પાછા ફરશો ફક્ત દિશા બદલી લઈ જશો. અત્યાર મુખી મોં જાવનની તરફ ફરુ હવે તે પોતાના ધર તરફ ફરી.

પરંતુ જુલમાં પણ જો તમે એનુ વિચારુ કે જે રસ્તો અને પોતાના ધરથી આલશે જી લઈ આપ્યો છે એ મારો દુરમન છે એના પર હવે કું નહિ ચાલુ તો તમે જતાપર સમજી લો કે તમે પોતાને મેર હવે કદી નહિ પહોંચો કેઈ રસ્તો દુરમન નથી બધા રસ્તા અને દિશાઓમાં ખૂંચ્યા છે તો જે રસ્તાથી તમે બહારના જગતમાં સરથી વધુ આકર્ષિત થાઓ હો અને ખેંચાઈ જાઓ હો

(એ લલે આંખ હોય, લલે સ્વાદ હોય, લલે ધ્વનિ હોય — કંઈ પણ હોય), જે રસ્તે તમે સૌથી વધુ બહાર જાઓ છો મા જે રસ્તે તમે તમારાથી સૌથી વધુ દૂર આત્મા ગયા છો, એ જ રસ્તે તમારા સંયમની વિધાયક દિશામાં સહયોગી બનશે. એનાથી તમારે પાછા ફરવાનું છે.

એની સાથે લડવું નહિ. એની સાથે લડીને તો તમે તેને તોડી નાખશો. તોજ્યા પછી પાછા ફરવું તમારે મુશ્કેલ થઈ જશે. એ તમને ધણું અજાણ લાગશે. પરંતુ હું ભારપૂર્વક કહેવા માગુ છું કે લોકો ઇન્દ્રિયોને કારણે બહાર ભૂલા નથી પડતા. માત્ર જે ઇન્દ્રિયોના રસ્તા તેઓ તોડી નાખે છે તે ઇન્દ્રિયોને કારણે બહાર ભૂલા પડે છે. આપણે બધા આ રસ્તાઓને તોડીએ છીએ. મારી પાસે લોકો આવે છે અને કહે છે કે અમારી કોઈ બીજી તકલીફ નથી બસ આ સ્વાદ અમને ખૂબ હેરાન કરે છે. કોઈ પણ રીતે સ્વાદથી છુટકારો કરી દો. એમને બખર જ નથી કે જે એમને હેરાન કરી રહ્યો છે, એ જ એમના પાછા ફરવાનો માર્ગ છે આને હું કંઈ છું સંયમની વિધાયક દષ્ટિ.

(૧૬) મહાવીરના મતે આત્માની ત્રણ સ્થિતિઓ — બહિરાત્મા, અંતરાત્મા અને પરમાત્મા.

આના એક બીજા પાસાને ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ. જેટલી ઇન્દ્રિયો આપણી પાસે છે, એનું એક તો પ્રગટ રૂપ છે — જેને આપણે બહિરિન્દ્રિય કહીએ છીએ મહાવીરે આત્માની ત્રણ સ્થિતિઓ કહી છે એકને તેઓ કહે છે બહિરાત્મા બહિરાત્મા એ આત્માને કહે છે કે જે હજી ઇન્દ્રિયોનો બહારની બાજુએ ઉપયોગ કરી રહ્યો છે બીજાને મહાવીર અતરાત્મા કહે છે. અતરાત્મા એ આત્મા છે કે જે હવે ઇન્દ્રિયોનો અંદરની દિશામાં ઉપયોગ કરી રહ્યો છે. ત્રીજાને મહાવીર કહે છે પરમાત્મા. પરમાત્મા એ આત્મા છે કે જેનું બહાર અને અંદર મળી ગયું છે. જેનું ન તો કોઈ બહાર અને

૧ તો કાંઈ બીતર છે જે ન તો બહાર જાય છે કે ન તો બીતર જાય છે જે બહાર જાય છે તે નિરિશ્વર છે જે બીતર જાય છે તે અતરશ્વર છે અને જે કર્ણાવ પશુ નથી જતો જ્યાં જી સા ત્વજાવમાં પ્રતિષ્ઠિત છે એ પરમાત્મા છે

(૧૭) હિન્દિયો બહાર પદાર્થ સાથે જોડે છે જ્યારે આત્મા સાથે જોડે છે

હિન્દિયોનું એક નિદિર્ ૨૫ છે તેઓ આપણને પદાર્થ સાથે જોડે છે જે જગ્યાએ તેઓ આપણને પદાર્થ સાથે જોડે છે એ જગ્યાએ એમનું જે ૨૫ પ્રકાર થાય છે એ અતિ સ્પષ્ટ છે પરંતુ એ જ હિન્દિયો આપણને આપણી સાથે પશુ જોડે છે હાથમાં તરીકે આ મારો હાથ છે હું મારા હાથને સમિત કરીને તમારા હાથમાં મૂકું તો મારો હાથ એ જગ્યાએ જોડી રહ્યો છે એક તો તમારા હાથ સાથે અને જોડી રહ્યો છે અને બીજા એ મારી સાથે પશુ જોડાયેલો છે હાથ વચ્ચે જોડે જોડી રહ્યો છે વળી આનખા રહે કે જ્યાં તમારી સાથે અને જોડી રહ્યો છે ત્યાં તો હજી તમારા કરીર સાથે જોડી રહ્યો છે પરંતુ જ્યાં અને જોડી રહ્યો છે ત્યાં આત્મા સાથે જોડી રહ્યો છે

હિન્દિયો જ્યારે બહાર જોડે છે ત્યારે પદાર્થ સાથે જોડે છે બીતર સાથે જોડે છે ત્યારે ચેતના સાથે જોડે છે એટલે હિન્દિયોનું પશુ સ્પષ્ટ ૨૫ જ બહાર પ્રકાર થાય છે કેમ કે જે હાથ આત્મા સાથે જોડી રહે છે તેની એટલી ક્ષમતા છે એ બહાર કેવળ કરીર સાથે જોડી રહે છે બહાર એની ક્ષમતા બધી ફીટી થઈ જાય છે

(૧૮) અનુબંધની સંભાવના—બહિરાત્માની સ્થિતિમાથી અતરશ્વરના આગ દ્વારા પરમાત્મા સુધી પહોંચવાની

જ્યારે હું કહું છું કે મારો હાથ જોડે થાય તો એ કહ્યો જાય છે મારો સંકલ્પ મારા હાથને ક્યાંક ને ક્યાંક જોડી ગયો છે જે હું ન કરી કરી રહું છું મારા હાથને જોડવા કહ્યો મરે, તે

હાથ ઊંચો થઈ શકતો નથી. મારો સંકલ્પ મારા હાથ સાથે ક્ષણ જોડાયેલો છે.

હવે એ ખૂબ નવાઈની વાત છે કે શરીર તો છે પદાર્થ અને સંકલ્પ છે ચેતના. તો ચેતના અને પદાર્થ કેવી રીતે અને કયાં જોડાતા હશે ! ઘણું અદ્ભુત હશે એ જોડાણ. બહાર મારો હાથ કંઈ પદાર્થ સાથે જ જોડી શકે છે. પરંતુ એટલા માટે હાથ પર નારાજ થવાની કોઈ જરૂર નથી. એ હાથ બીતર આત્મા સાથે પણ જોડે છે. જે આ હાથમા હું મારી ચેતનાને બહારની દિશામા પ્રવાહિત કરું, તો એ ખીજના શરીર પર જઈને અટકી જાય છે. જે એ જ ચેતનાને હું માગ હાથ પર પાછી ફેરવી લઉં, ગંગોત્રીની તરફ પાછો ફરી જાઉં, મૂળ તરફ પાછો ફરી જાઉં, તો એ મારા આત્મામા લીન થઈ જાય છે.

હાથમા વહી રહેલી શક્તિ, બહારની દિશામા બહિરાત્માનું રૂપ છે. એ જ હાથમા વહી રહેલી શક્તિ, અંદરની દિશામા અંતરાત્માનું રૂપ છે. જ્યાં શક્તિ વહેતી જ નથી, ત્યાં પરમાત્મા છે. પરમાત્મા સુધી પહોંચવું હોય તો અંતરાત્મામાથી પસાર થવું પડશે.

બહિરાત્મા આપણી આજની સ્થિતિ છે—ચાલુ હાલત. પરમાત્મા આપણી સંભાવના છે—આપણું ભવિષ્ય, આપણી નિર્મિત. અંતરાત્મા આપણો યાત્રા-પથ છે. એમાંથી આપણે પસાર થવું પડશે. એમાંથી પસાર થવાના રસ્તા એ જ છે કે જે બહાર જવાના રસ્તા છે. આ થઈ એક વાત

(૧૯) ઇન્દ્રિયોનાં બે રૂપ — ઐન્દ્રિક અને અતીન્દ્રિય

ખીજ વાત એ છે કે ઇન્દ્રિયો બહાર સ્થૂળ સાથે જોડે છે, બીતરમા સૂક્ષ્મ સાથે એટલા માટે ઇન્દ્રિયોના બે રૂપ છે. એક તો જેને આપણે ઐન્દ્રિક શક્તિ કહીએ છીએ તે અને ખીજ, જેને આપણે અતીન્દ્રિય શક્તિ કહીએ છીએ તે.

પરામનોવિજ્ઞાન (parapsychology) એનો અભ્યાસ કરે છે તેને ધર્મ સમયથી એનું અધ્યયન કર્યું છે અને યોગે સિદ્ધિઓ પામી છે વિશ્રુતિ પામી છે રસિયામાં જાગે એને નવુ નામ અપાઈ રહ્યું છે તેઓ કહે છે — મનો-ઇલેક્ટ્રોનિક્સ (psycho-electronics) એ જે બીનરમાં આપણે અનીન્દ્રિય ક્ષેત્ર છે તેનો અનુભવ જેમ જેમ વધતો જાય છે તેમ તેમ મંદમ વધતો જાય છે કોઈ પણ ઇન્દ્રિયને પકડીને અનીન્દ્રિય ક્ષેત્રનો અનુભવ કરવો શક્ય કરી શકે તેથી તેમ કહેવાય છે.

૨૧) રશિયન અધ્યક્ષ ડોક્ટરી દ્વારા વાચવાનો અનીન્દ્રિય શક્તિનો અભ્યાસ વિદ્યાલય

દસ માર્ચ ૧૯૬૧માં રશિયામાં એક અધ્યયન કરીએ દાયકાથી વાંચવાનું શરૂ કર્યું નવાઈની વાત હતી ધર્મ પરીણ કરવામાં આવ્યા પાંચ વર્ષ સુધી સતત વૈજ્ઞાનિક પરીણ કરવામાં આવ્યા ત્યાર પછી રશિયાની જે કૌથી મોટી વૈજ્ઞાનિક મંથા છે એણે પાંચ વર્ષના સતત અભ્યાસ પછી જાહેર કર્યું કે એ ડોક્ટરી સાચું કહે છે એ અભ્યાસ કરે છે અને નવાઈની વાત એ છે કે દાયકા અધિકારી પણ વધુ પ્રવૃત્તિથી અભ્યાસ કરી રહ્યા છે.

અભ્યાસ કામગીરી પર — પ્રેરણામાં નહિ અધ્યાત્મિકતામાં નહિ તમારી જાણમાં અભ્યાસ કામગીરી પર એ દાખ ફેરવીને વાંચી શકે છે તમારા અભ્યાસ કામગીરી પર કપડું દાંડી દોષુ હોય અને એ કપડા પર દાંડી મૂકીને વાંચી શકે છે એના પર લેવાનું પત્ર દાંડી દેવાય તો એ પત્ર પર દાંડી ફેરવીને તે વાંચી શકે છે આવું લેવામાં પણ વાંચી નથી શકતી જે વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગ કરી રહ્યા છે એ પણ નથી વાંચી શકતો કે નીચે છે.

પરંતુ એ ડોક્ટરી પર પ્રયોગ કરનાર વૈજ્ઞાનિક વાંચીને એવા અભ્યાસ જાણે કે જે એક અભ્યાસને મટે શક્ય છે એ કોઈ ને કોઈ જાણે કોઈ ને કોઈ ક્ષેત્રમાં અભ્યાસ કરે દાંડી

હોવું જોઈએ એણે વિચાર્યું કે શું આપણે બીજા બાળકોને કેળવી (trained) શકીએ? અને એણે અંધોની એક શાળામાં વીસ બાળકો પર પ્રયોગ શરૂ કર્યો અને એ ચક્રિત થઈ ગયો કે એ વર્ષના પ્રયોગ પછી વીસમાંથી સત્તર બાળકો હાથથી અધ્ધમન કરવાને સમર્થ થઈ ગયા. અને ત્યારે તો વાસિલિયેફે કહ્યું કે ૯૭ ટકા માણસો હાથથી વાંચી શકે એ શક્ય છે. બાકી જે ત્રણ રહ્યા તેમને માટે માનવું જોઈએ કે હાથના હિસાબે તેઓ અંધ છે બીજું કોઈ કારણ નથી, સિવાય કે હાથના મંત્રમાં ખામી હોય.

વાસિલિયેફના પ્રયોગોનું એ પરિણામ આવ્યું કે છાપાઓમાં જેવા સમાચાર છપાયા કે કેટલાયે અંધ બાળકોએ પોતપોતાના ઘરમાં પ્રયોગ કરવા માંડ્યા. અને મોસ્કો યુનિવર્સિટી પર જુદી જુદી જગ્યાએથી સેકડો ખખરો આવવા લાગી કે અમુક બાળક વાંચી શકે છે, પેલો બાળક પણ વાંચી શકે છે ઘણી નવાઈની વાત છે કે હાથ કેવી રીતે વાંચી શકતો હશે. હાથની પાસે તો આખ નથી હાથ સાથે કોઈ સંબંધ જોડાતો હોય તેવું જોઈએ નથી. હાથ સ્પર્શ કરી શકે છે. પરંતુ પછી ચાદર ઢાકી દેવામાં આવી એટલે તો સ્પર્શનો પ્રશ્ન પણ ન રહ્યો જેમ જેમ પ્રયોગોમાં ઉંડા જિતરતા ગયા, તેમ તેમ સ્પષ્ટ થતું ગયું કે સવાલ હાથનો નથી, એ સવાલ અતીન્દ્રિય (parapsychic) છે.

એ છોકરીને પછી પગથી વંચાવવાની કોશિશ પણ કરાવાઈ. એ મહિનામાં એ પગથી પણ વાંચવા લાગી પછી એને સ્પર્શ વગર વાંચવાની કોશિશ કરાવાઈ એ દીવાલની પેલી બાજુએ ગએલા બોર્ડને પણ વાંચી લેતી હતી. પછી એને માઈલો દૂર રાખેલી ચોપડી ઉઘાડીને વંચાવવામાં આવી અને એ ત્યાંથી પણ એને વાંચી શકી. ત્યારે સ્પર્શ સાથે કોઈ સંબંધ ન રહ્યો. વાસિલિયેફે કહ્યું, આપણે જેટલી શક્તિઓ વિગે જાણીએ છીએ, એના કરતાં વધારે કોઈ બીજી શક્તિ કામ કરી રહી હોય છે.

(૨૧) મદાલીની અચમની દષ્ટિને આધાર—અતીન્દ્રિય શક્તિને
વિકાસ

ચેત્તિ વિરત એ બીજી શક્તિની વાત કરું છું જે મદારી ની
સચ્ચમની જે પ્રક્રિયા છે એમાં એ બીજી શક્તિને લાગત કરવી એ
જ આધાર. જેમ જેમ એ બીજી શક્તિ લાગત થાય તે તેમ
તેમ ઈન્દ્રિયો ઠીક પળી જાય છે મિતકૃત એવી જ રીતે ઠીક થઈ
જાય છે જેમ તમે પુસ્તક વાંચતા હો. એક નવલકથા વાંચના હો
અને પછી તમારી સામે ટેલિવિઝન પર એ નવલકથા બજવાની
હોય તો તમે પુસ્તક બંધ કરી દેશો. અર્થાત્ પુસ્તક એકદમ ફિક્ષ
થઈ ગયું વાતો એ જ છે પરંતુ હવે તમે જીવંત માધ્યમ તમારી
સામે છે વધુ વિશ્વ પુસ્તક નહિ ચાલે જોઈએ જો ટેલિવિઝન
અને સિનેમા એને પી જશો જે કાર્મ શિક્ષણ ટેલિવિઝનથી આપી
શકાય છે એ પુસ્તકથી નથી આપી શકાતું કેમ કે પુસ્તક પાઠ
શ્રુત છે પણ ફિક્ષ થઈ જાય છે અને તમને ફર્ક છે કે આ
ન લાગ્યા પુસ્તકમાં વાંચી હો અને જાણી તો એ જ કથા ફિક્ષમાં
જોઈએ. જે એમાંથી તમારે એક પસંદ કરવાનું હોય તો તમે
પુસ્તકને બાણુએ મૂકી દેશો. જેમને ટેલિવિઝનની ખબર નથી તેઓ
સમજશે કે તમે પુસ્તકનો ત્યાગ કર્યો છે ખરી રીતે તમે ત્યાગ
નથી કર્યો તમે ફક્ત શ્રેષ્ઠતમ માધ્યમન પસંદ કરી લીધું છે

હમદા મનુષ્ય જે એકતમ છે એને પસંદ કરી લે છે અને
તમારી સામે તમારી કાર્યોનું અતીન્દ્રિય રૂપ પ્રગટ થવા મડે તો
બોલેલ તમે ઈન્દ્રિયોનો રસ ઊડી દેશો અને એક નવા રસમાં
પ્રવેશ કરી જશો. જેઓ હજી કાર્યોમાં જ જીવે છે જેમની
સમજની સીમા ઈન્દ્રિયોની પાર નથી, તેઓ કહેશે કે તમે મદાલીની
મેલ પર તમે ફક્ત બોમની વધુ ગદગતમ અને અતીન્દ્રિય
આમળ વધા છે. તમે એ રસને પામવા લાગશો કે જેની ઈન્દ્રિયોમાં

જીવવાવાળા માણસને ક્યારેય ખગર નથી પડતી. સંયમની એ વિધાયક દૃષ્ટિ અતીન્દ્રિય સંભાવનાઓને વધારવાથી પ્રાપ્ત થાય છે.

મહાવીરે અતીન્દ્રિય સંભાવનાઓને વધારવા માટે ધણા જ ગહન પ્રયોગો કર્યા છે. મહાવીરની પૂરે-પૂરી સાધનાને આ વાતથી જ સમજવી શરૂ કરશો તો આગળ જતા ધણુ પ્રગટ થઈ શકશે મહાવીર વર્ષો સુધી ભોજન વગર રહેતા હોય તો એનું કારણ છે કારણ એ છે કે એમણે ભીતરમા એક ભોજન પામવાનું શરૂ કરી દીધું છે. જો મહાવીર પથ્થર પર સૂઈ જાય છે અને એમને ગાદીની કોઈ જરૂર નથી રહેતી તો એમણે ભીતરમા એક નવા સ્પર્શના અનુભવનું જગત શરૂ કરી દીધું છે. મહાવીર જો ગમે તેવા ભોજનનો સ્વીકાર કરી લે છે, તો અસલમાં એમની ભીતરમા એક સ્વાદ જન્મી ચૂક્યો છે.

હવે એમને માટે બહારની ચીજો એટલી મહત્વની નથી. ભીતરની ચીજ જ બહારની ચીજો પર છવાઈ જાય છે, impose થઈ જાય છે, એને ઘેરી લે છે. એટલા માટે મહાવીર સંકોચાયેલા નથી માલૂમ પડતા, ફેલાયેલા માલૂમ પડે છે. એમના વ્યક્તિત્વમાં કયામ કોઈ મંકોચ નથી માલૂમ પડતો, વિસ્તાર માલૂમ પડે છે. તેઓ આનંદિત છે. તેઓ કહેવાતા સંન્ધારીઓ જેવા દુ.ખી નથી (૨૨) નિષેધની ધારણાને કારણે તપશ્ચર્યા દ્વારા દુર્બળ થઈ ગયેલા બુદ્ધ

બુદ્ધથી આ ન થઈ શક્યું. આનો વિચાર કરી લેવો ખૂબ જરૂરી છે. એમ કરવાથી આ વિષય સમજવો સહેલો થઈ જશે કેમ કે એમનું વ્યક્તિત્વ (type) ભિન્ન હતું એટલે બુદ્ધથી આ ન થઈ શક્યું. જે સાધના મહાવીરે કરી તે જ બુદ્ધે પણ શરૂ કરી. પરંતુ બુદ્ધને દરેક સાધના કર્યા પછી એવું લાગ્યું કે આનાથી તો હું વધુ દીન-હીન થઈ રહ્યો છું, કયામ કશું પામતો નથી. એટલા માટે છ વર્ષ પછી બુદ્ધે બધી તપશ્ચર્યા છોડી દીધી સ્વાભાવિકપણે

જુદ નિષ્કર્ષ કાઢવો કે તપશ્ચર્યા બચાવે છે જુદ જુદિમાન અને
ઈમાનદાર દતા એ અનુસમણ હોત તો આ નિષ્કર્ષ પણ ન લેત

અનેક અનુસમણ લોકો જે દિશા એમને માટે નથી જે
દિશાએમાં જવાની એમની હામતા નથી જે દિશાને એમના
બ્યક્તિત્વ સાથે કરી મેળ નથી એ દિશામાં આત્મા ભવ છે અને
પોતાને સમજાવે છે કે પુરજન્મોનાં કર્મોના કારણે આપુ થઈ ગયું
છે, કદાચ ભૂતકાળમાં પોતે જે પાપ કર્યાં છે, એને કારણે આપુ
થઈ ગયું છે મા તો કદાચ પૂરો પ્રવાસ નથી કરી શકતા એટલા
માટે આપુ થઈ રહ્યું છે ખ્યાનમાં રહે કે જે તમારી દિશા નથી
એમાં તમે પૂરો પ્રવાસ ક્યારેય પણ નહિ કરી શકો એટલા માટે
એ જમ થાપુ જ રહેશે કે હું પૂરો પ્રવાસ નથી કરી શકતો

જુદે ૭ વર્ષ સુધી એ જ કમું કે જે મદાવીર કરી રહ્યા ૪
૫૦૦ જુદને એક કરવાને પરિણામે જે મળ્યું તે મદાવીરને મળ્યું
તે નહોતું મદાવીર ખ્યાનને ઉપસમ્યક્ થઈ ગયા જુદ ખુબ પીડાને
ઉપસમ્યક્ ગયા મદાવીર મદાસક્રિતને ઉપસમ્યક્ થઈ ગયા જુદ રહ્યા
નિમજ્જન કરી ગયા તેઓ ઉપવાસને કા જે એટલા જમને દતા
કે એક દિવસે મિત્રના નીચી પાર કરી ગયા જમને કિનારાને પકડીને
મડવાની સહિત પણ રહી નહોતી જુદના એક મુળને પકડીને વિચારવા
શાખા કે જે ઉપવાસથી હું નહીને પાર કરવાની કક્ષિત ખેંચી બેઠો
ધુ તે ઉપવાસથી શુ વળશે? એનાથી આ અવસાથર કેવી રીતે પાર
કરી શકીશ? આ માંડવજુ છે એ નહિ કાલ

તેઓ હૂક થઈ ગયા દતા દાડકાં બધા બહાર નીકળી આવ્યા
દતા જુદનું એ સમજનું જે પ્રસિદ્ધ ચિત્ર છે એ મુસ્લિમતમાં પડેલા
નામધારી તપસ્વીનું ચિત્ર છે એક ઘણી જૂની તાલપ્રતિમા મળી
છે જેમાં જુદ ૭ મહિના સુધી નિરાદાર રહ્યા દતા એ સમજનું
ચિત્ર છે બધા દાડકાં પાંચળાં બહાર નીકળી આવ્યા છે રેટ અને
પીડ એક થઈ ગયા છે ગાય બાળો કુપત માલ્ય પડે છે મારી

બધું શરીર સુકાર્થ ગયેલું છે. લોહીએ બાણે કે ફરવાનું બંધ કરી દીધું છે. ચામડી બાણે કે સંકેતાર્થને ચોંટી ગઈ હોય તેવી થઈ ગઈ છે. આખું શરીર મરણ જેવું થઈ ગયું છે એવી જ ક્ષણમા નિગળતા નદીને પાર કરતી વખતે એમને ખ્યાલ આવ્યો કે 'ના, આ બધું બ્યર્થ છે' અને હકીકતમા એ બધું બુદ્ધ માટે બ્યર્થ હતું. પરંતુ એ બધાથી મહાવીર મહાશક્તિને ઉપલબ્ધ થના.

અસલમા બુદ્ધે જેમની પાસેથી એ વાત સાલણી અને શીખ્યા એ બધું નિષેધ હતું તેઓ કહેતા અમુક-અમુક છોડો, ફલાણું-ફલાણું છોડો અને બુદ્ધ એ બધું છોડતા ગયા તેમણે કહ્યું તે મુજબ તેઓ કરતા ગયા જે ગુરુએ જે બતાવ્યું તે પ્રમાણે એમણે કર્યું. એ બધું છોડીને એમણે બાણ્ય કે બધું છૂટી તો ગયું, પણ મળ્યું કાંઈ નહિ. અને હું ફક્ત દીન, દીન અને દુર્બળ થઈ ગયો.

બુદ્ધને માટે એ માર્ગ નહોતો. બુદ્ધના વ્યક્તિત્વનો પ્રકાર ભિન્ન હતો, ઢાંચો અલગ હતો. પછી બુદ્ધે બધાનો ત્યાગ કરી દીધો. બધા ત્યાગનો ત્યાગ કરી દીધો. ભોગનો ત્યાગ કરીને ભોઈ લીધું હતું કે એનાથી કાંઈ મેળવ્યું નહિ. એટલે બધા ત્યાગનો ત્યાગ કરી દીધો અને જ્યારે ત્યાગનો પણ ત્યાગ કરી દીધો ત્યારે બુદ્ધે મેળવ્યું.

મહાવીરની પ્રક્રિયામા અને બુદ્ધની પ્રક્રિયામા ઘણું એકબીજાથી ભિન્ન છે. એટલા માટે એક જ સમયમા પેદા થયા છતાં બંનેની પરંપરા ઘણી જુદી છે. બુદ્ધે પણ મેળવ્યું બુદ્ધ પણ લા પહોંચ્યા કે જ્યાં કોઈ પહોંચે છે ત્યાં મહાવીર પહોંચે છે. પરંતુ તેમણે લાગથી ન મેળવ્યું કેમ કે લાગની જે ધારણા બુદ્ધના મનમા પ્રવેશી ગઈ હતી તે નિષેધની હતી ત્યાં જ ભૂલ થઈ ગઈ.

(૨૩) નિષેધથી આત્મ-બળ તો પ્રાપ્ત નથી થતું, પરંતુ શરીર-બળ પણ આપ્યું જાય છે.

પરંતુ મહાવીરની ધારણા તો વિધેયની હતી. જ્યારે પણ કોઈ ત્યાગ તો નિષેધથી ચાલશે તો ભૂલો પડશે, પરેશાન થશે અને

દુઃખ થઈ કષાય પહોંચશે નહિ તેને આત્મજન્ય તો પ્રાપ્ત નહિ થાય વધારામાં સરીર જન્ય જનું ગહેશે અતીન્દ્રિયનું જન્ય તો નહિ ખૂને પરશુ કન્દિયાનું જન્ય ગીમાર ચર્મને મંકોચાત્ર જશે અતરંગિની તો નહિ સુખગાય પજુ કાન ગહેશે ચર્મ જશે અતરંગ્ય તો નહિ દેખાય પજુ આંખ ગ્રાંખી ચર્મ જશે મતર રપથ તો દુરલો ભેટશે દાઢ જડ ચર્મ જશે અન ગદા પજુ રપથ નહિ કરી શકે

નિદ્રાથી આ જૂલ થાય છે અને પગ પગ ફક્ત નિષેધ આપી શકે ■ કેમ કે આપજુને પક વાવાગાને તો જે એમણે છે, શુ છે એ જ દેખાય છે એમણે જે મંગળું છે, તે આપજુ નથી દેખાતું તો મદાવીરને જે જતાજર સમજવા દોષ એમના મોગવાનિય મંથમને જે સમજવા દોષ એમના સ્વસ્થ વિધાયક સમમન જ સમજવો દોષ તો અતીન્દ્રિયને જ્યાડવાના પ્રયોગમાં પ્રવલ્લ કરતા પડશે

(૧૪) અત્યેક અગ્નિની અતીન્દ્રિય સંભાવના—તે જાણવા માટેના પ્રયોગો

પ્રયેક અગ્નિની કોઈ ન કોઈ કન્દિય તત્કાળ અતીન્દ્રિય જન્યમાં પ્રવેશ કરવાને માટે તૈયાર કીએલી છે થડા એવા પ્રયેક કરવાની જરૂર છે અને તમને અગર પડી જશે કે તમારી અતીન્દ્રિય ક્ષમતા શી ■ જે-ત્યાર પાચ નાના પ્રયોગ કરો એટલે તમને પ્રતીતિ થવા લાગશે કે તમારી દશા શી છે તમારું દાર શું છે જ હા થી પડા આગળ ઠીકળી જશે

કેવી રીતે અગર પડે, કઈ રીતે કોઈ જાણી શકે કે એની અતીન્દ્રિય ક્ષમતા શી હોઈ શકે છ ?

આપજુને જાણને ધણી વાર મોકા મથે છે પરશુ આપજુ તે ચૂકી જઈએ છીએ કેમ કે આપજુ એ દિશામાં ચિચારતા નથી ક્યારેક તમે એકા દો અને અચાનક તમને ખ્યાલ આવે છે કે હ

મિત્રનો, ત્યારે તમે મો જાણુ કરો છો અને જુઓ છો કે એ દ્વાર ઉપર બેઠેલો છે. તમે વિચારો છો કે સંયોગ છે ત્યારે તમે મોકો ચૂકી ગયા! ક્યારેક તમે વિચારો છો કે કેટલા વાગ્યા અને ખમાય આવે છે કે નવ વાગ્યા હશે અને ધડિયાળમાં જુઓ છો તો ખગખર નવ વાગ્યા છે. તમે વિચારો છો કે સંયોગ છે. ના, તમે મોકો ચૂકી ગયા!

એ એક અતીન્દ્રિય ઝલક મળી હતી. જો એવી કેઈ ઝલક તમને મળે તો એના પ્રયોગ કરો. એને મંયોગ ન કહો. જો તમે વિચારો કે ધડિયાળમાં નવ વાગ્યા છે અને ખરેખર જો ધડિયાળમાં નવ વાગેલા હોય, તો પછી એના પર પ્રયોગ કરવા શરૂ કરી દો. ક્યારેય પણ ધડિયાળમાં પહેલાં ન જુઓ, પહેલાં વિચારો અને પછી ધડિયાળ જુઓ અને થોડા જ વખતમાં તમને ખબર પડશે કે એ સંયોગ નથી કેમ કે એ એટલી બધી વાર બનવા લાગશે અને એમ બનવાના પ્રસંગોની સંખ્યા એટલી વધવા લાગશે કે જેથી એ મંયોગ નહિ રહી જાય.

અડધી રાત્રે ઊઠ્યા છો. પહેલા વિચારો કે કેટલા વાગ્યા. પછી જો એમ લાગે કે વિચારવામાં ભૂલ થઈ શકે છે, તો થોડો વિચાર કરી લો કે કેટલા વાગ્યા છે. અને જે પહેલો ખમાલ આવે, એને જ ધડિયાળ સાથે મેળવો; બીજા સાથે ન મેળવશો. બીજો ગરમડ હશે. પહેલો જે હશે તે જ ઠીક હશે. જો તમને દરવાજા ઉપર આવેલા મિત્રનો ખમાલ આવવો શરૂ થઈ જાય તો પછી જરા એના પર પ્રયોગ કરો. જ્યારે પણ દ્વાર પર પગ-રવ મંભળાય, દરવાજાની ઘટડી વાગે તો તરત દરવાજો ન ખોલવો. પહેલા આખ બંધ કરો અને પહેલું જે ચિત્ર ખમાલમાં આવે તેને ધ્યાનમાં લઈ લો, પછી દગ્ગાજો ખોલો.

થોડા જ દિવસમાં તમે અનુભવશો કે એ મંયોગ નહોતો એ તમારી ક્ષમતાની ઝલક હતી, જેને તમે મંયોગ કહીને ચૂકી રહ્યા

દતા અને જોકાદ દિસામાં પણ એ તમારુ અતીન્દ્રિય ૨૫ ખુલ્લુ
શરૂ થઈ જાય, તો તમારી હિન્દયો તત્કાળ ફીટી પડવા લાગશે અને
તમારે માટે સંવચનો વિધાયક ખાતે સાર થવા લાગશે.

આપણે નિદ્રાગીતર કોણ જાણે કેટલાયે અવસરો ચૂકી જઈએ
છીએ કોણ જાણે કેટલા ! અને ચૂકી જવા માટેના આપણા જોડ જ
તક છે કે આપણે પ્રત્યેક નીજને સચોત કદીને છોડી દઈએ છીએ કે
થઈ મધુ દરી સચોત નથી હોતા એનું નથી સચોત પણ દોષ
છે પરંતુ પરીક્ષા કર્યા વગર ન કહો કે સચોત છું પરીખા કરી
સો. એનું અને કે સચોત ન દોષ અને એ સચોત ન હોય તો
તમારી સક્રિયતા તમને ખ્યાલ આવવો શરૂ થઈ જશે અને જો
વાર તમને તમારી સક્રિયતા જાત ખ્યાલમાં આવી જાય તો તમે
પછી એને વિદ્યાવાની કહો છો અને કેળવી કહો છો સ્વયં એનું
પ્રશિક્ષણ છે.

જો દિવસે તમે ઉપવાસ કર્યો અને એ દિવસે તમને બોજનની
મિલકત વાદ ન આવે એટલા માટે ઉપવાસ કરવાવાળા કરે છે તેમ
પોતાને છુલાવવાનો પ્રયત્ન ન કરવો જોઈ દિવસ ઉપવાસ કર્યો તો
માણસ મદિરામાં જઈને બેસી જાય છે જાગ્રત હોત નથી મૂનમાં
મન્યો રહે છે શાસો વાંચતો રહે છે સાધુને સાંભળતો રહે છે એ
મધુ એટલા માટે છે કે બોજનની વાદ ન આવે. અહીંયા જ એ
અવસર ચૂકી જાય છે એ દિવસે બોજન ન ક્યું તે દિવસે પછી
કઈ ન કરે ખાલી બેસી જાયો સુષ જાયો અને જાયો કે જે
ચોવીસ કલાકમાં તમને બોજનની વાદ ન આવે તો ઉપવાસ તમારા
માટે ખાતે જની કહે છે તો તમે મદાવીર એટલા થાંપા ઉપવાસોની
કુનિવામાં પ્રવેશ કરી કહો છો એ તમારું દાર જની કહે છે જે
તમને આખો વખત બોજનની જ વાદ આવવા લાગે, તો તમે
જાણો કે એ તમારો રસ્તો નથી તમારા માટે એ ઠીક નહિ
દોષ.

(૨૫) સાધક માટે જરૂરી—પોતાના વ્યક્તિત્વના રૂપને શોધવું
કોઈ પણ દિશામાં—પચ્ચીસ દિશાઓ ચોવીસે કલાક ખૂંચે
છે. જેઓ જાણે છે તેઓ તો કહે છે કે પ્રત્યેક ક્ષણે આપણે
ત્રિભેદા ઉપર હોઈએ છીએ કે જન્માંથી દિશાઓ ખૂંચે છે. એટલા
માટે સાધકને માટે પ્રત્યેક ક્ષણે પોતાની દિશા શોધી લેવી ઘણી
જરૂરી છે, નહિ તો એ ભૂલો પડી શકે છે. એમાં ખીજતો વાંક ન
કાઢવો, પોતાને જ શોધવો અને પોતાની ‘ટાઇપ’ને શોધવી—
પોતાના હાથાને, પોતાના વ્યક્તિત્વના રૂપને શોધવું; નહિ તો ભૂલ
થઈ જાય છે

મહાવીરને માનવાવાળા ધરમાં તમારો જન્મ થયો હોય તેટલા
ખાતર તમે મહાવીરના માર્ગ પર જઈ શકશો, એ અનિવાર્ય નથી.
કોઈ નહિ કહી શકે કે તમારા માટે મહંમદનો માર્ગ ઠીક હશે કે
કૃષ્ણનો માર્ગ ઠીક નહિ હોય એ પણ જરૂરી નથી કે તમે કૃષ્ણને
માનવાવાળા ધરમાં જન્મ્યા છો એટલા માટે ખંસરીમાં તમને કોઈ
રસ આવી જશે એ જરા પણ જરૂરી નથી. એમ બની શકે કે
તમારા માટે મહાવીર સાર્થક હોય કે જેમની સાથે ખંસરીને કચાય
પણ જોડી નથી શકાતી

જો મહાવીરની પાસે વાસણીને રાખો તો કા તો મહાવીરને
હટાવવા પડશે મા વાસણીને હટાવવી પડશે. એ બનેલો કચાય કોઈ
મેળ જામતો નથી. કૃષ્ણના હાથમાંથી વાસણીને હટાવી તો તો
કૃષ્ણ ૯૦ ટકા હટી ગયા, ત્યાં કોઈ રહેશે જ નહિ કૃષ્ણના હાથમાં
વાસણી ન હોય, તો કૃષ્ણને ઓળખવા મુશ્કેલ છે જો એકલી
વાસણી રાખેલી હોય, તો કૃષ્ણનો ખ્યાલ આવી શકે છે તો
વ્યક્તિત્વની ટાઇપ છે

(૨૬) વ્યક્તિત્વના આધારે મનુષ્યનાં ચાર રૂપ

આપણે પહેલા આ દેશમાં પાણસને ચાગ વર્ણોમાં વહેઓ
હતો એ ઘણી મજાની વાત છે કે એ ચાર વર્ણ આપણી ચાર

ટાઇપ દત્તી કે જે મૂળ માલુસના ચાર રૂપ હોઈ શકે છે

હમણાં રસિવાના વૈજ્ઞાનિકો ફરીથી માન્યુસને 'એનેકિટ્ટસિની (વિયુન)ના આધાર પર ચાર વિભાગમાં વહેંચવામાં લાગેલા છે તેઓ કહે છે કે ચાર 'ટાઇપ છે એમનો આધાર એ છે કે બ્યક્તિના સ્તરીરનો જે વિયુત પ્રવાહ છે તે એની ટાઇપને જતાવે ૩ સ્તરીરનો આ જે વિયુત પ્રવાહ છે, તે જવાનો અલગ અલગ છે

દુ માનુ છું કે મદાવીરનો વિયુત પ્રવાહ ધન (positive) હતો એટલા માટે તેઓ કોઈ પણ સક્રિય સાધનામાં જાપલાવી શક્યા જુદો વિયુત પ્રવાહ ઋણ (negative) હતો એટલા માટે તેઓ કોઈ પણ સક્રિય સાધનાથી કોઈ પણ મેળવી ન શક્યા એમને એક દિવસે બિલકુલ જ નિષ્ક્રિય અને શૂન્ય થઈ જવું પામ્યું ત્યાંથી જ એમની ઉપવ્યંધન દ્વારા ખૂણું આ બ્યક્તિત્વના બેદ છે આ સિદ્ધાંતના બેદ નથી

અત્યાર સુધી મનુષ્ય જાતિ ધણા ઉપદ્રવમાં ગઈ છે કેમ કે બાપણે બ્યક્તિત્વના બેદને સિદ્ધાંતના બેદ માનીને નિરચક વિવરણમાં પડ્યા રહ્યા હીએ પોતાના બ્યક્તિત્વને શોધી ભો પોતાની વિકૃષ્ટ ઇન્દ્રિય શોધી ભો પોતાની હામતાનુ પાકું આશ્વસન કરી લા અને પછી તમારે માટે સંયમની દિક્ષામાં ભર્તિ કરવાનું રોજ રે જ શહેપુ ધર્મ જશે

૫૨૬ એ તમે તમારી હામતાને આક્રિયા ચમર જ ખી ન કોઈની હામતાના અનુકરણમાં આલવાની કોશિશ કરશો તો રોજ રોજ ખુસીજતમાં પડશો કેમ કે એ તમારો મ મ નથી એ તમારું દાર નથી

(૬૭) ધમ નથ યવાનુ જુનિચારી કારણ—ધમને જ મની સાથે એટલા જ મેનુ

આ જ મનમાં એક મોટી દુર્ગામની વાત એ છે કે જા પણે મને જાપથી નહીં કરીએ હીએ એથી મે ને કોઈ દુર્ગામની

ઘટના પૃથ્વી પર નથી થઈ. કેમ કે એનાથી ફક્ત ઉપદ્રવ થાય છે ખીજું કંઈ થતું નથી. પ્રત્યેક વ્યક્તિએ પોતાનો ધર્મ સચેત રૂપથી શોધવો જોઈએ. જીવનનું જે પરમ-લક્ષ્ય છે, એ જન્મ-મરણ નિશ્ચિત નથી થતું. એ તમારે શોધવું પડશે. એ ઘણી મુશ્કેલીની નક્કી થાય છે. પરંતુ જે દિવસે એ નક્કી થઈ જશે, તે દિવસે તમારે માટે બધું સુલભ થઈ જશે. દુનિયામાંથી ધર્મ નષ્ટ થવાની ખુનિયાદી કારણોમાંનું એક કારણ એ છે કે આપણે ધર્મને જન્મ સાથે જોડ્યો છે; ધર્મ આપણી પોતાની ખોજ નથી.

એટલા માટે એવું પણ થાય છે કે મહાવીરનો વિચાર એમના સમયમાં જોટલા લોકોના જીવનમાં કાંતિ લાવી શક્યો, એટલા લોકોના જીવનમાં તે પછીના ૨૫૦૦ વર્ષોમાં પણ નથી લાવી શક્યો. એવું મૂળ કારણ એટલું જ છે કે મહાવીરની પાસે એ સમયે જે લોકો આવ્યા હતા તે તેમની પસંદગી (choice) હતી, જન્મ-રૂઢિ નહોતી; એ એમનો ચુનાવ હતો. એમના વ્યક્તિત્વમાં અને મહાવીરના વ્યક્તિત્વમાં કોઈ ખેચાણ, કોઈ ચુબકત્વ (magnetisma) હતું, જેણે તેઓને આકર્ષ્યા હતા અને તેથી તેઓ એમની પાસે આવી ગયા. પરંતુ એમના સંતાનો? એમનાં સંતાનો ફક્ત જન્મને કારણે મહાવીરની પાસે આવી જાય તો તેઓ ક્યારેય એમની પાસે પહોંચવાના નથી.

એ ખાતર મહાવીર, મા બુદ્ધ, મા કૃષ્ણ, મા કાંઈરટના જીવનની ક્ષણોમાં એમની પાસે જે લોકો આવી ગયા છે, તેમના જીવનમાં આમૂલ રૂપાંતરણ થઈ ગયું છે. પછી એ ઘટના ફરી વાર નથી બનતી. દરેક પેઢી ધીરે ધીરે ઔપચારિક થતી જાય છે. ધર્મ ઔપચારિક થતો જાય છે.

(૨૮) દુનિયાના ધાર્મિક થવા માટેની શરત — ધર્મની પસંદગીની સ્વતંત્રતા.

આપણે આ ધર્મમાં જન્મ્યા છીએ, એટલા માટે મંદિરમાં

જન્મ એ જીવે બહા માણસ શુ થય અને મરિને કોઈ મંગલ હોય છી માત્ર વ્યક્તિત્વ શુ છે મારી દિશા કર્ન છે મારો આમામ ક્યો છે કયુ મુળક અને એવી સકે ■ વા કયા મુળક સાથે મારો મંગલ એ ઈ સકે છે—એ પ્રત્યેક વ્યક્તિએ પોતે જ શોધવું જોઈએ

આપણે એક ધાર્મિક દુનિયા બનાવવામાં ત્યારે જ સફળ થઈ શકીશું કે જ્યારે આપણે પ્રત્યેક વ્યક્તિને પોતાનો ધર્મ પસંદ કરવાની સહજ સ્વતંત્રતા આપીશું નહિ તેા દુનિયામાં ધર્મ નહિ આવે પણ અધર્મ આવશે અને ત્યારે ધાર્મિક લોકો ઔપચારિક હશે અને અધાર્મિક લોકો વાસ્તવિક હશે

(૨૬) પોતાની પસંદગીથી થયેલો નાસ્તિક જન્મથી ધાર્મિક વ્યક્તિ કલ્પાત પણ બળવાન

એ પછી મનની વાત છે કે જ્યારે કોઈ માણસ નાસ્તિકતાને પસંદ કરે છે તેા તે મારે તેણે જાગૃતપણે (conscious) પસંદગી કરવી પડે છે એ જ્યારે કહે છે કે મધિ નથી તેા તે એની વચ્ચે છે પણ જે માણસ કહે છે કે કંઈર હ એ એના આપનાદાઆની વચ્ચે છે એટલા મારે નાસ્તિકતા સામે હથેલા આસ્તિક દારી જાય છે એનું કાગળ હ કેમ કે તમારી તેા એ પસંદગી જ નથી તમે જ અને કારણે આસ્તિક હા જ્યારે પેલા માણસ પોતાની પસંદગીથી નાસ્તિક છે એની નાસ્તિકતામાં એક બળ છે એક તેણ છે એક ગતિ છે એક પ્રાજ્ઞાને સ્પષ્ટ થાય છે તમારી આસ્તિકતા કેવળ ઔપચારિક (formal) હ હાથમાં એક કાગળને દુકડો છે કે જેના પર લખ્યું છે કે તમે કયા ધરમાં પેદા થયા છે અને એ જ તમારી પસંદગી થઈ જાય છે જા રીતે આસ્તિક નાસ્તિકતા દારી જાય છે પરંતુ આ વધુ કિલસો સુધી નહિ જાય સકે હરે નાસ્તિકતા પણ ધર્મ જની ગઈ છે

૧૯૧૭ની રશિયન ક્રાંતિ પછી નાસ્તિકતા પણ ધર્મ છે. એટલા માટે રશિયામાં નાસ્તિક બિલકુલ કમજોર છે. રશિયામાં નાસ્તિક જન્મને કારણે નાસ્તિક છે, એનો ખાપ નાસ્તિક હતો, માટે તેઓ નાસ્તિક છે. એટલે નાસ્તિકતા પણ નિર્બળ અને નપુસક બની ગઈ છે. એમાં પણ બળ નથી રહ્યું.

બળ તો હોય છે પોતાની પસંદગીમાં. હું જો મરવાને માટે પણ ખાડામાં ફૂંદવા જાઉં અને એ મારી પોતાની પસંદગી હોય, તો મારા મૃત્યુમાં પણ જીવનની આભા હશે. પણ જો મને ધક્કાને કારણે, ઔપચારિક રીતે સ્વર્ગ પણ મળી જાય તો સ્વર્ગની ગલીઓમાં પણ હું ઉદાસ થઈને ફરવા લાગીશ તે મારે માટે નરક બની જશે. એની સાથે મારા આત્માનો કોઈ મેળ મળશે નહિ.

સમયને પસંદ કરો, પોતાને શોધો. સિદ્ધાંતનો બહુ આગ્રહ ન રાખો, પણ પોતાને શોધો, પોતાની ઇન્દ્રિયોને શોધો, પોતાના વહેણને જુઓ કે મારી ઊર્જા કઈ બાજુ વહે છે. એની સાથે લડો નહિ. એ જ તમારો માર્ગ બનશે. એનાથી જ પાછા ફરો અને વિધાયક રીતે થોડો થોડો અતીન્દ્રિય રૂપનો અનુભવ લેવાનું શરૂ કરો. પ્રત્યેક વ્યક્તિની પાસે અતીન્દ્રિય ક્ષમતા છે. એને ખબર હોય કે ન હોય પ્રત્યેક વ્યક્તિ અમત્કારિક રીતે અતીન્દ્રિય પ્રતિભાથી ભરેલી હોય છે. જરાક ક્યાંક દાર ખખડાવવાની જરૂર છે અને ખજાના ખૂલવા શરૂ થઈ જાય છે. અને આમ થતાની સાથે જ ઇન્દ્રિયોનું જગત ફીકું થઈ જાય છે.

(૩૦) મનુષ્યની જડતા—એકની એક ભૂલ વારંવાર કરવા અંગેની

એ ત્રણ વાતો સમયના સગવડમાં બીજી સમજાવે. તે પછી આપણે તપની વાત કરીશું. માણસ ભૂલો પણ નવી નવી નથી કરતો, જૂની જ કરે છે. જડતાનું આનાથી મોટું બીજું કયું પ્રમાણ હશે? જો તમે તમારી જિંદગીમાં પાછા ફરીને જોશો તો એક

હજીની વધુ જૂનો તમે જાણી નહિ હો. હા એકની એક જૂન પછી વાર કરી દશે.

એવું સામે છે કે અનુભવથી આપણે કોઈ યીજના જ નથી અને જે અનુભવથી નથી યીજનો તે સવમમાં નથી ભઈ હોનો. સવમમાં જવાનો અર્થ જ એ છે કે અનુભવે જતા હું કે અર્થવમ ખેટો દનો, અસવમ હું જ દનું અસવમ હજી પી. દની અને નહીં દનું પરતુ આપણે તો અનુભવથી નથી યીજના હું તમને મુશ્કાલી વાત કરું.

મુશ્કા સાથે વર્ષનો ચર્ચ જો. હ એક સાંજે દોડી દાઉશમાં મિત્રોની સાથે બંધાં ખાતો. બેઠો છે જાત નતની વાનો આમ છે એવામાં વાટે વર્ગિક લીંગો અને એક જૂદ મિત્રે પૂછ્યું (જવા પછા છે નસરુદીન સાથે વર્ષનો છે એના મિત્રે પછુ પદા છે) કે નસરુદીન તમારા જીવનમાં કોઈ એવો પ્રમથ આ પા છે તમને ખ્યાલ આવે છે કે જ્યારે તમે કોઈની સિધ્ધિમાં મુકાઈ મયા દો. જૂન રજાકજાતે યાગ્યનાકમાં.

નસરુદીને કહ્યું બધાના જીવનમાં જાવી શાવ આવે છે પરતુ પદેમાં તમારા જીવનની યાત્રા કરે. પછી હું ખારી વાત કહીશ.

બધા ધરડેરાઓએ પેતપોતાના જીવનમાં તેઓ એવી મોડી મુશ્કેલીમાં મુકાઈ મયા દતા કે જ્યારે નીકળવાનો કોઈ રસ્તો રહ્યો નહોતો. એવા પ્રમથોની વાત કરી કપારેક કોમ એ ચોરી કરી અને મુદામાત્ર સાથે પકડાઈ મયો. કપારેક કોઈ જૂદ નેતપા અને જાણુ એની નમતામ' પ્રથદ ભઈ મયું.

નસરુદીને કહ્યું કે મને યાદ છે ધરની નોકરશ્રી રજા કરવા મેં દની અને હું તાજાના કાજુમાંથી એને જોડા દનું ખારી ખાએ મને પકડી પાડ્યો. એ વખતે ખારી પછી કોઈની દાતન ચર્ચ ચર્ચ દતી.

બાકીના બુદ્ધાઓ હસ્મા, આંખ મીચકાવી એમણે કહ્યું, એમાં મૂંઝાઓ નહિ. બધાની જિંદગીમાં બાળપણમાં આવા પ્રસંગ બને છે નસરુદીને કહ્યું, શું કહો છો ! આ તો ગઈ કાલની જ વાત છે ! What are you saying ! This is about yesterday ! બાળપણની વાત નથી, આ તો કાલની જ વાત છે

બાળપણ કરતા ઘડપણમાં ચાલાકી ભલે વધી જતી હોય, ભૂલો બદલાતી નથી. હા, ધરડા જરા હોશિમાર થઈ જાય છે, જલ્દી પકડાતા નથી, એ જુદી વાત છે. બાળક ઓછો હોશિમાર હોય છે, એટલે તરત પકડાઈ જાય છે. હજુ એની પાસે ચાલાકીના બહુ રસ્તા નથી મા તો એમ પણ હોઈ શકે છે કે બાળકને પકડવાવાળા લોકો છે, ધરડાને પકડવાવાળા લોકો નથી. બાકી અનુભવમાં કોઈ તફાવત પડતો હોય એવું નથી દેખાતું.

(૩૧) મુલ્લાંની ઓધકથા — પાપ કર્યા વગર મનુષ્ય જીવી કેમ શકે ?

નસરુદીન ગુજરી ગયો. સ્વર્ગના દ્વાર પર પહોંચ્યો છે. સો વર્ષ ઉપરનો થઈને મર્યા છે ધણું જીવ્યો છે. કથા એવી છે કે સ્વર્ગના દરવાજા પર પહેરો ભરતા સેન્ટ પીટરે તેને પૂછ્યું, ‘ધણું દિવસો રહ્યા, લાખો સમય રહ્યા. પૃથ્વી પર કેવા કેવા પાપ કર્યા છે ?’

નસરુદીને કહ્યું, ‘પાપ કર્યા જ નથી.’

સેન્ટ પીટર સમજ્યો કે કદાચ પાપ શબ્દ ઘણો પારિભાષિક છે, એટલે આ બુદ્ધો સમજતો નહિ હોય એટલે એણે સ્પષ્ટ ભાષામાં પૂછ્યું, ક્યારેય ચોરી કરી હતી ?

નસરુદીને કહ્યું, ‘ના’

‘ક્યારેય જૂઠું બોલ્યા છો ?’

નસરુદીને કહ્યું, ‘ના.’

‘ક્યારેય શરાબ પીધો હતો ?’

નસરુદીને કહ્યું, ‘ના.’

‘ક્યારેય સ્ત્રીઓની પાછળ પાગલ થઈને ભટક્યા છો ?’

નસરુદીને કહ્યું, ના

સેન્ટ પીટર ખૂબ ચોક્કસ એમને પૂછ્યું Then what have you been doing there for so long time ? તો આન્દા બધા—સો વર્ષ જેટલા—હાજી સમય સુધી ત્યાં થી કરતા હતા ? કેવી રીતે બાટ બાટલા દિવસો કાઢ્યા ?

આરુદીને કહ્યું હવે તમે મન પકડ્યો બા તો મુરકેલ સવાલ છે પરંતુ બાનો જવાબ દુ તમને સામો એક સવાલ પૂછાને આપવા માગુ છું What have you been doing here ? તમે બહોં થી કરો છો ? અમે તો ત્યાં મો વર્ષ રહ્યા પરંતુ તમે તો બહોં બનત કાગધી છો એમ અમે સાબિત્યુ બ

પાપ ન હોય તો માણસને સામનું જ નથી છીએ કેવી રીતે ! અમેમમ ન હોય તો માણસને સામનું જ નથી કે છીએ કેવી રીતે ! એ મમમ હોય તો પછી છીએ કહી રીત એ જ આપણને સામનું નથી ન સ્વાદર્ભા કોર્થ રસ હો જઈ ન સંગીતમાં કોર્થ રસ રહી જરી ન કોર્થ રસ આકર્ષિત કરમે ન કોર્થ ભોજન પોષારથી ન કોર્થ વસ્ત્ર મેલાવમે ન કોર્થ મદત્વાશીલા બ્દી જરી તો પછી આપણે છીએ કેવી રીતે !

મારી પાસે લોકો આવે છે બન કહે છે કે એ મદત્વાશીલા ન રહી એ મોટું ખજાનું જ જવાની કલપના કરતી રહી એ વધુ મુંદર થવાનો ખ્યાલ જ આવ્યો મયો તો પછી છીએ કેવી રીતે ! એ વધુ ધન મેળવવાનો વિચાર ન રહ્યો તો આપણ છીએ કેવી રીતે ! આપણને એમ જ લાગે છે કે પાપ જ જીવનની રીત છે અમેમમ જ જીવનની પદ્ધતિ છે

(૩૧) હિન્દીઓની એક અવસ્થા—એક હિન્દીઓને અતીન્દ્રિય અનુભવ થતા બીજી હિન્દીઓના પછી અતીન્દ્રિય અનુભવોની જેટલા મારે આપણે સાબિત્યુ બીએ અને આપણને લાગે છે કે સચેમની વાત સારી છે પરંતુ આપણને એ સ્પર્શતી નથી આપણ

અનુભવ સાથે એનો કોઈ મેળ નથી ખાતો. અને આપણો એ સવાલ પણ સાચો છે. કેમ કે જ્યારે પણ આપણને સંમમનો ખ્યાલ આવે છે, ત્યારે નિષેધ કરવાનો વિચાર આવે છે—આ છોડો, આ છોડો, આ છોડો. તો આ જે આપણું જીવન છે, એ શું બધું છોડી દેવા માટે છે? તો પછી જીવન ક્યાં છે?

આ નિષેધાત્મક થવાને કારણે તો આપણી બધી તકલીફ છે. હું નથી કહેતો કે આ છોડો, આ છોડો. હું કહું છું કે આ પણ પામી શકાય છે, આ પણ પામી શકાય છે. આને મેળવો હા, આને મેળવવામાં જરૂર કાંઈક છૂટી જશે. પરંતુ ત્યારે બીતરમા ખાલી જગ્યા નહિ પડે, ત્યારે બીતરમા એક નવો ભરાવો (fulfillment) હશે.

આપણી બધી ઇન્દ્રિયો એક વ્યવસ્થા(pattern)માં જીવે છે. જો તમને અતીન્દ્રિય દર્શન દેખાવા શરૂ થઈ જાય, તો એવું નથી કે ફક્ત આખથી છુટકારો મળી જશે. ના, જે દિવસે આખથી છુટકારો મળી જાય છે, તે દિવસે અત્યાનંદ કાનથી પણ છુટકારો મળવો શરૂ થઈ જાય છે. કેમ કે અનુભવનું એક નવું રૂપ જ્યારે તમારા ખ્યાલમાં આવે છે કે આખના જગતમાં જો અતદર્શન છે, તો પછી કાનના જગતમાં પણ અતરુ-ધ્વનિ હશે, અતર્નાદિ હશે. પછી સ્પર્શના જગતમાં પણ અતરુ-સ્પર્શનું જગત હશે. પછી સંભોગના જગતમાં પણ બીતરની સમાધિ હશે. એ તત્કાળ ખ્યાલમાં આવવા લાગે છે. જ્યારે કોઈ એક જગ્યાએથી અસંયમનો ઢાંચો તૂટી જાય તો બધી જગ્યાએથી દીવાલ હટવી શરૂ થઈ જાય છે. પ્રત્યેક ચીજ એક ઢાંચામાં બેસેલી છે. એક ઇંટ ખેંચી લો અને બધું પડી જાય છે.

(૪૩) ભોધકથા—મુદ્દાના ધરની વ્યક્તિઓના એક સરખા ઢાંચાની

વસ્તીગણતરી ચાલતી હતી મુદ્દા નસરુદ્દીનને ઘેર અધિકારી આવ્યો છે. એને ધરની વિગત પૂછે છે. મુદ્દા એકલો ઉદાસ બેઠો

હે અધિકારીએ કહ્યું તમામ કુટુંબની વિગત આપો, હું વગ્ની મથનરી ખાટે આપ્યો છું.

નસરુદીને કહ્યું મારા પિતા જેલખાનામાં છે છે કે ના અપાધ છે તેની તો તાત જ ન પૂછ્યા કેમ કે ધણી દાખી સખ્યા હ મારી પત્ની કોઈની સાથે ભાગી ગઈ છે કોની સાથે ભાગી ગઈ છે એનું અનુમાન હું ન મગમ હ કેમ કે મમે તેનું સાથે ભાગી ચકલી દતી મારી માગી પાકરી પામલખાનામાં છે મમજનો કતાજ સાથે હ એ ન પૂછા કે કહ ખીમારી હ અ પૂછા કે કઈ ખીમારી નથી ?

પેલા અધિકારી જગા મેડન થવા લાગ્યા ધણી મુગીચનને મામતો છે અદાધી કેવી રીતે આમનું ? કેવી રીતે આના મત્ય મદાનુશ્ચિત બનાવવી અને નીકળી નવું ? ત્યાં નસરુદીને કહ્યું મારો નાનો છોકરો મનારસ હિંદુ વિશ્વ વિદ્યાલયમાં છે

અધિકારીને ધણી પ્રસન્નતા થઈ એણે અંખ કહ્યું ધણી સમસ પ્રતિભાસાળી સામે છે શું બહુ છે ?

નસરુદીને કહ્યું એાદુ ન સમજાશે બસ અમામ ધર્મમાં તે કોઈ બહુનું દશે ? અમારા ધર્મમાં કોઈ પ્રતિભાસાળી પેલા થાવ ખડુ ? ન તો કોઈ પ્રતિભાસાળી છે ન તો કોઈ અબ્બાસ કરે છે મનારસ વિશ્વ વિદ્યાલયના ભોડો એનું અધ્યયન કરી રહ્યા હ !
They are studying him

નસરુદીને કહ્યું, 'અમારા ધરતી મામત કોઈ તો બમળે એમાં જે હ તે મર્મ એક દાંયામાં છે હવે માગી મ્મી મારી વાત એ તો તમે ન પૂછો તો જ સાડુ

પરંતુ એ એની વાત કહેવા દનો એટલામાં તો પેસો અધિકારી ત્યાંથી હુ થઈ ગયો દનો

(૩૪) મનોવિજ્ઞાન કહે છે—એક પાગલને સુધારવા માટે પૂરા સમૂહની ચિકિત્સા જરૂરી, ધર્મ કહે છે—એક વ્યક્તિના સુધરતાં પૂરા સમૂહ સુધારવા લાગે છે

એક પ્રકારની વ્યવસ્થામાં ચીજોનું અસ્તિત્વ હોય છે હમણાં મનોવૈજ્ઞાનિક કહે છે કે જો તમારા ઘરમાં એક માણસ પાગલ થાય છે, તો કોઈ ને કોઈ રૂપમાં તમારા આખા પરિવારમાં પાગલપણાનો ઢાંચો હશે, એટલા માટે નવું મનોવિજ્ઞાન કહે છે કે પાગલના પરિવારની ચિકિત્સા ન કરાય, ત્યાં સુધી તેની ચિકિત્સા નથી કરી શકાતી. પરિવારની ચિકિત્સા, family therapy, હવે નવી વિકસવા લાગી છે.

જેઓ વધુ વિચારે છે, તેઓ કહે છે કે પરિવારથી પણ શો ફરક પડશે? કેમ કે પરિવાર ખીજ પરિવારોના ઢાંચામાં જીવે છે. તો જ્યાં સુધી આખા સમાજ(society)ની ચિકિત્સા ન થાય, ત્યાં સુધી એક પાગલને સુધારવો મુશ્કેલ છે. આ રીતે તેઓ સમૂહ-ચિકિત્સા(group therapy)ની વાત કરે છે. તેઓ કહે છે કે એ જો આખો સમૂહ છે એ સમૂહના ઢાંચામાં એક માણસ પાગલ હોય છે. કેમ કે બધી ચીજો પરસ્પર સંકળાયેલી છે.

પરંતુ એક વાત તેમના ખ્યાલમાં નથી—જે હું કહેવા માગું છું. ક્યારેક ખ્યાલમાં આવે એમ બને, પરંતુ એને સો વર્ષ પણ લાગી જાય. એ વાત જરૂર સાચી છે કે જો એક ઘરમાં એક માણસ પાગલ છે, તો કોઈ ને કોઈ સ્વરૂપમાં એના પાગલપણામાં આખા ઘરના લોકોનો ફાળો (contribution) છે. એ બધાએ કોઈ ને કોઈ સહયોગ આપ્યો છે, નહિ તો એ કેવી રીતે પાગલ થાત? અને એ પણ સાચું છે કે જ્યાં સુધી એ ઘરના બધા લોકો બરાબર ન થઈ જાય, ત્યાં સુધી એ માણસ સુધરી નથી શકતો. એ પણ સાચું છે કે એક પરિવાર એક મોટા સમૂહનો ભાગ છે. અને આખો સમૂહ એ પરિવારને પાગલ કરવામાં કોઈક ને કોઈક ફાળો આપે છે.

પરતુ એનાથી ઊંચી વાત પણ સાચી છે કે જે ધર્મમાં એક માણસ પણ સ્વસ્થ થઈ જાય તો આખા ધર્મના પામલપણનો દાનો તૃપ્તિ મળે છે એ વાત અત્યારે એમના અભાવમાં નથી. એ વાત એમના અભાવમાં ક્યારેક ને ક્યારેક તો આવશે પરતુ આગળના અભાવમાં આ વાત ઘણી જૂની છે કે જે એક માણસ દીકરું થઈ જાય તો આખા સમુદાય દાનો તૃપ્તિ મળે છે. (૩૫) એક ઇન્દ્રિય સયમ લેવા જાય તો બધી ઇન્દ્રિય સયમને ઉપવૃત્તિ થઈ શકે.

આને આપણે એવી રીતે સમજાવે કે જે તમારી અદ્ય એક ઇન્દ્રિયમાં થોડા દિવસ સહ થઈ જાય તો તમારી બધી ઇન્દ્રિયો જૂનો દાનો તૃપ્તિ મળે છે. તમારી એક જિહ્વા સયમ લે જવા લાગે તો તમારી બાકીની જિહ્વાઓ અસયમ તરીકે જવાનું અસમર્થ થઈ જાય છે, એનું મુરકેત પડી જાય. આ જ રીતે અન્યો ઇન્દ્રિયોમાં. રૂઝ બને પૂરેપૂરું રૂઝ જાણવા સહ થઈ જાય. જે સયમનું માત્ર એક બિંદુ તમારી અદ્ય પ્રવૃત્તિ થવા લાગે તો તમારા અસયમનું અધારુ દૂર થવા લાગશે. અન્ય અન્ય રૂઝ — એકતર દાનો દાનો દાનો.

તો હું માનું છું કે જે એક ધર્મમાં એક વ્યક્તિ દીકરું થાય તો એ આખા ધર્મને દીકરું કરી શકે. જેમ કે એકતર દાનો દાનો છે જે એક માણસ એક સમુદાય સુધરી જાય તો આખા સમુદાય સુધરી જવાનું સમારણ એની આસપાસથી થઈ શકે છે જેમ કે એક દાનો દાનો છે.

જે તમારી બીજી એક વિચાર પણ જરૂર થઈ જાય એક જિહ્વા પણ અવરિચત થઈ જાય તો તમારી બધી જિહ્વાઓ દાનો તૃપ્તિ મળે. જાણે જાણવા લાગે કે વીજળી લાગે છે પછી તમે જો દાનો એ જ નથી રહી શકતા. એટલા માટે પૂરા સયમ મારેના પ્રવૃત્તિમાં પહેલેથી ન જાય પૂરા સયમ સહ થઈ જાય તો

શક્ય નથી. આ સમયે શક્ય નથી પરંતુ કોઈ એક વૃત્તિને તો તમે આ સમયે અને અત્યારે રૂપાંતરિત કરી શકો છો અને ધ્યાન રાખજો કે એ એકનું બદલાવું એ તમારી બીજી ઇચ્છાને બદલાવાને માટે દિશા રૂપ બની જશે.

તમારા જીવનમાં પ્રકાશનું એક કિરણ ઊતરી આવે, તો અંધારું ચાહે તેટલું જૂનું હોય, ભયનું કોઈ કારણ નથી. પ્રકાશનું એક કિરણ અનતગણા અધારા કરતા વધુ શક્તિશાળી હોઈ શકે છે સંબંધનું એક નાનું એવું સૂત્ર, અસંબંધની જિંદગીઓને, અનંત જિંદગીઓને માટીમાં મેળવી દે છે. પરંતુ જો એક સૂત્ર શરૂ કરવું હોય તો વિધાયક દષ્ટિ ગાંધવાની છે.

શરૂઆત કરવાની હોય તો સૌથી શક્તિશાળી ઇન્દ્રિયથી કામ શરૂ કરવું. જો શરૂ કરવું હોય તો માર્ગથી ફટાશે નહિ. જે માર્ગથી આપણે બહાર ગયા છીએ તે જ માર્ગે પાછું કરવાનું છે. શરૂ જો કરવું હોય, તો અધાનુકરણ ન કરવું કે કમા ધરમા જન્મ્યા છીએ. પોતાના વ્યક્તિત્વની સમજને ધ્યાનમાં લેવી અને પછી જ્યાં પણ માર્ગ મળે, ત્યાં ચાલ્યા જવું.

(૩૬) ધર્મનું પાગલપણ—સાધનના અતિઆચરણને કારણે

મહાવીર જ્યાં પહોંચે છે, ત્યાં જ મહંમદ પહોંચી જાય છે જ્યાં બુદ્ધ પહોંચે છે, ત્યાં જ કૃષ્ણ પહોંચી જાય છે જ્યાં લાઓત્ઝે પહોંચે છે, ત્યાં જ કાઈરટ પણ પહોંચી જાય છે.

ન માલૂમ તમને કઈ જગ્યાએથી દ્વાર મળી જશે તમે પહોંચવાની ચિંતા રાખજો, હું તો અમુક જ દરવાજાથી પ્રવેશ કરીશ એવી હઠ ન લેશો એ દરવાજાને તમારા માટે દીવાલ બની રહે એમ પણ બનવાનો સંભવ છે. પરંતુ આપણે બધા એ હકમાં જ રહીએ છીએ કે અમે તો જિનેન્દ્રને માનવાવાળા છીએ, અમે જર્મનિયું તો જિનેન્દ્રને માર્ગે જર્મનિયું, મા તો અમે વિજ્ઞાને માનવાવાળા છીએ, અમે તો રામને માનવાવાળા છીએ, તો અમે રામના માર્ગે જર્મનિયું.

તમે કોને માનવાવાળા છો એ તો જે દિવસે તમે પટ્ટોચરો તો દિવસે ખજર પડશે એ પહેલાં એની સાચી ખજર નહિ પડે તમે ક્યા દારથી નીચ્છો એ તો એ વિષે સિદ્ધ થશે કે જે દિવસ તમે નીકળી ચૂક્યા હો છો એની પહેલાં સિદ્ધ નહિ થાય પરંતુ તમે પટેનેરી એ નક્કી કરીને મેહા પા કે દુ તે આ દારથી જ નીકળીશ તમે એવી દંડ પકડી જે કે આ જ સીડીથી ઝડીશ ચર્યા સાથે કોમ મનમન નથી નહિ ચુ તો પણ ચાલશે પરંતુ ઠીડી આ જ દોડી જોઈએ આ પાગલપણ છે અને જ્ઞાનાથી આખી દુનિયા પાગલ થઈ છે

ધર્મના નામ પર જે પાગલપણ કોનું થયું છે તે એટલા માટે નથી કે તમને મનિસનું લક્ષ્યનું કોઈ ખ્યાલ નથી ખ્યાલ તો જ પરંતુ સાધનનો અતિ આગ્રહ છે જ્ઞાના પર ઘોડા દીલા થઈ મુજ થઈ તો તમે ધણી જલદીથી મંયમની વિધાયક દષ્ટિન ન તો કેવળ સમજવા પરંતુ જીવવામાં પણ સમજ સર્જી શકો છો

તપ દ્વારા પ્રાણુ-શક્તિનું ઊદ્ધર્ગમન

પ્રવચનના મુખ્ય મુદ્દાઓ

- (૧) તપની ખોટી વ્યાખ્યાઓને કારણે પહોંચેલું તુકસાન
- (૨) ભોગી ચિત્ત દ્વારા તપની ભૂલભરેલી વ્યાખ્યા : દુઃખની આકાંક્ષાથી સુખપ્રાપ્તિ
- (૩) જ્યારે પાવલોવ શરાબીની શરાબની ટેવ છોડાવવામાં નિષ્ફળ જાય છે.
- (૪) દુઃખ + ઇચ્છા એટલે તપ એવું જે સમજે છે તે ખરાબ નથી.
- (૫) પોતાને ત્યાંબુક મારીને કામવાસનાનું દમન કરવા નીકળેલા લોકોનો ઊલટો અનુભવ
- (૬) તપસ્વીઓનું દુઃખમાં પણ આનંદ માનવાનું રહસ્ય . દુઃખનું સુખ સાથે જોડાઈ જવું
- (૭) શરીર દ્વારા અપેક્ષિત સુખ ન મળતા શરીરને સતાવવામાં લાગેલા કહેવાતા તપસ્વીઓ
- (૮) ભોગી અને તપસ્વી — બંને શરીર-કેન્દ્રિત
- (૯) પોતાને સતાવી રહેલા તપસ્વીને ખીજાને સતાવવામાં આવતો રસ
- (૧૦) તપસ્વી દ્વારા પોતાને માટે સ્વર્ગની અને ભોગી માટે નરકની કલ્પના
- (૧૧) તપસ્વીને બ્રહ્મ કરતા આવતી અપ્સરાઓ — એના જ દમિત ચિત્તની પેદાશ
- (૧૨) દમન એટલે દબાવવું નહિ : દમન એટલે શાંત થઈ જવું
- (૧૩) દોષગતિ શોધ — પ્રેમ અને ઝંઘડો, કામ અને યુદ્ધ એક જ ચીજનાં બે રૂપ
- (૧૪) જીવનનું દરેક રૂપ વિપરીત સાથે જોડાયેલું
- (૧૫) વિકૃતિ — પ્રકૃતિ — સંસ્કૃતિ
- (૧૬) મનુષ્ય પ્રકૃતિથી નીચે પડતાં — વિકૃત થતા, પશુથી પણ ખદતર હાલતમાં જાય છે

- (૧૭) મનુષ્ય પ્રકૃતિથી ઉપર જાડે છે — અતિક્રમણ કરે છે તો મેઝુતિમાં પ્રવેશે છે
- (૧૮) અતિક્રમણ અર્થાત્ સ્વપ્નને ઊપદેશમનની દિશામાં મર્ફ જનુ
- (૧૯) પવસિદ્ધા અને વિવિધમ રેકનાં પત્રો — ખ્યાન (attention) દારા સક્રિય એકન કરવા મારેનો
- (૨૦) મોટા બાચની ખીમારીનું કામજુ કુટુંબીજનોનું ખ્યાન
- (૨૧) મનુષ્યની બાકશિખા ખીજનું ખ્યાન બાકશિખા કરીને સક્રિય પ્રાપ્ત કરવાની
- (૨૨) ખ્યાન એકાંતે થવાને કારણે થયેલી માધીયની છવવાની કમજા
- (૨૩) ખીજનએ દારા ખ્યાન બાકશિખા કિયાની બોજન પગ પની અમર
- (૨૪) રેસિપ્થીમાં ખ્યાન દારા જનરે માર્ક્સ દરથી સક્રિયનું બાકશિખા પ્રદાન
- (૨૫) માર્ક પજુ જિતિ પર પક્ષમાં કે વિપક્ષમાં ખ્યાન દેવાથી અતી સક્રિય થનીજીત થાય છે — એ રીતે એનાથી મુજબ ન થવાય
- (૨૬) તપનું મુજબ સવ — ખ્યાન માટે નવા કેન્દ્ર નિર્માણ કરે. જેથી સક્રિય ઉપર વહેવા લાગે
- (૨૭) તપ અર્થાત્ છવન અગ્નિ — ઊપદેશમાં દેવો એ તેનો સ્વભાવ
- (૨૮) જ મોની બાકશિખા કારણે છવન અગ્નિને નીચની દિશામાં મર્ફ જનુ બાકશિખાને સરળ લાગે છે
- (૨૯) જોટો તપરથી બાકશિખા મનાવે છે લાગે તપરથી પાતા ' સ્વભાવ રીધે છે અને બાકશિખા લાગે લાગે નથી પજુ તેના સ્વીકાર દારા ખ્યાનનું રૂપાંતરણ કરે છે
- (૩૦) જોટો તપરથી કામ કેન્દ્રને સક્રિય ન થયે તે માટે એકાંત બોજન લે છે — પજુ તેથી વાકશિખામુજબ નથી થનો
- (૩૧) લાગે તપરથી સક્રિય પેદા કરે છે અને તે સક્રિયને ખ્યાનના રૂપાંતરણ દારા નવા કેન્દ્ર પર મર્ફ જનુ
- (૩૨) મુજબની બોજશિખા — મુજબનું એની કમજોરીએની
- (૩૩) બાકશિખા કમજોરી બાકશિખા સક્રિયના અવર્તન કેન્દ્ર — તપ તના રૂપાંતરણની પ્રક્રિયા

(૧) તપની ખોટી વ્યાખ્યાઓને કારણે પહોંચેલું તુકસાન

અહિંસા છે આત્મા, સયમ છે પ્રાણ, તપ છે શરીર. સ્વભાવતઃ અહિંસાના સળધમા ભૂલો થઈ છે, ખોટી વ્યાખ્યાઓ થઈ છે. પરંતુ આ ભૂલો અને વ્યાખ્યાઓ અપરિચયની ભૂલો છે. સયમના સળધમા પણ ભૂલો થઈ છે, ખોટી વ્યાખ્યાઓ થઈ છે. પરંતુ એ ભૂલો પણ અપરિચયની ભૂલો છે. જેનાથી આપણે અપરિચિત છીએ એની ખોટી વ્યાખ્યા કરવી પણ કંઠણ હોય છે. ખોટી વ્યાખ્યાને માટે પણ પરિચય જરૂરી છે. અને આપણો સૌથી વિશેષ પરિચય તપ સાથે છે, કેમ કે એ સૌથી બાહ્ય રૂપ-રેખા છે. એ શરીર છે.

તપની બાળતમા સર્વથી વધારે ભૂલો થઈ છે અને સૌથી વધારે ખોટી વ્યાખ્યાઓ થઈ છે. અને એ ખોટી વ્યાખ્યાઓને કારણે જેટલું અહિંસા થયું છે, એટલું કોઈ બીજી ચીજથી નથી થયું.

એક ફેર છે કે તપની બાળતમા જે ખોટી વ્યાખ્યાઓ થઈ છે તે આપણી પરિચયની ભૂલો છે. તપથી આપણે પરિચિત છીએ અને તપથી આપણે સહેલાઈથી પરિચિત થઈ જઈએ છીએ. અસહમાં તપ સુધી જવામાં આપણે આપણી બળતને બદલવી જ નથી પડતી આપણે જેવા છીએ તેવા જ તપમાં પ્રવેશ કરી જઈએ છીએ. કેમ કે તપ દ્વાર છે અને એટલા માટે આપણે જેવા છીએ તેવા જ તપમાં આત્મા જઈએ તો તપ આપણને બદલી નથી શકતું, પણ આપણે તપને બદલી નાખીએ છીએ.

૧) બોમ્બી ચિત્ત દ્વારા તપની શ્રુતિશક્તિ વ્યાખ્યા: કુખની આકાંક્ષાથી સુખ પ્રાપ્તિ

તપની ને બોમ્બી વ્યાખ્યા નિરતર યામ હ તે આપણે કમણ લેવી નેઈએ, ત્યારે જ આપણે તપની સાચી વ્યાખ્યાની વિદ્યામાં ડગ માંડી શકીશું. આપણે બોમ્બી પરિચિત છીએ. બોમ્બ એટલે કે સુખની આકાંક્ષાથી સુખની મધી આકાંક્ષા કુખમાં કર્મ જન્મ છે સુખની મધી આકાંક્ષા આખરે કુખમાં પડેલી દે છે —

જો હ બિન્ન કે કાચેલા જ્ઞાતાથી સ્વભાવત એક શૂન પદા યામ છે અને તે એ છે કે જે આપણે સુખની ઇચ્છા ગમવાથી કુખમાં પડેલી જન્મ જ છીએ તો શું કુખની ઇચ્છા ગમવાથી સુખમાં તદિ પદની શકીએ? જે સુખની આકાંક્ષા કરીએ છીએ અને કુખ મળે તો આપણું કુખની આકાંક્ષા કરીને સુખ કેમ ન મેળવીએ?

એટલા માટે તપની ને પડેલી શૂન છે તે બોમ્બી ચિત્તમાથી નીકળે છે. બોમ્બી ચિત્તને જનુભવ જ જ છે કે સુખ કુખમાં જન્મ જન્મ છે એટલે જે આપણે શિશુ કરીશું તો સુખમાં પડેલી શકીશું તો જ્યાં પોતાને સુખ આપવાની કેલિક કરે જ આપણું આપણને કુખ દેવાની કેલિક કરીએ જે સુખની કેલિક કુખ થાય છે તો કુખની કેલિક સુખ લાવી શકશે એવું સીધું મનુષ્ય માનુષ પડે છે પરંતુ જિંદગી એટલી સીધી નથી અને જિંદગીનું મનુષ્ય અટકું સ્પષ્ટ નથી જિંદગી મધુરી વદસમય છે એના સ્તા: જન એટલા સીધા દોત તો જ્યાં સુખ દય થક જન્મ.

(૨) વ્યાપ્તિ પાવસીય સ્વાભાવી રેવ ઓળાવવામાં વિમુક્ત જન્મ છે જે સંકલ્પ છે કે સંકલ્પના એક મોટા મનોરેટાનિક પાવસીયના પાસે જેણે conditioned reflexના સિદ્ધાંતની રીઝ કરી છે અને કહ્યું છે કે જનુભવો સંયુક્ત કર્મ જન્મ છે એ. કુ: માણુએ કાવવામાં જ એક કરામ પીરખી આકાંક્ષા તે એટલા

પરેશાન થઈ ગયો છે કે ચિકિત્સક કહે છે કે એના લોહીમાં શરાબ ફેલાઈ ગયો છે, એટલે જો શરાબ બંધ કરવામાં નહિ આવે તો એ જીવવો મુશ્કેલ છે, એ બચવો બહુ મુશ્કેલ છે. પરંતુ એ છેલ્લા ત્રીસ વર્ષોથી શરાબ પીએ છે. એટલા લાંબા વખતની આદત છે. ચિકિત્સકો ડરે છે કે જો એ આદતને તોડવામાં આવે તો પણ મોત નીપજી શકે છે. એને પાવલોવની પાસે લાવવામાં આવ્યો.

પાવલોવે એને પોતાના એક નિષ્ણાત શિષ્યને સોંપ્યો અને કહ્યું કે આ વ્યક્તિને શરાબ પા. અને જ્યારે એ શરાબની ખાલી હાથમાં લે, ત્યારે એને વીજળીના 'શોક' આપો. આવું નિરંતર કરવાથી શરાબ પીવો અને વીજળીનો આચક્રો અને પીડા એ બે જોડાઈ જશે. શરાબ અને પીડા જોડાઈ જશે, conditioned થઈ જશે ત્યારે પીડામાંથી છૂટવું એટલે શરાબ છોડવો એમ બની જશે અને એક વાર જો મનમાં એ લાવ ઠંસી જમ કે શરાબ પીડા દે છે, દુ.ખ લાવે છે, તો શરાબ છોડવો મુશ્કેલ નહિ બને.

એક મહિના સુધી પ્રયોગ ચાલુ રાખવામાં આવ્યો. એક મહિના સુધી એ માણસ પાવલોવની પ્રયોગશાળામાં રોકાયો હતો. એ આપો દિવસ શરાબ પીતો જ્યારે પણ શરાબનો ખાલો હાથમાં લેતો ત્યારે એની ખુરશી 'શોક' આપતી. સામે એકેલો પેલો મનો વૈજ્ઞાનિક બટન દબાવતો, ક્યારેક એનો હાથ હલી જતો, ક્યારેક એના હાથમાંથી ખાલી પડી જતી.

મહિના પછી પાવલોવે પોતાના યુવાન શિષ્યને બોલાવીને પૂછ્યું કે કાર્ક થયું ?

યુવાન શિષ્યે કહ્યું, 'થયું તો ધણું બધું.'

પાવલોવ ખુશ થયો અને એણે કહ્યું, 'મેં કહ્યું જ હતું કે 'કંડિશનિંગ'થી બધું જ થઈ જાય છે. પણ એના શિષ્યે કહ્યું કે બહુ ખુશ ન થાઓ કેમ કે લગભગ ઊલટું થયું છે.

પાવલોવે કહ્યું, "ઊલટું ? તારા કહેવાનો અર્થ શો છે ?"

૧. પુરકે મધુ એવું ઘર્ષ મધુ છે કે એ એટલા કઠિન ડ ઘર્ષ
 થાયો છે કે હવે જ્યારે સરાગ પીએ છ, ત્યારે નહકમાં ને ઠાર્મ
 ડે. ૧૫ છ એમાં જાગૃતી નાખી દે છે કઠિન ડ ઘર્ષ મધુ
 ૧૫ પરંતુ હવે એ સોઠ વચ્ચે સરાગ નથી પી શકે. સગમ પીવાનું
 નથી હવે પશુ હવે એને સોઠે પકડી લીધો. માટે હવે ૧૫
 કરીને સરાગ છૂટે કે ન છૂટે પણ સોઠ ઊઘડે. કેમ કે સગમ તે
 જ્યારે માગવાનો હશે ત્યારે મારશે પણ જ્યાં સોઠનો ધધો ખતર
 નાક છે એ જ્યારે પણ મારી નાખી શકે છે હવે એ પી જ
 નથી શકે. જ્યાં એક દાઘમાં પાણી લે છે તે જ્યાં દાઘ
 હોય તેમાં નાખે છે

(૪) દુઃખ+હઠિયા એટલે તપ એવું ને સમજે છે ને બરાબર નથી
 હવન આટલું સગમ નથી પણ ખૂબ મૂલવજનનું છે જ્યાં
 તે હવનનું મહિત એટલું રપટ નથી કે તમે પારા તેનું જ ઘર્ષ
 તપ દુઃખની આકાંક્ષા સુખ નથી લાવતી કેમ ?

કેમ કે જો આપણે ઈચ્છામાં જોઈએ તો પહેલી વાત એ છે
 કે તમે સુખની છા જા કરીને દુઃખ લાખ્યા તો હવ તમે વિચારો
 ૫ કે દુઃખની આકાંક્ષા કરીશ તો સુખ મળશે પરંતુ ઈચ્છામાં
 જોયા જઈએ તો હજુ પણ તમે સુખની જ આકાંક્ષા કરી શકા છા
 દુઃખ છોડીએ તો સુખ મળશે એટલા માટે તમે દુઃખ છોડી શકા
 છો. પણ આકાંક્ષા તો સુખની જ છે અને સુખની ઠેર્મ આકાંક્ષા
 સુખ નથી લાવી શકતી ઉપર ઉપરથી તો દેખાય છે કે માણસ
 પાતાને દુઃખ છોડી શકે છે પરંતુ જો દુઃખ એટલા મટે જઈ
 શકે છે કે સુખ મળે પહેલાં સુખ જાણી શકો હવે, કે જો
 સુખ મળે પણ મળ્યું દુઃખ હવે દુઃખ છોડી શકો છે કે જો સુખ
 મળે પણ મળશે તો દુઃખ જ કેમ કે આકાંક્ષાનું શરૂ તો હજુ
 પણ ઈચ્છામાં એ જ છે ઉપર નવું નાલાર્થ મધુ છે જાર
 આમ તો જ છે

સાચી વાત એ છે કે દુઃખ ઇચ્છી જ શકાતું નથી; You cannot desire. It is impossible. એ અશક્ય છે. આપણે એમ કહી શકીએ કે સુખની જ ઇચ્છા હોય છે; દુઃખની અનિચ્છા જ હોય છે, ઇચ્છા નથી હોતી હા, જો કોઈ ક્યારેક દુઃખ ઇચ્છે છે તો સુખને માટે જ. પરંતુ એ ઇચ્છા તો સુખની જ છે. દુઃખને ઇચ્છી જ શકાતું નથી. એ અસંભવ છે. ત્યારે આપણે એવું કહી શકીએ કે જે કોઈ ઇચ્છવામા આવે છે તે સુખ છે અને જે ઇચ્છવામા નથી આવતું તે દુઃખ છે

એટલા માટે દુઃખની સાથે ઇચ્છાને જોડી નથી શકાતી. અને જે કોઈ માણસ દુઃખની સાથે ઇચ્છાને જોડીને તપ બનાવે છે, દુઃખ+ઇચ્છા=તપ એમ સમજે છે, તે તપને સમજ્યો જ નથી. દુઃખની તો ઇચ્છા જ નથી હોઈ શકતી. સુખ જ પાછળ દોડે છે. આકાંક્ષા માત્ર સુખની છે ઇચ્છા માત્ર સુખની છે. એક જ રસ્તો છે કે તમને દુઃખમા પણ સુખ લાગવા માટે, તો તમે દુઃખ ઇચ્છી શકો છો. દુઃખમા પણ સુખ લાગે એમ બની શકે છે — associationથી, conditioningથી, ટેવાવાથી; મેં જે હમણા તમને પાવલોવની વાત કરી એવી કોઈ રીતે, તમને દુઃખમા પણ સુખનો ભ્રમ થઈ શકે છે.

(૫) પોતાને આશુક મારીને કામવાસનાનું દમન કરવા નીકળેલા લોકોનો ઊલટો અનુભવ

યુરોપમાં ખ્રિસ્તી ફકીરોનો એક સંપ્રદાય હતો — આશુક મારવાવાળાઓનો. એ સંપ્રદાયની માન્યતા હતી કે જ્યારે પણ કામવાસના જાગત ત્યારે પોતાને આશુક કટકારો. લોકોને ઘણી નવાઈ લાગતી, પણ ધીરે ધીરે આશુક મારવાવાળાઓને ખબર પડી કે આશુક માગવામા પણ કામવાસનાનો જ આનંદ આવવા લાગ્યો છે. અને એટલે સુધી હાલત થઈ ગઈ કે જે લોકોએ કામવાસનાને દબાવવા માટે આશુક મારવાની આદત પાડી દતી, તેઓ

પડી પોતાને ચાણુકે માર્યા વગર સંજોગમાં જઈ શકતા નહોતા. પત્ન્યા તેઓ પોતાને ચાણુકે મારતો ત્યાર પછી જ સંજોગમાં જઈ શકે. શરીર પર ચાણુક નથી પડતા ત્યાં સુધી કામચાલના પૂરી રીતે રસ મળે થઈને જીહ્વે નહિ જાણુ માણુચના મનનું જાગુ છે.

હવે એ માણુસ પોતાને રોજ સચારના ચાણુક કંઠકારી રહ્યો છે અને આસપાસના લોકો એને નમરકાગ કરી જતા હ છે કેટલા મદાન ત્યાગી છે. એ જે ચાણુક મારવાવાગાગ્યાનાં કામચાલ તેમાં આખા સુરોષમાં મધ્ય-સુમમાં જાણે લોકો દના અને સાધુઓની આગમ જ એ હતી કે કેટલા ચાણુક મારે છે જે જેટલા વધુ ચાણુક મારે તે તેટલા વધુ મોટો સાધુ હતો માર રતા આમગ ક્રિયા રહીને બધા સાધુઓ પોતાને ચાણુક મારતા દના અને લાંબીપુદાણ થઈ જતા દના પરણુ લોકો ચાલિ થતા દના કે કેટલી મોટી તપશ્વર્ષી છે કેમ કે જ્યારે એમના શરીરમાંથી લાંબી વસ્તુ ત્યારે એમના અંદર કોપર એવો જન-આવ દેખાતા કે જ્યાં કેવળ સંજોગરત સુમલમાં જ જોઈ શકાય છે લોકો આ માણુસ અદ્ભુત છે એમ માનીને ચાણુકશ્વર કરતા પરણુ અની બીતરમાં શુ મની રશુ હતું એની એમનું કેવા ખમર દના ર ખાતર એ માણુસ કામચાલનામાં પૂરો લીન થઈ ગયો હતો હવે એને ચાણુક મારવા માં રસ આવી રહ્યો હતો કેમ કે ચાણુક મારવા એ કામચાલના સર્વ સંયુક્ત થઈ જવાનું હતું પાવસાવના કરાખી પડતા અવાચના એ જન્મું હતું તેનું જ જ્યાં પડ્યું થયું.

(૧) તપશ્વર્ષીઓનું કુખસા પચ્ચ જ્ઞાનદે આવવાનું સ્વસ્થ—કુ ખનુ સુખ સાધે એટલું જનુ.

આપણે આપણા કુ ખમાં સુખ પી રોકે જ જ્યાં એકી દાખી કીએ અને જો કુ ખમાં સુખની આખા એટલું જનુ તો જાણે મયા જ્ઞાનદેથી પોતાની આસપાસ કુ ખને એકો કરી દાખીએ કીએ પરણુ તપને જ્ઞાન એ નથી તપ કુ ખમાંથી દઈ નહી રખની આસપાસ આ જે જનુ જમે છે એ જે તપને રખવા.

માડે તો તપસ્વીઓની સપાટી બેઢીને તમે એમની ભીતરમા જોઈ શકશો કે એમનો રસ શું છે. અને એક વાર જો તમને આ દેખાવા માડે, તો તમે સમજી શકશો કે જ્યારે પણ કોઈ ઇચ્છવામા આવે છે ત્યારે સુખ ઇચ્છવામાં આવે છે. જો કોઈ દુઃખને ઇચ્છી રહ્યો છે તો એના મનના કોઈ ને કોઈ ખૂણામાં સુખ અને દુઃખ એક થઈ ગયા હશે, જોડાઈ ગયા હશે. સુખ સિવાય દુઃખને કોઈ પણ ઇચ્છતુ નથી.

એક વાર તમારી ભીતરની કોઈ વાસના સાથે કોઈ દુઃખ જોડાઈ જાય તો પછી જૂએ મરવાને બદલે કાટા પર સૂવામા પણ તમને આનંદ આવી શકે છે; તડકામાં ઊભા રહેવામાં પણ આનંદ આવી શકે છે. અને માણસ પોતાને દુઃખ એટલા માટે આપે છે કે એ કોઈ વાસનાથી મુક્ત થવા માગે છે. જે દુઃખથી એ મુક્ત થવા માગે છે, એ દુઃખ એની સાથે જોડાઈ જાય છે.

એક માણસને પોતાના શરીરને સજવવામા ખૂબ રસ છે. એ શરીરની સજવટની આ કામનામાંથી મુક્ત થવા ઇચ્છે છે. એ નગ્ન ઊભો રહી જાય છે યા પોતાના શરીર પર રાખ ચોળી લે છે યા પોતાના શરીરને કુરૂપ કરી લે છે. પરંતુ એને ખબર નથી કે રાખ ચોળવી એ પણ, નગ્ન થઈ જવું એ પણ, અને આ રીતે શરીરને કુરૂપ કરી લેવું એ પણ, શરીરની સાથે જ સંકળાયેલું છે. એ પણ સજવટ છે. જો તમે કોઈ વાર કુંભ ગયા હો, તો એક વાત જોઈને ખૂબ ચકિત થશો કે જે સાધુ રાખ ચોળીને બેસી રહે છે, તેઓ પણ પોતાના ડબ્બામાં એક નાનો અરીસો રાખે છે અને સવારે સ્નાન કર્યા પછી જ્યારે તેઓ રાખ ચોળે છે, ત્યારે તેઓ અરીસામાં જુઓ છે માણસ અદ્ભુત છે રાખ જ ચોળવી છે, તો પછી અરીસાનું શું પ્રયોજન? પરંતુ રાખ ચોળવી પણ સજવટ છે, શુભાર છે. શરીરને કુરૂપ કરવાવાળો પણ અરીસામાં જોશે કે બગબગ થયું છે ને?

તપગ્રી સરીગને કુરમન નથી થઈ જતો. જેવી રીતે બોમી
સરીગને સોનુપ મિત્ર છે તેવી રીતે તપગ્રી બોમીથી કિલ્લો નથી
થઈ જતો. કેમ કે એ કિલ્લો સાથે પણ બોમી જોઈ શકાય છે.
સરીગને સજીવારીને મુંદર બનાવનારાને જ અરીસાની જરૂર નથી.
પગ્રી સરીગને કુરપ બનાવનારાને પણ અરીસાની જરૂર પડે
છે. સરીગને મુંદર બનાવવાવાળો જ બીજાની દૃષ્ટિ પર નિભર નથી
ગરેના, કે કોઈ પોતાને જુએ, પણ સરીગને કુરપ બનાવવાવાળો
પણ બીજાની દૃષ્ટિ ઉપર નિર્ભર રહે છે કે કોઈ પાન જુએ! મુંદર
વગર પદારીને રમ્તા પણ નીકળવાવાળો જ જોનારાની પ્રતિજ્ઞા નથી
કરતો. પણ નમ્મ થઈને નીકળનારો પણ એટલી જ પ્રતિજ્ઞા કરે
છે. એ પરસ્પર કીમતી વસ્તુ પણ ક્યાંક એક જ રીઝની કાખા
કોઈ થકે છે એ સમજી લેવું જરૂરી છે. અહીં સરીગના બાથ પરથી
સરીગના તપ પર જવું જાણીએ છે. સરીગને મુખ આપવાની
આકાંક્ષાને સરીગને કુખ દેવાની આકાંક્ષામાં બદલી દેવા એ પણ
સુમમ અને સરળ છે.

(૭) સરીગ ઠાસ અપેક્ષિત મુખ ન મળતા સરીગને સગાવવામાં
લાગેલા કહેવાતા તપસ્વીએ.

અહીં એક વાત બીજી ખ્યાનમાં લઈ લેવી જરૂરી છે કે જો
માથમથી આપણે મુખ કચ્છીએ છીએ એ માથમ અપણું
મુખ નથી આપતું તો આપણે જોના કુરમન થઈ જઈએ
છીએ. જો તમે પેનથી લખતા હો (જેમો લખે-વાંચે છે તે ખ્યાન
અનુભવ દર્શી) અને જો પેન બરાબર ન ચામું તો તમે પતન કાગ
રખીને જમીન પર પડીને તોડી પણ નાખો છો. આ રીતે પતન
કાગ દેરી એ સાવ અણસમજ છે. જોનાથી વધુ અણસમજ ખ્યાન
કઈ દર્શી! વળી પેનને તોડી નાખવામાં લખતું તે કાગ તરી
વર્તે તમારું જ તરે છે. પેનનું કોઈ ગુહચાન નથી થતું તમને જ
જાણીએ શાય છે.

પરંતુ જોડાને ગાળ દર્દને ફેંકી દેવાવાળા લોકો, દરવાજાને ગાળ દર્દને ખોલવાવાળા લોકો—આવા જ લોકો તપસ્વી બની જાય છે. શરીર સુખ નથી આપતું, એવો અનુભવ શરીરને તોડવાની દિશામાં લઈ જાય છે—ચાલો, શરીરને સતાવો. પરંતુ શરીરને સતાવવાની પાછળ એ જ વિપાદ (frustration) કામ કરી રહ્યો છે. શરીરથી સુખ ધ્રુવ્યુ હતું, પણ તે મળ્યું નહિ. એટલે એને જ ત્રાસ આપીને બતાવી દઈશું.

(૮) ભોગી અને તપસ્વી—બંને શરીર-કેન્દ્રિત

અર્થાત્ તમે બદલાયા નથી, હજુ પણ તમારી દષ્ટિ શરીર પર જ રહેલી છે ભલે પહેલા સુખ ધ્રુવ્યુ હોય, અને હવે દુઃખ દેવા ધ્રુવ્યુ હોય, પણ તમારા ચિત્તની જે દિશા છે તે હજુ પણ શરીરની જ આસપાસ વર્તુળ બનાવીને ફેરે છે. તમારી ચેતના હજુ શરીર-કેન્દ્રિત છે, હજુ પણ શરીર જીલાતુ નથી. હજુ પણ શરીર પોતાની જગ્યાએ જ ઊભેલું છે અને તમે ત્યાંના ત્યાં જ છો. તમારી અને શરીરની વચ્ચેનો સંબંધ એનો એ જ છે. ધ્યાનમાં રહે, ભોગી અને તથાકથિત તપસ્વીની વચ્ચે શરીરના સંબંધમાં કોઈ ફેર નથી પડતો. શરીરની સાથેનો સંબંધ તો એનો એ જ રહે છે.

જો આપણે ભોગીને પૂછીએ કે તમારું શરીર છીનવી લેવાય તો શું તમને કોઈ તકલીફ થશે? તો ભોગી કહેશે કે મારાથી એવી તકલીફ સહન નહિ થાય, કેમ કે શરીર જ તો મારા ભોગનું માધ્યમ છે. એ જ સવાલ આપણે તપસ્વીને પૂછીએ તો તે પણ કહેશે કે એમ થશે તો હું મુશ્કેલીમાં મુકાઈ જઈશ. કેમ કે મારી તપશ્ચર્ચાનું સાધન શરીર જ છે હું જે કાંઈ કરી રહ્યો છું તે શરીર દ્વારા જ કરી રહ્યો છું. જો શરીર જ ન રહે, તો તપ કેવી રીતે થશે? જો શરીર જ ન રહે તો ભોગ પણ કેવી રીતે ભોગવાય?

એટલા માટે હું કહું છું કે બંનેની દષ્ટિ શરીર પર છે અને બંને શરીરના માધ્યમથી જ જીવી રહ્યા છે. જે તપ શરીરના

માધ્યમથી જીવી ગયું છે એ બોમ્બુ જ વિદ્યુત રૂપ છે જે તપ સરીર કેન્દ્રિત છે તે બોમ્બુ જ બીજું નામ છે એ વિચારને ઉપદમ્ય ધર્મ મેષ્ટ છે એ બોમ્બુ સરીર પર વગ વાગવાની આકાંક્ષા છે અને આપણે બરાબર સમજીએ તો પછી આપણુ નયની દિશામાં આખા માંડીને જોઈ શકીશું આ કાર્બોન લીંડ નય જાતમ દિશા બની મધુ છે પોતાને જે જોઈએ વધુ સતાવી શકે જ તે ક્રિયા મોટો તપમ્બી બની શકે જ પરંતુ આ રીતના પીડન (torment) કે આત્મ પીડન દ્વારા સતાવવાની સાથે તપન કેર્મ મંગલ નથી

(૬) પોતાને સતાવી શકેલા તપસ્વીને બાંહેધરે બનાવવામાં આવતો શ્રમ

ખ્યાન રહે જે પોતાને સતાવી શકે જ ન બીજાન સતાવવા માથી બચી શકે તો નથી કેમ કે જે પોતાને તપ દ્વારા સત્ત્વ પીડે છે તે કેર્મને પણ સતાવી શકે છે હા, એની સતાવવાની રીત બદલાય જશે અલગત બોમ્બીની સતાવવાની રીત સીધી દોષ જ પણ ત્યાગીની સતાવવાની રીત પરિણા (attitude) થક નય છે

એ બોમ્બી તપન સતાવવા કમળનો દોષ ત તે પાછળના દુષ્કર્મો કરે છે અને તપને ખ્યાલ પણ નથી આવતો કે આ દુષ્કર્મ કરે છે એ તમે ત્યાગી પાસે જાઓ કહેવાતા (so-called) તપસ્વી કરવાવાળા પાસે જાઓ, એની પાસ તમે જાઓ અને એ તમે સારા પદા પહેરેલા દોષ અને એ તમારા ત્યાગી જલ્દત કમાવીને એકેપા દોષ તો તે તમારા કપાત બની રીત જોઈ કે જાણે દુરમતને જોનો દોષ એની આંખમાં નિદ્રા દરી અને નયરે તમે કોઈ મોકડા જેવા દેખાશે એની આંખેમાં કમળો દરે એ નરકની દિશા બતાવતું તીર બની જશે જે દર્શાવે છે કે તપ તપ નરકમાં બધા એ તપન કહેશે કે દુષ્ટ સુધી સમજવા નર્મ, દુષ્ટ સુધી આ કપાતમાં મુલ્યવાણેલા છે તે નરકમાં પાડેલ

(૧૦) તપસ્વી દ્વારા પોતાને માટે સ્વર્ગની અને લોગી માટે નરકની કલ્પના

મે સાલજ્યુ છે કે એક પાદરી એક ચર્ચમાં લોકોને સમજાવી રહ્યો હતો, નરકથી ડરાવી રહ્યો હતો કે તમા કેવી કેવી મુસીબતો હશે. જ્યારે જ્યામતનો દિવસ આવશે ત્યારે પાપીઓ ઉપર એટલી ભયંકર ઠડી પડશે કે એમના દાંત ખખડી જશે.

મુદ્દાં નસરુદ્દીન પણ એ સલામો હતો એ જિભો થઈ ગયો. એણે કહ્યું, પણ મારા તો દાંત પડી ગયા છે, તેનું શું?

પેલા પાદરીએ કહ્યું કે, ગભરાશો નહિ, False teeth will be provided, બનાવટી દાંતનું ચોકકું તમને આપવામાં આવશે, ને તે ખખડશે.

સાધુ, કહેવાતા તપસ્વીઓ, તમને નરકમાં મોકલવાની યોજનામાં લાગેલા છે, એમનું ચિત્ત તમાગ નરકની બધી વ્યવસ્થા કરી રહ્યું છે સાચું તો એ છે કે નરકમાં જે કષ્ટ આપવાની વ્યવસ્થા છે, તે કહેવાતા, જૂઠા તપસ્વીઓની કલ્પના છે, fantasy છે

એ કહેવાતો તપસ્વી વિચારી જ નથી શકતો કે તમને પણ સુખ મળી શકે છે. તમે અહીં ધણું સુખ લઈ રહ્યા છો એ જાણે છે કે એ સુખ છે અને એ પોતે અહીં ખૂબ દુઃખ લઈ રહ્યો છે તો ક્યાંક તો સતુલન (balance) કરવું જ પડશે. એણે અહીં ધણું દુઃખ ભોગવ્યું છે, એટલે એ સ્વર્ગમાં સુખ મેળવશે. તમે અહીં સુખ ભોગવી રહ્યા છો, એટલે તમે નરકમાં સડશો અને દુઃખ ભોગવશો.

ધણી મજાની વાત એ છે કે એના સ્વર્ગનું સુખ એ તમારા જે સુખોનું વિસ્તૃત (magnified) રૂપ છે તમે જે સુખ અહીં માગી રહ્યા છો, એ જ સુખ વધુ વિસ્તીર્ણ રૂપમાં એ સ્વર્ગમાં ભોગવશે અને મજાની વાત છે કે એ જ તપસ્વીઓ પોતાની આસપાસ અગ્નિ સળગાવીને બેસે છે. બદલામાં તેઓ તમને નરકમાં સડાવશે.

તો જે તપસ્વીઓ પોતાની આસપાસ અગ્નિ સગમીને બેઠા છે અમનાથી સારથ રહેવું એમના નગ્નમાં તમારે માટે અગ્નિ તૈયાર રહેશે કમ કર અગ્નિ દેશે જેનાથી તમે જની નદિ સકો તમને કાર્મમાં નાખવામાં આવશે, ઉકાળવામાં આવશે તેમાં તમે જની પશુ નદિ સકો કેમ કે મરી ગયા તો મળ જ મારી મળ જ માગવામાં આવ્યા અને મરી ગયા તો દુષ્કાળે અમને ? કદના મારે નરકમાં મરવાનો ઠોઠ્ઠા ઉપાય નથી

ખાનમાં છે કે નરકમાં તપસ્વીઓએ આત્મદેહનાની સમવડ નથી આપી તમે નરકમાં મરી શકતા નથી તમે બીજા કાર્મ પશુ કરો મને તે કરો પરંતુ એક કાચ નગ્નમાં નથી કર્મ શકવું — તમે મરી શકતા નથી કેમ કે જે તમે મરી શકો તો તમે દુષ્કાળે મદાર નીચી કર્મ શકો છો બિટલા મારે એ સમવડ રાખવામાં નથી આવી

હાની કમપનામાંથી આ નથી વિચાર્યામાં નીકળે છે ? આ નથી પાત્ર કોણ વિચારે છે ? ખરું તો એ છે કે જે સાચા તપસ્વી પ્રતે કોઈના દુષ્કાળે વાત વિચારી પણ શકતા નથી આ વિચારી પણ શકતા નથી કે કોઈને પણ ક્યાંય પણ નરકમાં પણ કોઈ દુષ્કાળે કોઈ છે પરંતુ જે કહેવાતા તપસ્વી છે તે આમાં થઈ શકે છે

જે તમે શાસ્ત્રો વચ્ચે આપી દુનિયાના ધર્મો શાસ્ત્રો વાંચતા એક ધણી અદ્યુત વાત તમને દેખાશે તપસ્વીઓએ કહેવાત તપસ્વીઓએ જે જે કમ્પ્યુ છે એમાં તેઓ નરકોની જે જે વિવચના અને વિવચન કરે છે તે ધણી વિરૂદ્ધ કરાવેલી કમપના (contradiction) માત્રમ પડે છે આતુ તેઓ વિચારી શકે છે આતુ કમપના તેઓ કરી શકે છે તે એમને જાણે મોટી ખજાણા છે

(૧) તપસ્વીને જાદુ કરવા આવતી અપ્સરાઓ — એના જ દર્શિત ચિત્રની પેદાશ

બીજી એક વાત એ દેખાશે કે તમે જે જે જોવો છો તપસ્વી ધણી નિદા કરે છે એ નિદામાં થઈ શકે છે એ જો

નવાઈની વાત છે કે વાત્સામને પોતાના કામસૂત્રમાં સ્ત્રીનાં અગોત્રું એવું સુંદર અને રસપૂર્ણ ચિત્રણ નથી કયું કે જેટલું તપસ્વીઓએ સ્ત્રીના અગોત્રી નિદા કરવા માટે પોતાનાં શસ્ત્રોમાં કયું છે વાત્સામનની પાસે એટલો રસ હોઈ પણ શકતો નથી. કેમ કે એટલો રસ પેદા કરવા માટે વિપરીત જવું જરૂરી છે.

એટલા માટે એ ધણી મનની વાત માલૂમ પડે છે કે ભોગીઓની આસપાસ કોઈ નગ્ન અપ્સરાઓ આવીને નાચતી નથી તેઓ ફક્ત તપસ્વીઓની આસપાસ આવીને જ નાચે છે. તપસ્વી વિચારે છે કે એ એમના તપને બ્રહ્મ કરવા માટે જ આવી હોય છે. પણ જેને મનોવિજ્ઞાનની થોડી પણ ખબર છે, તે જાણે છે કે તપસ્વીઓને બ્રહ્મ કરવા માટે આ લોકમાં કયાંય અપ્સરાઓની કશી વ્યવસ્થા નથી. અસ્તિત્વ તપસ્વીઓને બ્રહ્મ શા માટે કરવા ઇચ્છે? કોઈ કારણ જ નથી. જો પરમાત્મા હોય, તો પરમાત્મા પણ તપસ્વીઓને બ્રહ્મ કરવામાં રસ શા માટે લે? અને આ અપ્સરાઓ શાશ્વત રૂપથી શું એક જ ધર્મો કરશે — તપસ્વીઓને બ્રહ્મ કરવાનો? એમને શું ખીલું કોઈ કામ જ નથી? એમના જીવનનો પોતાનો કોઈ રસ નથી?

ના, મનોવૈજ્ઞાનિક કહે છે કે તપસ્વી જેના રસની સામે આટલું ઝૂંઝે છે તે જ રસ પ્રગાઢ થવો શરૂ થઈ જાય છે. જો તપસ્વી કામ સાથે લડે છે, તો તેની આસપાસ કામવાસના રૂપ ધારણ કરીને ઊભી થઈ જાય છે, એ એને ઘેરી લે છે. એ જેની સાથે લડી રહ્યો છે, એને જ એ પ્રક્ષેપ (project) કરી લે છે. એ અપ્સરાઓ કોઈ સ્વર્ગમાંથી નથી ઊતરતી, તેઓ તપસ્વીના સંઘર્ષરત મનમાંથી ઊતરે છે. તે અપ્સરાઓ એના મનમાં જે છુપાયેલું છે, એને બહાર પ્રગટ કરે છે. એ જે ઇચ્છે છે, અને જેનાથી એ પાછો આવે પણ રહે છે, એનું જ સાકાર-રૂપ તે અપ્સરાઓ છે. એ જે માગે છે અને પાછો જેની સાથે લડે પણ છે, એ જેની સાથે

એ ૧ છે અને પાછો એને દટાવે પણ છે—એની જ એ વિપરીત ચિત્તની જ એ અવસ્થાઓ તૃપ્તિ છે એ એને બ્રહ્મ કરવા માટે કષ્ટ બીજાથી નથી આવતી એના જ દમિત ચિત્તમાંથી પેદા થાય ॥

(૧૧) દમન એટલે દબાવવું નહિ દમન એટલે સાત થઈ જવું

તપ વિનુત દોષ તો દમન થાય છે અને દમન માણસો મુગ્ધ કરે છે સ્વસ્થ નહિ એટલા માટે દુઃખ છું કે મદાવીરના તપમાં દમનનું કોઈ પણ કાગળ નથી અને જે મદાવીરે જે કષ્ટો દમન જેવા કમનૈયા ત્રેમ પણ કર્યો હોય તો દુઃખ તમને કહી દઉં કે ૨૫૦૦ વર્ષ પહેલાં દમનનો અર્થ બીજો હતો જત્યારે એ નથી

દમનનો અર્થ હતો શાંત થઈ જવું મદાવીરના સમયમાં દમનનો અર્થ જ્ઞાતી દેવું નહોતો દમનનો અર્થ હતો શાંત થઈ જવું શાંત કરો કેવું પણ નહિ—સાત થઈ જવું બાપા રોજ બહારની જે જે કમનૈયા અથવા ગેબ બહારના ગેબ છે જે કષ્ટો મદાવીરની વહીમાં દમન કાઢ મળી જાય તમે આનંદ રાખજો, એનો અર્થ જ્ઞાવડું (dispression) નથી થતો એના અર્થ સાત થઈ જવું થાય ૪

જે બીજાથી તમને દુઃખ પ્રાપ્ત થયું છે તેની ઊંચી દિશામાં ચાલ્યા જવાથી દમન પેદા થાય છે કામવાસનાએ અને દુઃખ આપ્યું હોય તો જે દુઃખ કામવાસનાની વિરુદ્ધ જઈ અને કામવાસના સાથે જ વા સામું તો દમન થશે જ્યાં સુધી ઊંચી જાવના જન્યત થાય છે તો સુધી કામિત નથી થઈ ઊંચી જાવના જન્યત થાય છે જ એ મા માટે

(૧૨) કોઈની રોષ—રોષ અને કલ્પ કામ અને મુદ્—એક જ થીજ્યા એ રૂપ

એક મિત્રની પત્ની અને કહેની દાગી કે અને પતિ પર જરાયે રૂબ નથી રહ્યો, દમન કલ્પ કામ આપું છે

મેં કહ્યું, જો પ્રેમ ગિલકુલ ન રહ્યો હોમ, તો કલહ પણ ચાલુ રહી શકે નહિ. અઘડવા માટે પણ પ્રેમ જોઈએ. જોજે, થોડોત્રણો પ્રેમ જરૂર હશે અને અઘડો જો મોટા પ્રમાણમાં હશે, તો પ્રેમ પણ ધણો હશે.

એણે કહ્યું, તમે કેવી ઊંધી વાત કરો છો ? હું તો છૂટાછેડા (divorce) લેવાનું વિચારી રહી છું કે જલદી છૂટાછેડા લઈ લઉં.

મેં કહ્યું, “જેની સાથે આપણું બધન હોમ તેને જ આપણે છૂટાછેડા આપવાનું વિચારીએ છીએ. જેની સાથે બધન જ નથી હોતું એને છૂટાછેડા આપવાપણુ ક્યાથી હોમ ? વાત જ પૂરી થઈ જાય છે. છૂટાછેડા આપોઆપ થઈ જાય છે.” આ એક વર્ષ પહેલાની વાત છે.

પછી હમણાં એક દિવસે મેં એને પૂછ્યું કે શી ખબર છે ? એણે કહ્યું, “તમે કદાચ સાચું કહેતા હતા. હવે તો અઘડો પણ નથી થતો, છૂટાછેડાની વાતનો ખ્યાલ તો દૂરની વાત છે. એની સાથે શી લેવા દેવા ? એ વાત જ શાત થઈ ગઈ છે.” સંબંધ જ ન રહી જાય તો શું તોડીશું ?

જો તમે કોઈ વાસના સાથે લડી રહ્યા હો તો સમજવું કે તમારો એ વાસનામાં હજુ રસ કામચંડ છે. જિદ્દગી આવી ગૂંચવણુ ભરેલી છે.

પરંતુ ફોર્સે તો જીવનભરના, પચાસ વર્ષના અતુલવ પછી કહ્યું (અને કદાચ પૃથ્વી પર એ એક જ માણસ મનુષ્યોના સંબંધમાં આ રીતે ઊંડો જીતર્યો છે) કે જ્યાં સુધી પ્રેમ હોમ છે, ત્યાં સુધી અઘડો ચાલુ રહેશે. જો અઘડાથી મુક્ત થવું હોમ તો પ્રેમથી પણ મુક્ત થવું પડશે.

જો પતિ-પત્ની વચ્ચે પ્રેમ હોમ, તો પ્રેમની તો આપણને ખબર નથી પડતી, કેમ કે એમનો પ્રેમ એકાંતમાં પ્રગટ થતો હશે પરંતુ અંતરની તો આપણને ખબર પડે છે, કેમ કે અઘડો તો

નદે માં પણ પ્રચલિત થઈ જાય છે હવે અમારું માટે નો એકાદ નવી શોધી શકાવું અથવા કોઈ એવી વસ્તુ પણ નથી કે જે માટે આપણે એકાદ શોધવાની કોઈ તરફી લે પણ ફોર્મિડ કદ બે કે ત્રી વચ્ચેમાં અથવા આતુ દાખ તો આપણું માની શકીએ કે અમારું માટે ક્રિયા અત્યંત રહેતો હશે દિવસે જે પતિ પત્ની સહી થાં બે ને માં જે પ્રેમમાં પડી પૂર્તિ કરવી પડે છે એનું તત્ત્વ (balance) કે વૃ પડે છે

જે દિવસે સમર્થ થાય બે તે દિવસે ધરમાં એટ પણ લાવવામાં આવે છે જે પતિ બાગે જાવરમાં મથો દાખ તો પાછા કે તો ન પત્નીને માટે કોઈક લેતો આવશે જે પતિ થત તરફ કૃષ્ણ સમન જના દાખ તો એમ ન સમજવું કે પત્નીનો જ મરિવસ છે અમ મમજવું કે આજે સવારે કોઈક વધારે થયો જ આ અત્યંત અનુકૂળ (balancing) છે એ એને સમતોલ કરશે

પરંતુ ફોર્મિડ તો કહે છે કે જે કામ (sex)ને એક બાજી માનું છું એટલા માટે ફોર્મિડ કામ (sex) અને મુદ્ધ (pleasure)નું અલગ થ શકાય છે એ કહે છે કે મુદ્ધ અને કામ જાને એક જ ચીજ તો બે જ છે અને જ્યાં સુધી મનમાં કામવાસના છે ત્યાં સુધી એ મુદ્ધની જરૂર સમાપ્ત નથી થઈ શકતી એ જાતક દિ (tattva) માં થઈ શકે છે અને એ જાતક દિને જે આપણે સમજીએ તે મદારીરત સમજવા હજી પણ સુમમ થઈ જશે

(૧૪) કલ્પનનું કોઈક રૂપ તેના વિષયીત સાથે એકાદિતુ

મદારીર કહે છે કે જે પૃથ્વીથી મુક્ત થવું હોય તે રાશ્વ પણ મન થઈ જવું પડે જે કુચી જમવું હોય તે કિચડી પણ જમવું પડે. જે અધારમાં જવાની કમ્પેન્સ ન હોય તો પ્રાણને પણ નમરકાર કરવા પડે. આ કિલ્લુ દેખાય જ પેટ એ કિલ્લુ નથી કેમ કે જેના મનમાં પ્રકરમાં જવાની કમ્પેન્સ ને વારંવાર અધારમાં જ પડતો રહેશે

જીવન દુનું છે અને જીવનનાં બધા રૂપ પોતાના વિપરીત સાથે બધાયેલાં છે, પોતાના વિરોધીથી બધાયેલા છે. આનો અર્થ એ થયો કે જે વ્યક્તિ જે ચીજ સાથે લડશે, જેનાથી વિપરીત એ ચાલશે એની સાથે જ બધાયેલી રહેશે. એનાથી એ ક્યારેય છૂટી નહિ શકે. જે તમે ધન સાથે લડી રહ્યા છો અને ધનથી વિપરીત જર્મ રહ્યા છો તો ધન તમારા ચિત્તને હમેશા ઘેરીને રહેશે જે તમે અહંકાર સાથે લડી રહ્યા છો અને અહંકારથી વિપરીત જર્મ રહ્યા છો, તો તમારો અહંકાર સૂક્ષ્મમા સૂક્ષ્મ થઈને તમારી બીતર હમેશા ઊભો રહેશે. એટલા માટે થોડું સંભાળીને લડવું, કેમ કે જેની સાથે આપણે લડીએ છીએ, તેની સાથે આપણે બધાઈ જઈએ છીએ.

તપ આવી જ ભૂલોમા પડીને રુગળ થઈ ગયું છે. અને જેમને આપણે તપસ્વી તરીકે ઓળખીએ છીએ, તેમાંથી ૯૯ ટકા માનસિક ચિકિત્સા માટેના ઉમેદવાર છે. એમની માનસિક ચિકિત્સા થવી જરૂરી છે. અને ધ્યાનમા રહે, કામવાસનાથી છૂટવું આસાન છે, કેમ કે કામવાસના પ્રાકૃતિક છે. પણ જે કામવાસનાના વિરોધથી બધાઈ ગયો છે, એનાથી છૂટવું મુશ્કેલ પડશે. કેમ કે એ પ્રકૃતિથી એક કદમ વધુ દૂર નીકળી જવાનું છે.

(૧૫) વિકૃતિ-પ્રકૃતિ-સંસ્કૃતિ

આને આપણે ત્રણ શબ્દોમાં સમજી લઈએ એકને હું કહું છું, પ્રકૃતિ, જેને માટે આપણે કશું કશું નથી, પણ જે આપણને મળેલી છે. જે આપણે કાંઈ ખોટું કરીએ, તો જે આપણે કરી લઈશું તેનું નામ છે વિકૃતિ અને જે આપણે કાંઈક કરીએ અને બરાબર કરીએ તો જે થશે તેનું નામ છે સંસ્કૃતિ.

પ્રકૃતિ પર આપણે ઊભેલા છીએ. જરાક ભૂલ થાય અને વિકૃતિમા ચાલ્યા જઈએ છીએ. સંસ્કૃતિમાં જવું ધણું કઠણ છે. કેમ કે સંસ્કૃતિમાં જવા માટે વિકૃતિથી બચવું પડશે અને પ્રકૃતિની

ઉપર કહ્યું પડ્યું. એ દેહમાં રૂઝ પ્રકૃતિ સાથે લાગતી દેહિક
હી નો તે વિદ્યુતિમાં પડી જાય અને વિદ્યુતિ મંદુરિ કમતા એક મ
દર હ પ્રકૃતિ એટલી જ નથી પ્રકૃતિ મધ્યમાં કોની હ વિદ્યુતિ
વર્ષ અને તમે દગી મયા, પ્રકૃતિથી પણ દર દગી મયા એવું જાણે
તો પશુઓમાં એવી વિદ્યુતિઓ નથી દેખાતી કે જેવી મનુષ્યમાં
દેખાય છે પશુ પ્રકૃતિ સાથે લાગતું નથી એવું એ પ્રમાણે વિદ્યુતિ
દેખાતી નથી

(૧૧) મનુષ્ય પ્રકૃતિથી નીચે પડતા—વિદ્યુતિ થતા, પશુથી પણ
જાનના દાસતામાં આવે ॥

દમણી દમણી ન્યૂવોકના એક મોઢામાં જન રોહિત્તનમાં તથા
ખીલ પશુ જગ્યાઓએ દોમોમેકુબાસોએ સમયસે કાદવા જન
કપ્પુ કે જા અમારો જ મ સિદ્ધ અધિકાર છે અને જા વામાં
ઓળખા ઓળખ ૧૦૦ દોમોમેકુબાસોએ વિવાદ કર્યા—જે
જાપનાની પણ બદાર લામે પડે છે એક પુરુષ બીજા પુરુષ સાથે
વિવાદ કરી રહ્યો છે તથા એક જા બીજા જા સાથે વિવાદ કરી
પડી છે—અમલિથી વિવાદો અમેરિકામાં આવ્યા ૧૦૦ અમાન
મતાવો જા વર્ષે નોંધાવા છે

જા મોઢાએ કપ્પુ કે જામે જાદર કરીએ છીએ કે જા અમારો
જ મસિદ્ધ અધિકાર છે કે જામે જોમન પ્રેમ કરવા જગ્યાએ તે
કરીએ દેહ સરકાર અખતે રાજી નદિ કહે એક પુરુષ બીજા પુરુષ
સાથે પ્રેમ કરવા હજી છે એવી સાથે વિવાદ કરવા જન હ
કેમ કહેવતના અધિકાર જામે જે જાખા અમેરિકા મ પુરે વખત
પીડામાં અને સિદ્ધિએ કર્યા જાવા લોકોની એક જ જા હ
૧૫૦ કપ્પો ॥ અને મધી જગ્યાએ તે કપ્પો દેખાતી જરૂર જા જાખ
ફિરિમાં ઓળખા એટલી ૨૦૦ પધિકારો દોમોમેકુબાસો ન
નહી છે—જેમાં તેઓ અખતે જામે છે અને જાદરતા કરે ॥

તમે એ જાણીને નવાઈ પામશો કે હમણા તેઓએ ડેલિ-ફેર્નિયામાં એક પ્રદર્શન યોજ્યું હતું — જેવી રીતે સ્ત્રીઓની સુંદરતાની પ્રતિયોગિતા (beauty competition) હોય છે કે જેમાં સુંદર સ્ત્રીઓને લગભગ નગ્ન ઊભી કરાય છે, તેવી રીતે ‘હોમોસેક્સુઅલ્સ’ એ ૫૦ નગ્ન યુવકોને ઊભા રાખીને પ્રદર્શન કર્યું કે અમે આમાં જ સૌંદર્ય જોઈએ છીએ, સ્ત્રીઓમાં નહિ.

ક્યારેય પશુઓમાં આપણે આવું વિચારી શકીએ છીએ? પશુ અને ‘હોમોસેક્સુઅલ્સ’? ના! (હા, ક્યારેક ક્યારેક એવું બને છે કે અજ્ઞાનમયધરમાં અને સર્કસમાં પશુઓ ‘હોમોસેક્સુઅલ્સ’ થઈ જાય છે!)

ડેઝમડ મોરિસે એક પુસ્તક લખ્યું છે — ધી હ્યુમન ઝૂ (The Human Zoo — માણસોનું અજ્ઞાનમયધર) જેમાં એણે લખ્યું છે કે જે અજ્ઞાનમયધરમાં પશુઓની સાથે થઈ રહ્યું છે તે સમાજમાં માણસોની સાથે થઈ રહ્યું છે આ અજ્ઞાનમયધર છે. આ કોઈ સમાજ નથી, ‘ઝૂ’ છે કેમ કે કોઈ પશુ જગલમાં પાગલ નથી થતું. પણ અજ્ઞાનમયધરમાં પાગલ થઈ જાય છે કોઈ પશુ જગલમાં આત્મહત્યા કરતું હજી સુધી માલૂમ પડ્યું નથી. પરંતુ અજ્ઞાનમયધરમાં ક્યારેક ક્યારેક આત્મહત્યા કરી લે છે. પશુ વિકૃત નથી થતું, કેમ કે તે પ્રકૃતિમાં સ્થિર રહે છે.

(૧૭) મનુષ્ય પ્રકૃતિથી ઉપર ઊઠે છે — અતિક્રમણ કરે છે તે સંસ્કૃતિમાં પ્રવેશે છે.

માણસ એ પ્રકારની કોશિશ કરી શકે છે. જો તે પ્રકૃતિ સાથે લડવાની કોશિશ કરે તો, આજે નહિ તો કાલે પણ વિકૃતિમાં સરી જશે અને યા તો પછી પ્રકૃતિનું અતિક્રમણ કરવાની કોશિશ કરે તો એ સંસ્કૃતિમાં પ્રવેશ કરશે.

તપ અતિક્રમણ છે, વિરોધ નથી, નિરોધ નથી, સંઘર્ષ નથી — અતિક્રમણ (transcendence).

હરે એમ બધા સારા સમ્પન્ન પ્રયોગ કર્યો કે એ સમ્પન્ન છે—
 ૧. આત્મ તેઓ કહે છે લોકો નદિ આ કિનારાથી પેને કિનારે
 ચાલ્યા જાયો પેત પાર ચાલ્યા જાયો પેની પાર લઈ જાયો
 હો નદિ કેમ કે હો તો પશુ ના જ કિનારે ઊભા રહેતો
 નેત્રી સાથે સન્માન હોત તેની પામે રહતું પડતે નેત્રી સાથે વસ્તુ
 હોત તેનાથી દૂર જવું ખતરનાક છે દુરમનો સામસામે સંગીનો
 લઈને કાળા મોઢે છે ભાગત પાકિસ્તાન ની સીમા (boundary) પર
 હુકો તેઓ કાળા છે ભાગત-ચીનની સીમા પર હુકો તેઓ
 પશુ નીનો લઈને ઊભા છે દુરમનોથી દૂર જવાનું ખતરનાક છે
 દુર ની સામે જ સંગીનો લઈને ઊભા રહેતું પડે છે એ કિનારા
 કાંઈ બચી—સુદ કહે છે કે એ બોમબા કિનારા સાથે લડ્યો તો
 પેલા કિના પડ્યો ક્યારે? હો નદિ પેલા કિનારે પહોંચી
 જાયો આ કિનારો છૂટી જશે જીવર્ણ જશે અને વિવીન ચર્ક
 જશે તપશ્ચર્ચા અતિશય (transcendence) ને કન્દ નથી,
 પ્રવા નથી

(૧૮) અતિશય જ્ઞાનના સ્વરૂપને જિએ બચતની વિશાભા લઈ જવું
 આ અતિશય જ્ઞાન ૬૫૪ આપણે યો : હા : જરૂર તો બધી
 રાને ખ્યાલમાં આવશે સૌથી પહેલાં ખ્યાલ કરી જઈએ કે અતિ
 શય જ્ઞાન કે : અથવા યાવ હ ?

તમ આ ખાલુમાં કાલ્પ છે ત્યાં પાર અધારુ છે તમે
 બોધારા સાથે કાલ્પ નથી પણ તમે કાલ્પ પદાવના સિખર પર
 ચાલતાં દર કરી દો એ ચાલીયારમાં તમે હવે છે કે તમે સુધી
 મહિન સિખરની નજીક પહોંચ્યા સાચા છે ત્યાં કોઈ અધારુ
 યો ખાલુમ અધારુ હતું પણ ત્યાં તમે ઊભા જ નથી ગદા
 નમ દવ યો મહિન સિખરની તમે પધારાનું દર કરી રાધું તમે
 ન હો : આગળના સિખર તમે પધારાનું દર કરી રાધું તમે
 પ્રાદેશ પહેલાં ચપ આ અતિશય જ્ઞાન, મધ્ય જરા પણ નદિ

જ્યા તમે છો ત્યાં જે ચીજો છે: તમે છો અને તમારી આસપાસ ઘેરાયેલું ખીણનું અધારુ છે. જે તમે ખીણના અધારા સાથે લડો છો, તો તમારે ખીણમા જ રહેવું પડશે. જે તમે ખીણના અધારા સાથે લડતા નથી, તમારી બીતરના સ્વયંને ઊધ્વગમન પર લઈ જાઓ છો, તો ખીણના અધારા પર ધ્યાન આપવાની જરૂર નથી.

જ્યાં આપણે ઊભેલા છીએ, ત્યાં ચારે બાજુએ ભોગની વૃત્તિઓ છે તેઓ પણ છે અને તમે પણ છો. ખોટા ત્યાગીનું ધ્યાન વૃત્તિઓ પર હોય છે કે હું આ વૃત્તિને કેવી રીતે મિટાવું. સાચા ત્યાગીનું ધ્યાન સ્વયં પર હોય છે કે હું આ વૃત્તિની ઉપર કેવી રીતે ઊઠી જાઉં. આ ભેદને બરાબર સમજી લઈએ. કેમ કે આ બંનેની માત્રા અલગ હશે, બંનેના નિમમ અલગ હશે, બંનેની સાધના અલગ હશે, બંનેની દિશા અલગ હશે, બંનેનું ધ્યાન અલગ હશે.

વૃત્તિની સાથે જે લડી રહ્યો છે, એનું ધ્યાન વૃત્તિ પર હશે. સ્વયંને જે ઊંચે ઊઠાવી રહ્યો છે એનું ધ્યાન સ્વયં પર હશે જે વૃત્તિ સાથે લડી રહ્યો છે એનું ધ્યાન બહિર્મુખી હશે. જે સ્વયંને ઊધ્વગમનની દિશામાં લઈ જાય છે એનું ધ્યાન અંતર્મુખી હશે. અને એક મનની વાત એ છે કે ધ્યાન ભોજન છે. જે ચીજ ઉપર તમે ધ્યાન દો છો, એને તમે શક્તિ આપો છો.

(૧૯) પાવલિટા અને વિલિયમ રેકનાં યંત્રો—ધ્યાન (attention) દ્વારા શક્તિ એકત્ર કરવા માટેનાં

હું પાવલિટાની વાત કરી રહ્યો હતો. એ એક વિચારક અને વૈજ્ઞાનિક છે. એની પાસે નાના નાના યંત્રો છે. એ કહે છે, પાંચ મિનિટ સુધી આપો તાકીને એ યંત્રોને જોતા રહો અને એ યંત્ર તમારી શક્તિને મજબૂત કરી લે છે.

અમેરિકામાં એક ધણો અદ્ભુત માણસ હતો, જેને અમેરિકન સરકારે જે વર્ષની સન્ન કરી એ માણસ હતો વિલિયમ રેક. આ સદીમાં જે લોકોની પાસે અંતર્દૃષ્ટિ હતી તેમાંનો એ એક

નો. એનું બે વાર સળ બોલવાની પડી અને હું તે અમંગલનું
કારણ એને પામવા ઠેરવીને કાનૂન દ્વારા પામવાનાનાં મેં કશી
ચિંતા એના પર મુકદ્દમા ચાલ્યો.

અજબ વાત છે કે દરેક એના મરી મવા પડી પેન્ટિંગ કદ
છે કે કાચ એ સાચો દનો એણે એક અદ્ભુત પરી (માસ) ની
જની જેને એ ઓમન બોલે છે તેને દતેલ એ કહેતા દત્તા કે
આની બહાર જો કોઈ ભક્તિ સુધી જાય અને કામવાસનાના વિચાર
કે તે મટે તે એની કામવાસનાની શક્તિ આ આમા અશ્વત્થ
સુધી જાય છે પરંતુ એનું પૈમાનિક પ્રમાણ જુ ૧૬ કે સમિત
એમાં સંપૂર્ણત્વ સુધી જાય છે એ કહેતા દનો કે સાચિત્વ ૫૬ જ
છે કે તમે કોઈને આની બહાર સુવચારી દો જેને આની વિશ્વકર્મા
મન નથી અને એ એક મિનિટમાં કામવાસનાના વિચાર કરતા
જા કરી દેશે આ જ એનું પ્રમાણ છે.

પરંતુ પૈમાનિકો કહેતા કે જ્યારે આને કોઈ સંજોગ નથી
માનતા એ માણસ અમમાં દોષ સહે છે પણ એ મજબૂરી બદલ
દેહ સહે છે પરંતુ પોતે નપુલ્સક (impotent) હોવાના મન
મનમાં ખ્યાલ બોધાર્થ મરો દતો એવા અનેક જ જીવન બે પરી
સુવચારીને સાબિત કરી દેતો દતો કેમ કે એનું કદવું દત્તુ કે બે નમ
કમિ એકમ થયેલી છે આ જો ઓમન છે તે તમરી કોમ પલ
કમિને તમારા ખ્યાલથી એકમ કરી લે છે.

(૧૧) મીઠા આમની બીમારીનું કારણ—પુલ્ક બીજનાનું પાન
તમને ખ્યાલમાં નાંદ દોષ પણ જ્યારે તમારી ૧૬ ને
આ (stomach) આપે છે ત્યારે તમે મેં પનો અગુમર કો
પલ જ્યારે તમારી ૧૬ નાંદો ખ્યાલ નથી આ પલ ૧૬ તમ
અને પનો અનુભવ કરો છો એટલા માટે એક પલ ૧૬ તમ
૧૬ ને છે—જ્યારે તમે કમરો છો કે મેં કે તમ ૧૬
૧૬ જ્યારે તમે તમે બીમાર પડી જાઓ છો ત્યારે ૧૬ જ

‘ટ્રિક’ને ઘણી જલદી સમજી જાય છે. તમારી ૧૦૦માંથી ૯૦ ખીમારી ધ્યાનની આકાક્ષાઓથી પેદા થાય છે. કેમ કે ખીમાર પડ્યા સિવાય ઘરમાં તમારી તરફ કોઈ ધ્યાન આપતું નથી.

પત્ની ખીમાર પડી જાય છે તો પતિ એના માથા પર હાથ મૂકીને બેસી જાય છે. ખીમાર નથી પડતી તો એની તરફ જોતો પણ નથી. પત્ની આ રહસ્યને જાણીબૂજીને નહિ, પણ અચેતનમાં સમજી જાય છે કે જ્યારે એને ધ્યાન જોઈએ, ત્યારે એણે ખીમાર થવું પડશે. એટલા માટે કોઈ સ્ત્રી એટલી ખીમાર નથી હોતી કે જેટલી એ દેખાય છે. આ જેટલો એ દેખાવ કરે છે. આ જ્યારે એનો પતિ ચોરડામાં હોય છે ત્યારે એ જેટલી ઊંઘકારા કરે છે અને અવાજો કરે છે તેટલા અવાજો એનો પતિ ચોરડામાં નથી હોતો ત્યારે એ નથી કરતી. ત્યારે તો એ બિલકુલ પણ નથી કરતી. આના પર થોડું ધ્યાન દેવા જેવું છે કે શું કારણ હશે? આને બાળકો ઘણી જલદી શીખી જાય છે. જ્યારે તેઓ ખીમાર હોય છે ત્યારે આખા ઘરનું ધ્યાન (attention) એમના પર કેન્દ્રિત થઈ જાય છે. એક વખત આ વાત સમજ્યા આવી ગઈ કે ધ્યાન ખેંચવા માટે ખીમાર થવાનું છે, તો જિંદગીભર એ ખીમારીને આધાર બનાવી લે છે.

મનોવૈજ્ઞાનિકો સલાહ આપે છે, પરંતુ એ સલાહ ઊલટી માલૂમ પડે છે. તેઓ કહે છે કે જ્યારે કોઈ ખીમાર હોય ત્યારે જાણીબૂજીને એના પર ઓછામાં ઓછું ધ્યાન આપવું. નહિ તો એના ખીમાર થવાનું તમે કારણ બનશો. જ્યારે કોઈ ખીમાર હોય ત્યારે તો ધ્યાન આપવું જ નહિ. સેવા કરવી, પણ ધ્યાન ન દેવું. ખૂબ તટસ્થભાવથી સેવા કરવી. ખીમારીને કોઈ રસ દેવો ખતરનાક છે. આમ કરશે તો જિંદગીમાં એ માણસ ઓછો ખીમાર પડશે અને વધુ સ્વસ્થ રહેશે એના માટે ધ્યાન અને ખીમારી જોડાઈને એકઠપ નહિ થાય.

(૧) મનુષ્યની આકાશ—બીજાનું ધ્યાન આકર્ષિત કરીને સક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની

પરંતુ ખાનધી સક્તિ મળે છે એટલે તો આખી દુનિયામાં ખાન પામવાની કોશિષ માને છે એક નેતાને મોઝ આપવો હશે? જોડા ખાન, ગણો ખાન હવે વ સહે—આ જવામાં શો ક આપવો હશે? પરંતુ જ્યારે એ બીડમાં કીએતો હોય છ ત્યારે નથી અર્થિ એના તત્ત્વ મગ્ગેલી હોય છે પાવલિયા કરે છે કે એ જવાની સક્તિથી બોજન મેળવે છે

કોઈ આશય નથી કે નેહરુ યોગ દિવસો વધુ છુટતા રહેન એ મીનનો દુખતો ન થાત તો જ્યાનક બોજન એક ધર્મ મનુ ખાન વીખમર્મ મનુ કોઈ મજબીતિય પદ પર તરીકે આગમ મરે છે એકા મારે તો કોઈ રાજીતિક નેતા પદ એ રા નથી મામતો નહિ તો મરુ અને પ. છાત્રુ નજીક આવી જાય છે કોઈ રાજ નીતિક નેતા પદ પર હોય ત્યાં સુધી આગમે મરે છે મનુ જ પડે આખરે એ હરી વાત છે પોતાથી જાતી નથી કોશિષ મ કરે છે કે છુટતા પ. ન હોય કેમ કે પદ છુટતા જ આવરણ આખી ધર્મ જાય છે

લોકો નિરુત્તર—નિરુત્તર ધર્મને જાતી મરી ગય છે જે પાત્ર પોષીકનો એકિસર દનો એ માણુસ નિરુત્તર ધર્મ જાય તો બેલી જોડમાં જોડી દસ વય આવરણ એકી ધર્મ જાય દરે સકો નિરુત્તર થવાની ના પાડે એ વાતને મનુ સમય નહિ માને કેમ કે એમન ખમર પડી જશે કે સુ ચરમક થક રહી છે જ્યાં સુધી પાત્ર નિરુત્તર થતો નથી ત્યાં સુધી સ્વસ્થ માણુસ પર ન નિરુત્તર થાય જ બીમર પડી જાય છે ખાનનું બોજન એને મગ્ગ રફુ કરે એકિસર જતો દનો અને લોકો કિમા ધર્મ જતા દન- રત્ના પર રત્નો દનો અને લોકો નમસ્કાર કરતા દના જાતો પદુ કરતા દ. કેમ કે માપતો પેસા પર કપને દનો, એક પપેન્સ જ પદુ

નામ પર હતુ પત્ની પણ લગ્નગીત થતી હતી પછી હવે એ નિવૃત્ત થઈ ગયો. હાથમાથી ધીરે ધીરે બધા સૂત્ર છૂટતા ગયા. હવે એ ખૂણામા બેઠો રહે છે. લોકો એવી રીતે પસાર થઈ જાય છે કે જાણે એ છે જ નહિ. તો એ ખાસે છે—ખોખારે છે, અવાજ કરે કે હુ પણ અહી છુ. પ્રત્યેક ચીજમા એ હઠ કરે છે (ખુદ્દાઓની હઠ માટે ખીજુ કોઈ કારણ નથી હોતુ) કેમ કે હઠ કરીને જ એ બતાવી શકે છે કે ‘હુ છુ’ આ ઘણી દીન અવસ્થા છે, દમનીચ અને ઘણી રુગણ છે, દુઃખદ છે, પરંતુ છે એ ધરમા કોઈ એવી ચીજ ચાલવા નહિ દે કે જેમા એ સલાહ નહિ આપે આમ તો કોઈ એની સલાહ નથી માનતુ તે એ જાણે છે, અને એ આખો દિવસ કહે પણ છે કે કોઈ મારુ માનતુ નથી. તો પછી આખો દિવસ સલાહ દીધા થુ કામ કરે છે—જે કોઈ એનુ સાલણતુ ન હોય તો ?

(૨૨) ધ્યાન ઓઢું થવાને કારણે ઘટેલી ગાંધીજીની જીવનની આકાંક્ષા

ગાંધીજી કહેતા હતા કે તેઓ ૧૨૫ વર્ષ જીવશે અને તેઓ જીવી શકત. જે ભારત સ્વતંત્ર ન થાત, તો તેઓ ૧૨૫ વર્ષ જીવી શકત ભારત સ્વતંત્ર થયુ એ વસ્તુએ પણ એમના મરણમા ફાળો આપ્યો—કેમ કે આઝાદી પહેલા જેઓ એમની વાત સાલણતા હતા, તેઓએ આઝાદી પછી એને સાલણવી બધ કરી દીધી. કેમ કે તેઓ પોતે જ તાકાતવાન થઈ ગયા. તેઓ પોતે જ સત્તા પર પહોંચી ગયા.

તો ગાંધીજીએ કહ્યું કે હુ ખોટો સિદ્ધો થઈ ગયો છુ મારી વાત હવે કોઈ સાલણતુ નથી. તેઓ કહેતા કે કોઈ મારુ સાલણતુ નથી, હુ ખોટો સિદ્ધો થઈ ગયો છું હુ બોલ્યા કરુ છુ પણ કોઈ મારી ફિકર નથી કરતુ, કોઈ મારી સલાહ નથી માનતુ (તેમ જાણે તેઓ સલાહ દીધા કરતા હતા) મરવા પહેલા જ એમણે કહેવાનુ શરૂ કરી દીધુ હતુ કે હવે મારી ૧૨૫ વર્ષ જીવવાની કોઈ આકાંક્ષા નથી. પરમાત્મા મને જલદી ઉઠાવી લે તો સારું

હા ખાટે ? કેમ કે તેઓ દેવે પોતા સિદ્ધા જેવા થઈ ગયા. તેમ કે દેવે કોઈ એમનું સ્વીકારનું નથી કે ન એમના પ્રેરે ખ્યાન નથી આપતું.

તેઓ એમના પ્રત્યે ખ્યાન આપના દત્તા તેઓ પણ એ/જા ખાટે ખ્યાન આપતા દત્તા કે ગંધીજી પર ખ્યાન આપ્યા સિવાય એમના પર કોઈ ખ્યાન આપતું નહોતું. દેવે તો એ જોયું જ્યાં જ્યાં જોવાના અધિકારી થઈ ગયા દત્તા એ/જા તેઓ ગીવા લાગે પર ખ્યાન હોઈ આ દત્તા દેવે તેઓ હા ખાટે ગંધીજી પર ખ્યાન આપે.

ગંધીજી ખૂબીમાં પડી ગયા દત્તા કોઈ નથી કરી દેતા કે કોઈએની ગાળાને જોઈને એમના મનમાં ધન્યવાદ કે પણ ન દેવે કોઈ નથી કરી શકતું કે એમણે અમ બિન પુ નાંદિ દાવ કે આવી ગયાં અચાનકને. મહેસવાદક—અદોયી છૂતિને નિરૂ. ■

(૧૩) બીજામાં દ્વારા ખ્યાન આપવાનો વિધાની આજ્ઞા પર લેતા અસર

ખ્યાન આજ્ઞા કે પણ સુધ્ધ આજ્ઞા કાર્યમાં કે આ ૬ અક્ષરો ખ્યાન પર પણ તમે દેવી છોકા એ અટકા ખાટે અપાર કોઈ પ્રેમમાં પડે છે ત્યારે એની જુદા આછો થઈ ત્યાર તમને અમ છે કે તમે કોઈ તમને પછી પ્રેમ કરતું હોય તે જુદા અવાજ આછો થઈ ત્યાર છે કે હા ખાટે જુદા અમ લાગે ખ્યાન અંતુ કદા નથી પ્રેમનો અર્થ જ એ છે કે કોઈ તમારા પર ખ્યાન આપે.

અને તમને અમર છે કે અંગેનાનિક કહે જ કે અપાર કે તમને પર ખ્યાન નથી આપતું ત્યારે તમને પણ અમર કે છે કે અમ અપાર કોઈ ખ્યાન આપે છે ત્યાં એ પુરુ અમર કે. કે કેમ કે ખ્યાન પણ કોઈએમાં કમ કે અમરતું કમ કરે કે પુરુ કે અમર પર કામ કરે છે જે ચોક્કસે આપણે ખ્યાન કોઈએ કે ન એક આપણે સમિતિ તપાસે છોકા અમરતું કમ કે હા અમર કરેવા અંગેના વિદ્યાર્થી આપણે છોકા અમર અમર અંગેના પણ ઉપર છે.

(૨૪) ટેલિપથીમાં ધ્યાન દ્વારા હજારો માઈલ દૂરથી શક્તિનું આદાન-અદાન

મેં પાછળ નિકોલિયોવ અને કામિનિયોવનાં નામ લીધા છે. આ બંને વ્યક્તિઓ ‘ટેલિપથિક કોમ્યુનિકેશન’(વિચાર મપ્રેપણ દ્વારા સદેશવ્યવહાર)માં આ પૃથ્વી પર સૌથી વધુ નિષ્ણાત લોકો છે. નિકોલિયોવ વિચાર ફેકે છે, ‘પ્રોડકાર્ટ’ કરે છે અને હજારો માઈલ દૂર કામિનિયોવ એ વિચારને ઝીલે છે.

વૈજ્ઞાનિકોએ મંત્ર લગાવ્યા ત્યારે ઘણા નવાઈ પામ્યા કે જ્યારે નિકોલિયોવ વિચાર ફેકે છે ત્યારે એની શક્તિ ક્ષીણ થાય છે. એની ચારે બાજુનાં મંત્ર બતાવે છે કે એની શક્તિ ક્ષીણ થઈ રહી છે અને જ્યારે હજારો માઈલ દૂર કામિનિયોવ વિચારને ગ્રહણ કરે છે, ત્યારે મંત્ર બતાવે છે કે એની શક્તિ વધી ગઈ. આ ઘણું આશ્ચર્યજનક છે !

હજારો માઈલ દૂર — જ્યારે કામિનિયોવ નિકોલિયોવની તરફ વિચાર ફેકે છે, તો એને પૂછવામાં આવે છે કે તે શું કરે છે ? એ કહે છે, “હું આખો બધ કરીને ધ્યાન કરું છું કે કામિનિયોવ મારી સામે હાજર છે — એ દૂર નથી, મારી સામે જ ઉપસ્થિત છે. હું મારું બધું ધ્યાન એના પર લગાવી દઉં છું. બધું ભૂલી જઈને છું ફક્ત કામિનિયોવ રહી જાય છે અને જ્યારે કામિનિયોવ પ્રત્યક્ષ દેખાવા લાગે છે કે એ સામે ઊભો છે, ત્યારે હું એની સાથે બોલું છું” એ ધ્યાન (attention) આપી રહ્યો છે એની શક્તિ હજારો માઈલ દૂર બેઠેલા વ્યક્તિને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

(૨૫) કોઈ પણ વૃત્તિ પર પક્ષમાં કે વિપક્ષમાં ધ્યાન દેવાથી એની શક્તિ ઘનીભૂત થાય છે — એ રીતે એનાથી મુક્ત ન થઈ શકાય.

જે ચીજ પર આપણે ધ્યાન દઈએ છીએ, ત્યાં જ શક્તિ સંગૃહીત થઈ જાય છે અને જ્યારે આપણે ધ્યાન દટાવી દઈએ છીએ, ત્યાંથી શક્તિ હટે છે અને વિસર્જિત થાય છે. જે વૃત્તિ પર તમે

ધ્યાન દો છે. એના પર સકિન મણ્ડીત થઈ જાય છે. ક્યારે તમે કામવાસનાના વિચાર કરો છો ત્યારે તમારી કામવાસનાનું જે કેન્દ્ર છે એ તમારી બીજ સકિન એન્ડ કમ્પા લાગી જાય છે તમે • ધ્યાન દર્શને સકિન દો છે. પછી એ કેન્દ્ર સકિનથી અગર્હ જાય છે અને એ સકિનથી મુક્ત થવા છઠ્ઠ છે કેમ કે એ બારેખન થઈ જાય છે માનુસની અંદર બાવી વાસ દોષ છે

પરંતુ કામવાસના પર એ રીતે બા. ઈ. સ્થાય છે એક તો તમે કામવાસનામાં રહ લા તો પ્રકૃતિજન્ય (સાધારણ) કામ વાસના તમારામાં બનજીત થઈ જશે. નૈર્મલિક કામવાસના તમારા સકિનશાળી થઈ જશે બીજું વિગ્ન ધ્યાન પણ બાપી કામ છે જેમ કે એક માણસ કામવાસના પર એવી રીતે પણ બા. ધ્યાન છે કે મારે કામવાસના સાથે લગ્ન છે બારે કામવાસનાનું જાતરમાં પ્રવાહિત થી થવા દે. એ પણ ધ્યાન રહી રહ્યો છે. અનુ પણ કામ કે દ (દેહ સ્પર્શ) સકિને એકી કરી લે

દરે મોની બુદ્ધિથી હો બા. ઈ. કેમ કે જ રીસનિ કામ વાસના પર ધ્યાન કે છે એની સકિન તો રીસનિ રૂપમાં વિસર્જિત થઈ જશે. પરંતુ જે વિસર્જિત નથી કરવા સ્વચ્છ અને ધ્યાન બાપે છે એનું શું થશે? એની સકિન વિગ્ન પ રોવાનું કાર કરી દશે. એ વિસર્જિત નથી થઈ સકિન અતમ અ કારીર ને બીજા અમામાં પ્રવેશ કરશે અને એમને વિગ્ન કરવા બાપમે અ માનુસ અંદરથી મુક્તવાતો જશે અને જાતમાં રહાતો જશે. પાતાની • દાપની સકિને કા જે રહાતો કરે. બા. અનુ કુ કે બાપણે એક દુશ્મને પાણી બા. પી રહ્યા હોય અને એ દુશ્મન પછી કરી રહ્યા હોયે કે બા. જરૂર મોઢું ન થાય. કામના પસ કરીએ છીએ અને પાણી પણ દઈએ છીએ તો જે જીતે તમે ખન દો છો — જી કામ તો પસ દોષ કે વિસર્જના દે. તમે એને પાણી અને એમને રહી રહ્યા છો

તપનું મૂળ સૂત્ર જ એ છે કે ધ્યાન કયાક ખીજે દો. જ્યાં તમે શક્તિને એકઠી નથી કરવા માગતા, ત્યાં ન આપો. ધ્યાનને જ ઉપર ઉઠાવો. જો કામવાસનાથી મુક્ત થવું હોય તો કામવાસના પર ધ્યાન જ ન દો. પક્ષમા પણ નહિ અને વિપક્ષમા પણ નહિ પરંતુ તમારે ધ્યાન આપવું જ પડશે. કેમ કે ધ્યાન તમારી શક્તિ છે. એ કાર્ય માગશે.

(૨૬) તપનું મૂળ સૂત્ર—ધ્યાન માટે નવાં કેન્દ્ર નિર્માણ કરો, જેથી શક્તિ ઉપર વહેવા લાગે.

તપનું મૂળ સૂત્ર એ જ છે કે ધ્યાનને માટે નવા કેન્દ્ર નિર્માણ કરો. માણસની બીતરમા નવા કેન્દ્રો છે. એ કેન્દ્રો પર ધ્યાનને લઈ જાઓ. જેવું ધ્યાનને નવું કેન્દ્ર મળી જાય છે, કે એ નવા કેન્દ્રમા જ શક્તિને ઉલેચવા લાગે છે અને જૂના કેન્દ્રોને તેથી મુક્તિ મળી જાય છે. પહાડ પર ચડાણ શરૂ થઈ જાય છે.

આપણું કામવાસનાનું કેન્દ્ર સૌથી નીચે છે ત્યાંથી આપણે પ્રકૃતિ સાથે જોડાયેલા છીએ. સહસ્રાર આપણું સૌથી ઉંચું કેન્દ્ર છે. ત્યાંથી આપણે પરમાત્મા સાથે જોડાયેલા છીએ—દિવ્યતા સાથે, ભવ્યતા સાથે, ભગવત્-તા સાથે જોડાયેલા છીએ તમે ક્યારેય ખ્યાલ કર્યો છે કે તમાગ મગજમા જ્યારે કામવાસનાનો વિચાર ચાલે છે, ત્યારે તમારું કામ-કેન્દ્ર તત્કાળ સક્રિય થઈ જાય છે? અહીં વિચાર ચાલ્યો (વિચાર તો ચાલે છે મગજમા) અને કામ-કેન્દ્ર જે ધણુ દૂર છે, તે તત્કાળ સક્રિય થઈ જાય છે ઠીક આ જ વાત છે.

તપસ્વી જેવું સહસ્રારની તરફ ધ્યાન દે છે, તેવું જ તેવું સહસ્રાર સક્રિય થવું શરૂ થઈ જાય છે. અને જ્યારે શક્તિ ઉપગની તરફ જાય છે તો પછી નીચેની તરફ નથી જતી. જ્યારે શક્તિને શિખર પર ચડવાનો માર્ગ મળી જાય છે, ત્યારે એ ખીણ છોડવા લાગે છે જ્યારે શક્તિનો પ્રકાશના જગતમા પ્રવેશ થવા લાગે છે,

તારે એ અધોગતી જગતથી ચુપગપ ઉઠવા જાણે છે અધોગતી નિરા રજુ નથી દેતી એના મનમાં અધોગતો વિગેરે પણ નથી દેતો એના મનમાં અધોગતો ખ્યાલ પણ નથી દેતો અધોગતું ખ્યાલ જ નથી દેતું ખ્યાલનું જ ર્ષાનગ્ન જે તપ દર્શ જ્ઞાન એ આ રીતે સમજશે નો દુ તપના બીજે અથ જનારી સખી (૧૭) તપ અર્થાત્ દુષ્કનઅગ્નિ—ઉર્ધ્વગતી દેવો એ તેનો સ્વભાવ

તપનો આમ તો અથ થાય કે જ્ઞાન બી રીતે જ્ઞાન મનુષ્યની અંદર જે દુષ્કનના અગ્નિ છે એ જ્ઞાનને ઉપદેશમનની દિશામાં સર્મ ૦ વો એ તપરવીનું કામ છે અને નીચની દિશામાં સર્મ ૧૦ વો કોગીનું કામ છે કોગીનો અથ છે—ગે કે જ દુષ્કનના અગ્નિને નીચની તરફ અધોગતી તરફ પ્રવર્તિત કરી રહ્યો છે તપરવીનો અથ છે—એ કે જે જ્ઞાન જ્ઞાનને ઉપદેશ દિશામાં અધોગતી તરફ સિદ્ધાવસ્થા તરફ પ્રવર્તિત કરી દો

આ જ્ઞાન જાણે તરફ વધી રહે છે એ અગ્નિ મનની પણ છે ઉપરની દિશામાં એ સમજાઈશે પણ નીચની તરફ પણ મુશ્કેલીએ જાય કેમ કે જ્ઞાનના સ્વભાવ ઉપરની તરફ જાય કે એટલા માટે અને તપ નામ આપ્યું છે અને જ્ઞાન નામ આપ્યું છે એને પણ નામ આપ્યું છે જોડી એ અધોગતી તરફ જ્ઞાનનો સ્વભાવ છે ઉપરની તરફ જાયને અને નીચની જાયને તો પછી પ્રવાસ કરીને સર્મ ૧૦ વો છે

પાછી નીચેની તરફ વહે છે એ એને ઉપર સર્મ ૧૦ વો દેવ તો અગ્નિ પ્રવાસ કરવા પડે છે એ તને પ્રવાસ કાઢી દેશે તો પછી પાછી નીચેની તરફ વહેવા જાય એ તને અધોગતી અવસ્થા દેડી દેડી તે પાછી પાછી નીચે વહેવા જાય એ ઉપર અવસ્થા દેવ તો પણ કરે તાકાત અથારે એટલા કે નીચ વહેવ

માટે પાણી કોઈની મહેનત નથી માગતું, ખુદ પોતે જ વહેવા લાગે છે. એ એનો સ્વભાવ છે.

તેવી જ રીતે અગ્નિને જો નીચેની તરફ લઈ જવો હોય તો કંઈક વ્યવસ્થા કરવી પડશે. અગ્નિ પોતાની મેળે ઉપર જાય છે, એ ઊર્ધ્વાગામી છે. એને તપ કહેવાનું એ જ કારણ છે. કેમ કે ભીતરનો જે અગ્નિ છે, જે જીવનઅગ્નિ છે, એ સ્વભાવથી ઊર્ધ્વાગામી છે. એક વાર જો તમને એના ઊર્ધ્વાગામી હોવાનો અનુભવ થઈ જાય, તો પછી તેને ઉપર લઈ જવા માટેના તમારે કોઈ પ્રયાસ કરવા નથી પડતા. એ પોતાની મેળે ઉપર જવા લાગે છે.

એક વાર જો સહસાર તરફ તપસ્વીનું ધ્યાન ફેરવાઈ જાય, તો પછી એણે પ્રયાસ કરવો નથી પડતો. પછી એ અગ્નિ પોતાની મેળે ઉપર વધે છે. ધીરે ધીરે એ ભૂલી જ જાય છે કે શું નીચે છે, શું ઉપર છે. ભૂલી જ જાય છે, કેમ કે પછી અગ્નિ તો સહજ જ ઉપર વહે છે. ઉપરની તરફ જવું એ એનો સ્વભાવ છે.

(૨૮) જન્મોની આદતોના કારણે જીવનઅગ્નિને નીચેની દિશામાં લઈ જવો આપણને સરળ લાગે છે.

નીચેની તરફ લઈ જવા માટે ઘણું આયોજન કરવું પડે છે. પરંતુ આપણે નીચેની તરફ લઈ જવા માટે એટલા લાળા વખતથી દેવાયેલા છીએ કે જન્મોજન્મથી આપણા અભ્યાસ એને નીચેની તરફ લઈ જવાનો છે એટલા માટે જીવનઅગ્નિને નીચેની તરફ લઈ જવો, વસ્તુતઃ જે કઠણ છે તે આપણને સરળ માલૂમ પડે છે. અતે ઉપરની તરફ લઈ જવો કે જે વસ્તુતઃ સરળ છે, તે આપણને કઠણ માલૂમ પડે છે. કઠણતા આપણી આદતમા છે.

ક્યારેક ક્યારેક આપણી આદત એટલી સખત થઈને એમી જાય છે કે તે સ્વભાવને દબાવી દે છે. આદતોના કારણે આપણા બધાના વ્યભાવ દબાયેલા છે. જેને મહાવીર કમનો કમ કહે છે તે આપણી આદતોનો કમ છે. આપણે આદતો બનાવી રાખેલી છે

એ આ તેમજ આપણને દર્શાવી રાખેલા છે એ આ તેા સાચી જ જૂની જે હાડી છે એમનાથી છુટવા માટે આપણે એમની જથ્થા હવે શરૂ કરીએ છીએ અને પછી આદત જનાવીએ છીએ પરંતુ આદત તેમ જાણિ આદત જ રહે છે

(૧૬) ખોટો તપસ્વી આદત જનાવે છે, આદતે સાચા તપસ્વી ધ્યાનને સ્વભાવ મોર્ચા છે અને આદત આદિ હટતો નથી પણ તેના સ્વીકાર દ્વારા ધ્યાનનું રૂપાંતરણ કરે છે

ખોટો તપસ્વી તપની રૂઝ આદત જનાવે જ સાચો તપસ્વી સ્વભાવને મોર્ચા છે આ ન જનાવતો નથી આદત (માર્ગ) અને સ્વભાવ (nature)નો રૂઝ સમજી શકે આપણે જ્યાં આદત જનાવીએ છીએ ત્યાં જનાવડાવીએ છીએ આપણે જાગરને કાઢીએ છે કોઈ ન કરે કોઈની આદત ખાતર કોઈ ન કરવાની આદત જનાવે એ કોઈ ન કરવાની આદત તેા જનાવી જ છે પરંતુ એનાથી કોઈ નહીં નથી થતો કોઈ કીત માં આસપાસ લાગે છે કામવાસના પકડે જ તેા આપણે સ્વીકારીએ છીએ કે અસ્થિરતાની આદત જનાવે અને એ આદત જની જાણ જ પરંતુ કામવાસના કીતરમાં સરકતી રહે છે એ ન જની દિશામાં આગળ વધતી જાય જ એ આદતથી કોઈ કરક પાતો નથી

તપસ્વી મોર્ચા છે સ્વભાવના સ્થાને પધન બધી જાણે ન દર્શાવીને જ પોતાના સ્વભાવનું દર્શન કરે છે પરંતુ આદતને દર્શાવવા માટેનો ઉપકરણ છે—આદત ન હોય આદત પર આદત જ ન હો

એક મિત્ર આજ દિવસ પરેશ પારી પાસે જ જ્યાં હતા એમણે કહ્યું કે તમે કહો છો કે મુળકર્મા રહીને પણ આદત રહે છે પરંતુ રસનું શું કરીએ કોઈ (કાન) ને શું કરીએ

મે એમને કહ્યું — આદત ન હો

એમણે કહ્યું — કેવું રીતે આદત જ રહેશે જ મુળ ૫૨

કહેવાતો વિજય મેળવ્યો છે તે બિચારો પછી જીવનભર ભૂખ્યો રહેવાની કોશિશમાં લાગ્યો રહે છે. કેમ કે એ ડરે છે કે અહીં ભોજન મળ્યું અને ત્યાં વાસના ઊઠી. પણ એ નયું પાગલપણ છે. કેમ કે વાસનાની બહાર તો યથા નહિ આ તો ફક્ત કમજોરીને કારણે વાસનાને શક્તિ નથી મળતી.

અસહમાં માણસ જેટલી શક્તિ પેદા કરે છે, એમાં કેટલીક તો જરૂરી હોય છે કે જે એના રોજના કામમાં વપરાઈ જાય છે. અમુક ચોક્કસ પ્રમાણમાં કેટલીક કેલરી શક્તિ એના રોજના કામમાં — ઊઠવામાં, ખેસવામાં નાહવામાં, ખાવામાં, પચાવવામાં, દુકાનમાં આવવા-જવામાં, સૂવામાં વગેરેમાં વપરાઈ જાય છે. એથી વધુ જે વધે છે, જે વધારાની (superfluous) છે તે એના એ કેન્દ્રને મળી જાય છે કે જેના પર તમારું ધ્યાન હોય છે. એમ માની લો કે તમારા રોજિંદા કામમાં એક હજાર કેલરી શક્તિ ખર્ચ થાય છે અને તમારા ભોજન અને તમારી વ્યવસ્થાથી બે હજાર કેલરી શક્તિ તમારા શરીરમાં પેદા થાય છે તો તમારું ધ્યાન જે કેન્દ્ર પર હશે તે કેન્દ્ર પર એ વધારાની એક હજાર કેલરી શક્તિ, જે બચી છે તે દોડી જશે. એ શક્તિ વાપરવાનો બીજો કોઈ રસ્તો નથી.

ધ્યાન જ રસ્તો છે કે જેના દ્વારા એ જશે. એને કાંઈ ખબર નથી કે કયા જવાનું છે. તમારું ધ્યાન એને ખબર આપે છે કે કયા જવાનું છે અને ત્યાં એ ચાલી જાય છે. હવે જો તમારે ખોટા તપમાં ઊતરવું હોય તો તમે એટલું જ ભોજન કરો કે તમારી અદ્ય હજાર કેલરીથી વધુ શક્તિ પેદા ન થાય. તો પછી તમને બ્રહ્મચર્ય સધાયેલું માલૂમ પડશે કેમ કે તમારી પાસે વધારાની શક્તિ બચતી જ નથી કે જે કામ-કેન્દ્રને (sex-centre) મળી જાય. હજાર કેલરી શક્તિ પેદા થાય છે અને તમે હજાર કેલરી ખર્ચ કરી નાખો છો. એટલા માટે તપસ્વી ભોજન ઓછું કરી દે છે, પગે ચાલવા લાગે છે. શ્રમ વધુ કરે છે અને ભોજન ઓછું

કરે એ જ નથી. એ અમણી પ્રતિક્રિયા કરે છે જેથી કરીમાં સ્થિતિ મોટી પેદા થાય અને જ્યારે વધુ થાય તો ઓછામાં ઓછા (minimum) પર ઇવવા લાગે છે, જેથી ન તો અતિશય સ્થિતિ પેદા થાય કે ન તો વાસના ઠીકે.

(૧૧) સાચો તપસ્વી સ્થિતિ પેદા કરે છે અને તે સ્થિતિને ધ્યાનના રૂપાંતરણ દ્વારા નવા કેન્દ્ર પર લઈ જાય છે.

પણ જ્ઞાનાત્મી એ વાસના સમાપ્ત નથી કરી જતી. વાસના એની જગ્યાએ જાગેલી છે. વાસનાનું કેન્દ્ર પ્રતીક્ષા કરશે. અનત જ મો. સુધી પણ પ્રતીક્ષા કરશે—કહેશે કે જે દિવસે સ્થિતિ વધુ હોય તે દિવસે દૂર તૈયાર છું. આ રીતે જ્યારે જીવવાનું છે આવી રીતે ઇવવાથી કષ્ટોષ કશું ઉપજતું નથી થતું જ્ઞાનાત્મી પ્રકૃતિ તે સુધી જાય છે પણ મેરુકૃતિ મળતી નથી. રીત વિરૂદ્ધિ મળે છે અને એક કાયમીત ચેતના રહી જાય છે ના આ મામ રીકે મામ નથી.

પરંતુ વિધાયક તપનો મામ છે—સ્થિતિ પેદા કરે જ્ઞાન રૂપાંતરિત કરે. ધ્યાનને નવા કે દો પર લઈ જાયો જેથી સ્થિતિ તો જાય આપણે ધીરે ધીરે જ્યારે વધુ જોડા ધ્યાનના પરિવર્તનને ખાતે ઠીકરીશું ત્યારે આ પ્રક્રિયા આસપાસ આવી રહેશે. પરંતુ કોઈ પહેલો તો એ આસપાસ કઈ હોતું જોડા એ કે ખારી વધારાની સ્થિતિ કયા કેન્દ્રથી જાય થઈ રહી છે એની વિષયીન જો કેન્દ્ર છે એ કેન્દ્ર પર ધ્યાનને લગાવતું પાડે.

(૧૨) જુલોની સાથેકયા—ધર્મશુદ્ધિની કથાએલીએલી

એક માની એવી વાત કરીને નું જાણતી આ વાત પૂરી કરીકે ધર્મશુદ્ધિનું એક સંમિલન. આ વાત એ દેહના જ્યાં મોટા ધર્મશુદ્ધિ એક કરેદરમાં મોટા કયા છે એ દેહમાં જરૂર મોટા ધર્મ છે કરેદર મોટા ધર્મશુદ્ધિ એક જાણતી વાતની—

મગ્ન છે. સંમેલન પૂરું થવાની તૈયારીમાં છે. તેઓ બેઠા બેઠા વાતો કરી રહ્યા છે. મોટી મોટી વાતો પૂરી થઈ ગઈ, નક્કી વાતો પૂરી થઈ ગઈ. હવે તેઓ બેસીને અસલી ગપસપ કરી રહ્યા છે.

એક ૭૫ વર્ષનો બુઢો ધર્મગુરુ કહે છે, “પૂરી થઈ એ બધી વાતો, લોકો સાંભળીને ગયા. પણ હું તમારી આગળ શું છુપાવું? હું તો આશા રાખું છું કે તમે પણ નહિ છુપાવો. સારું તો એ થશે કે આપણે આપણી અસલ જિંદગી શું છે તે બતાવીએ. હું તો એક જ ચીજથી પરેશાન રહું છું. એ છે ધન. અને દિવસ-રાત ધનની વિરુદ્ધમાં બોલું છું. ધન પર મારી ધણી પકડ છે. મારો એક પૈસો પણ બોવાઈ નમ, તો આખી રાત મને ઊંઘ નથી આવતી અથવા જે એક પૈસો મળવાની પણ આશા બંધાઈ નમ, તો પણ હું આખી રાત ઉત્કેષિત(excitement)માં રહું છું અને ઊંઘ નથી આવતી. ફક્ત ધન જ મારી કમળેરી છે. ધણું મુશ્કેલ છે. આની પાર હું નથી થઈ શક્યો. તમારામાંથી કોઈ પાર થઈ ગયો હોય તો બતાવો.

તેમણે કહ્યું, “પાર તો અમે પણ નથી થયા, અમારી પોતાની પણ મુસીબતો છે.”

બીજાએ કહ્યું, “મારી મુસીબત તો આ અહંકાર છે. એને માટે હું જીવું છું, એને માટે હું ઊઠું છું, એને માટે હું બેસું છું. એને માટે તો હું અહંકારની વિરુદ્ધ બોલું છું, પણ છે તો એ જ. આનાથી હું બહાર નથી નીકળી શકતો.”

ત્રીજાએ કહ્યું, “મારી તો કમળેરી આ કામના છે. આ સ્ત્રીઓ મારી કમળેરી છે. દિવસ-રાત હું સમજાવું છું, પ્રવચન કરું છું, ચર્ચામાં પ્રહાર્યર્થની વ્યાખ્યા આપું છું. પરંતુ જે દિવસે સ્ત્રીઓ સભામાં નથી આવતી તે દિવસે બોલવાની મજા જ નથી આવતી. મને પોતાને બોલવામાં કોઈ રસ નથી આવતો. જે દિવસે સ્ત્રીઓ આવે છે એ દિવસે મારો જુરસો જેવા લાયક હોય છે. એ દિવસે જ્યારે હું બોલું છું, ત્યારે વાત જ કોઈ બીજી હોય છે. પરંતુ હવે હું સારી

પેઠે વળુ છુ કે એ પળ કામવાસના છે કે ક્રિતી બદાત નથી થઈ
સકતો ?

દાસે પ્રાણસ મુસ્તા નસદુદ્દીન દત્તે. એ કામો થઈ ગયે. અને
એણે કહ્યું, 'મારે કરો હું બધું છું

તેઓએ કહ્યું 'પરંતુ તમે તમારી કમળેરી તો બનાવી નહિ."

મુસ્તાએ કહ્યું 'મારી કમળ એક જ કમળેરી છે એ છે નિદા.
હવે હું એક શબ્દ પણ શેકાર્થ કહતા નથી આપુ માત્ર મારી કમ
ળેરી કહ્યું હશે જે મેં બહો સાંભળ્યું છે ન મારે કહેવું પડે' મરી
એક જ કમળેરી છે—આશ્વાની અને હવે મારું શેકારુ આજે
હું'

એ પ્રશ્નને એને પકડવાની કોશિશ કરી કે તું શેકાર્થ વળ, કાઈ
તારી આ કમળેરી હતી એ તે પહેલાં કેમ ન કહ્યું ? આટલી વડ
મુપ કેમ થયો ?

દરેક પ્રાણસની કેઈ ને કેઈ કમળેરી દોષ છે એ કમળેરીને
બરાબર ઓળખી શી એમાં જ તમારી કલિનોત્તર બધ થાય છે

મુસ્તાએ કહ્યું 'મેં જ્યાં સુધી પડું સાંભળ્યું નહેતું ત્યાં
સુધી હું બેઠો રહ્યો પરંતુ જ્યારે મેં પડું સાંભળ્યું લીધું ત્યારે
મારી દલિત જગી થઈ હવે આજે રાત્રે સુત્ર મારા વદન' નથી.
હવે જ્યાં સુધી હું એકેએક બલિત સુધી 'અગર પહેલથી ન હો
ત્યાં સુધી મને એન નહિ પડે. હવે મારી દલિત જગી થઈ છે"

આ જે આપણી કમળેરી છે એ જ આપણી કલિનું
નિરકાસન છે ત્યારથી જ આપણી દલિત બધ થાય છે મુસ્તા ત્ય.
સુધી સુસ્ત બેઠો હતો જ્યારે કે કેઈ પ્રાણ જ ન હોય અમારા
એમાં બેસીત આવી થઈ, પ્રાણ આવી થયા, ચાલે જાય નહ

મુસ્તાએ કહ્યું, 'અબ્બ થઈ ગયે. ક્યારેય નિયતું' પણ

૧. કે જે કેઈ આવી આનંદ મળે."

(૩૩) આપણી કમળેરી આપણી શક્તિના વ્યયનું કેન્દ્ર—તપ તેના રૂપાંતરણની પ્રક્રિયા

આપણી કમળેરી આપણી શક્તિના વ્યયનું બિંદુ છે. ભોગ હોમ મા ભોગથી વિપરીત ત્યાગ હોમ, બિંદુ એ જ બનેલું રહે છે. ધ્યાન ત્યાં જ કેન્દ્રિત રહે છે, શક્તિ ત્યાંથી જ વિસર્જિત થાય છે, બાષ્પીભૂત (evaporate) થાય છે. તપ ધ્યાનનું કેન્દ્ર બદલવાની પ્રક્રિયા છે.

આ પ્રક્રિયા પર કુ કાલથી વાત કરીશ. કદાચ એના પર લાંબી વાત કરીશ. કેમ કે મહાવીરે તપના બાર ભાગ કર્યા છે અને એકેએક ભાગ વૈજ્ઞાનિક પ્રક્રિયા છે. તે કાલે વૈજ્ઞાનિક પ્રક્રિયાને આપણે સમજી લઈએ. પછી મહાવીરના તપના એકેએક ભાગ પર વાત કરીશું.

With Best Compliments From —

“મહાવીર જેવા આત્માઓ પોતાની યાત્રા પૂર્વજ મમા જ પૂરી કરી શકેલા હોય છે એમનું ઘટનાઓનું બે જગત છે, તે સમાપ્ત થઈ શકેલું હોય છે આ જગતમા એમના આવવાની બે પ્રેરણા છે તેમા એમની પોતાની ટાઈ વાસના કારણભૂત નથી પણ કુણા જ કારણભૂત છે બે એમને લાગ્યું છે, બે એમને મેળવ્યું છે એમા વહેંચવા નિવાદ આ જ મમા એમનું કવ ટાઈ કામ નથી”

—શ્રી રત્નનીશાહ

[મહાવીર ખરી દરિયા માથી]

HOME
AND
OFFICE
MODERN
STEELS
TIME
SHOW

MODERN
STEEL
FURNITURE
FOR
HOME
AND
OFFICE —
FIRE RESISTANT
CERAMIC
BENCHES
SINKS
AND
TUBS

GRANT 872

MEMBERS OF COMMITTEE: B. V. BOND, SANGHVI, WEST BOMBAY 44 AS

શુભેચ્છા સાથે:—

“મહાવીરના પગમાં સાપ કગડે છે અને તેમાથી દૂધ નીકળે છે—આ ગાથાનું શારીરિક અર્થમાં કે તથ્યની રીતે કે ઇતિહાસની દૃષ્ટિએ કોઈ મૂલ્ય નથી. આ વાતમાં કોઈ મનોદશા ઉપર જ લાર છે સાપ કરડે મા મહાવીરને કોઈ ઝેર આપે મા કોઈ એમને મારી નાખવા માટે પણ આવે તોપણ એમનું મન એક માતા વતે એનાથી જુદી રીતે વર્તી જ ન શકે. દૂધ નીકળે એનો ખરો અર્થ એટલો જ છે કે મહાવીરનું મન માતૃત્વથી ભરપૂર છે. માતા સિવાય બીજું કંઈ એ થઈ ન શકે એમનું હોવું જ માતૃત્વમય છે. એમનો પ્રત્યુત્તર એક માતા જેવો હશે. તમે ગમે તે કરો, ઝેર આપો, દુશ્મનાવટ કરો કે મારો, એમના તરફથી તો પ્રેમ અને કરુણા જ નીતરતી રહેશે.”

—શ્રી રજનીશજી

[‘મહાવીર-મારી દૃષ્ટિએ’માથી]

શુભેચ્છક મિત્ર તરફથી

‘મદાવીરની સતત ચેટા વ્ધમાં જાગી હતી કે મનુષ્ય કેવી રીતે આવક મને, કેવી રીતે સાંભળવાવાળો મને કેવી રીતે સંભળે છે અને એ ત્યારે સાંભળી શકે છે કે ત્યારે એના ચિત્તની મજા દિશા પરિભ્રમ શોધી લેવા પછી મોસવાની જરૂર પડેલી નથી. જો સાંભળી લેશે જાણી જો ન મોસાવેલી પણ મનમામસી વાણી છે તેનું નામ કિલ્લ મ્વનિ છે બેઠાઈ નથી, પણ મનમામસી છે અપામ નથી, પણ પદાથી મર્મ છે ફક્ત બીજામાં ફરી અને સંપ્રિયિત થઈ મર્મ જ તો આવક મનાવવાની કળા મોડવા મડ માટે મમ કરવા મજા છે હવે તો જાણ્યો શોધેને પણ આવક કરીએ છીએ—જો મદાવીરને માને છે તે આવક છે પણ મદાવીરના મગવા પછી આવક થું જ મુકેલ થઈ થું છે

—શ્રી રામનીલાલ

આશા ગ્લાસ વર્કસ^૧

અમર આશા બેઠાઈના

૬૫૬

હેતુકી:

ક્રાફ્ટ ૧૩ (W Rite)

નિ આજી

(મદાવીર)

બોલિસ:

૨૨૯૭ (૫, ૨૫, ૨૫, ૨૫, ૨૫)

નાસી નાસી ૨૫૨

૩૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦

શુભેચ્છા સાથે:—

“સત્યની અનુભૂતિને અભિવ્યક્તિ કેવી રીતે મળે, એ જ મોટામાં મોટો સવાલ મહાવીરની સામે આ જન્મમાં હતો. મહાવીર જ પહેલા શિક્ષક નહોતા કે જેમની સામે અભિવ્યક્તિની વાત ઊઠી હોય જેમણે સત્ય જાણ્યું છે એ બધાની સામે આ સવાલ છે. પરંતુ મહાવીરની સામે આ સવાલ ખૂબ ગહન રૂપમાં ઉપસ્થિત થયો હતો. મહાવીરના વ્યક્તિત્વની વિશેષતાઓમાં એક વિશેષતા એ હતી કે એમને સત્યની જે અનુભૂતિ થઈ, એની અભિવ્યક્તિને એમણે જીવનના સમસ્ત સ્તરો પર પ્રગટ કરવાની કોશિશ કરી. મનુષ્ય સુધી કાંઈ વાત કહેવી હોય, તો થોડી કઠણ તો છે, પરંતુ વધુ કઠણ નથી પરંતુ મહાવીરની ચેષ્ટા અનૂઠી છે. એમણે ચેષ્ટા કરી કે ઝાડ-પાન, પશુ-પક્ષી, દેવી-દેવતા, બધા સુધી, જીવનના જેટલા સ્તર છે એ બધા સુધી એમને જે મળ્યું છે, એની બબર પહોંચે. મહાવીર પછી આવી કોશિશ કરવાવાળો બીજો માણસ નથી થયો.”

—શ્રી રજનીશંકર

[‘મહાવીર-મારી દષ્ટિએ’માંથી]

પટેલ પ્રધર્સ

- અથાણાં ● અનાજ ● કંદલરી ● સ્ટેશનરી
- પ્રોવિઝન ● એન્જીનોઇરી ● ચૂકા મેવા
- અને ● જનરલ મર્ચાંડ

ફોન:

૨૯૩૯૩૧

બદ્રીકેશ્વર બિર્ડિંગ,

૮૨, મરીન ડ્રાઈવ,

મુંબઈ-૨ (બી. આર.)

(અનુષ્ઠાન ૪૨)

કા મન્ય મા પડે અગે ક્રમ નહીં
તે મા અન મુખી જાતુ ૨

જાન ત ન જ સેવ્યા- જા ન નિત
બીજા દિવસે કેવળ જાન ન જાવો ૧-
થવા પડે ૩ થુ નહીં દે ન જ પમ ૨
જાન ૩ મા જાવજાવ નો ન જ ન -
જાના જાતી થવાના મા દવા ન ક્રમ ૩
મો જાતી દે ન જાવજાવજાવ ૪ મા ૪ મા
જાતી ૫ જાવજાવ જાવજાવ ૫ મા ૫ મા
પા ૭ ક્રમ ૭

જા મા જાવજાવ ૬ મા ૬ મા - ૬
જાવજાવ જાવજાવ ૭ મા ૭ મા ૭ મા
જાવજાવ ૮ મા ૮ મા ૮ મા ૮ મા
જાવજાવ ૯ મા ૯ મા ૯ મા ૯ મા
જાવજાવ ૧૦ મા ૧૦ મા ૧૦ મા ૧૦ મા
જાવજાવ ૧૧ મા ૧૧ મા ૧૧ મા ૧૧ મા
જાવજાવ ૧૨ મા ૧૨ મા ૧૨ મા ૧૨ મા
જાવજાવ ૧૩ મા ૧૩ મા ૧૩ મા ૧૩ મા
જાવજાવ ૧૪ મા ૧૪ મા ૧૪ મા ૧૪ મા
જાવજાવ ૧૫ મા ૧૫ મા ૧૫ મા ૧૫ મા
જાવજાવ ૧૬ મા ૧૬ મા ૧૬ મા ૧૬ મા
જાવજાવ ૧૭ મા ૧૭ મા ૧૭ મા ૧૭ મા
જાવજાવ ૧૮ મા ૧૮ મા ૧૮ મા ૧૮ મા
જાવજાવ ૧૯ મા ૧૯ મા ૧૯ મા ૧૯ મા
જાવજાવ ૨૦ મા ૨૦ મા ૨૦ મા ૨૦ મા
જાવજાવ ૨૧ મા ૨૧ મા ૨૧ મા ૨૧ મા
જાવજાવ ૨૨ મા ૨૨ મા ૨૨ મા ૨૨ મા
જાવજાવ ૨૩ મા ૨૩ મા ૨૩ મા ૨૩ મા
જાવજાવ ૨૪ મા ૨૪ મા ૨૪ મા ૨૪ મા
જાવજાવ ૨૫ મા ૨૫ મા ૨૫ મા ૨૫ મા
જાવજાવ ૨૬ મા ૨૬ મા ૨૬ મા ૨૬ મા
જાવજાવ ૨૭ મા ૨૭ મા ૨૭ મા ૨૭ મા
જાવજાવ ૨૮ મા ૨૮ મા ૨૮ મા ૨૮ મા
જાવજાવ ૨૯ મા ૨૯ મા ૨૯ મા ૨૯ મા
જાવજાવ ૩૦ મા ૩૦ મા ૩૦ મા ૩૦ મા

(અનુષ્ઠાન ૪૩)

જગતને મને જીવતો રાખવાની જરૂર હશે તો જીવતો ગમશે. એને જે જરૂર નહિ હોય, તો વાત પૂરી થઈ, મારી પોતાની કોઈ જરૂર નથી.

(૩૩) જીવેપણા છોડવા છતાં પણ મહાવીરને મોત ન આવ્યું એની કળશ્રુતિ—ઘણું એવું છે કે જે આપણા હાથની વાત નથી, નિયતિના હાથમાં છે.

ધ્યાન રહે, મહાવીરની આખી પ્રક્રિયા જીવેપણા છોડવાની છે. મહાવીર કહે છે કે હું જીવિત રહેવા માટે કોઈ એપણા નથી કરતો. જે આ અસ્તિત્વને જ, જે આ વિશ્વ સત્તાને જ મારી કોઈ જરૂર હોય તો વ્યવસ્થા કરે. મારે કોઈ જરૂર નથી. પરંતુ આશ્ચર્ય તો એ છે કે તેમ છતાંયે મહાવીર ચાલીસ વર્ષ જીવ્યા. સ્વસ્થ જીવ્યા અને આનંદથી જીવ્યા. આ ભૂખે એમને માર્યા નહિ. નિયતિ પર છોડી દેવાથી જરા પણ દીન-હીન ન થયા. જીવેપણાને હટાવી દેવાથી મોત આવી ન ગયું.

આનાથી ઘણા રહસ્યોની ખજાર પડે છે આપણી આ એજા કે હું જ મને જીવતો ગમી રહ્યો છું—એ વિક્ષિપ્તતા છે અને આપણે આ ખમાલ કે જ્યાં સુધી હું નહિ મરું ત્યાં સુધી હું કેવી રીતે મરી શકું છું—એ અણુસમજ છે ઘણું બધું એવું છે કે જે આપણા હાથમાં નથી. પરંતુ એ પણ આપણા હાથની વાત છે એમ આપણે સમજીએ છીએ. જે હાથની બહાર છે એને હાથની વાત સમજવાથી જ અહંકારનો જન્મ થાય છે જે આપણા હાથમાં નથી, તેને એ રીતે જ સમજવાથી અહંકાર વિસર્જિત થઈ જાય છે.

(૩૪) મહાવીરે પોતાને નિયતિ પર સંપૂર્ણપણે છોડવાથી, મર્વ સ્વીકારના ભાવથી રાજ થઈ જવાથી, તેમનામાં કેલાયેલી એક અનોખી સુગંધ

મહાવીર પોતાનું ભોજન પણ પેદા કરતા નહોતા મહાવીર પોતે થઈને સ્નાન પણ કરતા નહોતા વગસાદનું પાણી જેટલું

તે તરી રહ્યું, તેટલું નવમથી હેતું પરવડી મનની વાત છે
 કે મદારીના કરીનાથી પગેવાની ફુગે નળેલી આવતી આવતી
 નેની હતી ખૂબ આવતી નેની હતી કેમ કે મદારીના સ્નાન
 નહોતા કે ના અને તમે ક્યારેય વિચાર કર્યો છે કે સેકેડ પગ
 થયો છે કે નેનો સ્નાન નથી કરતા? વાનું પાણી જ નસ છે
 એમના કરીનાથી ફુગે આવે છે?

એ માણસ જ એવું પ્રાણી છે કે જે પછી ફુગે આવે
 કે જેને ડીઝીઝ ટ (ફુગે) દર ક્યારેયની જરૂર પડે છે રોજ
 સુમધ ખરી, ડીઝીઝ ટ સાચી નાહો જ્યાં નહોતો જોઈએ
 કોઈ છતાં પણ પાંચ સાત ત્રિનિ કાઠની પાસે બેસો તો ખરી
 ખમર થઈ જાય છે માણસ એકવું એવું પ્રાણી છે કે જે ફુગ
 આવે છે મદારીના જીવનની જે સોકોને નજીકથી જોઈએ
 એમની થયા નિકા દતા તેઓ પણ નકિત દતા એમના કરી

માથી ફુગ નળેલી આવતી
 અસહ્ય મદારી જેવી રીતે જીવતા દતા કે જેવી રીતે
 પગ પછી જીવે છે એટલા જ પોતાને નાનુતિક નિયમ પર
 ખાલી છંદને આ વિગતની જે કચ્છ હોય આ અનંત સત્તાની જે
 કચ્છ દેવ એ કચ્છમાં તેઓ રાજ છે એવું પણ નહિ કે
 પગેવા આવે તો તેઓ પરચાન થઈ તેઓ પરચેવા માટે પણ
 રાજ ગરેજે ફુગે આવે તો ફુગે માટે પણ રાજ રહેજે
 અસહ્ય ગણ થવાથી જીવનમાં એક નવા પ્રકારની સુમધ આવતી
 થઈ જાય છે જ્યારે આવજે જુદું સ્વીકાર કરી સર્વ જાય છે
 ત્યારે જીવનમાં એક અનોખી સુમધ જરાવાની થઈ સર્વ જાય છે
 જ્યાં ફુગે અનોખી ફુગે છે અને જ્યાં ફુગે અનોખી ફુગે
 ફુગે છે સ્વીકારની સાથે જ એક અનંત સૌંદર્ય છે એક
 અનોખી સુમધથી જીવન અર્થ જાય છે એક સુવાસથી જીવન
 અર્થ જાય છે

મહાવીર પર પાણી પડે, તો તેઓ સમજશે કે વાદળાએ સ્નાન કરાવ્યું. મહાવીરે સમસ્ત પર પોતાને છોડી દીધા. જ્યારે વાદળ વરસે, ત્યારે સ્નાન થઈ ગયું સ્નાન કરાવવું તો ફક્ત પ્રતીક છે. વાત એટલી જ છે કે મહાવીરે પોતાને નિયતિ પર, પ્રકૃતિ પર, છોડી દીધા છે; અર્થાત્ હવે તેને જે કરવું હોય તે કરે, હું રાજ છું આ રાજ થવું એ અહિંસા છે. અને આ રાજ થવાને માટે એમણે અનશનને પ્રાથમિક સૂત્ર કહ્યું છે. કેમ? કેમ કે જ્યાં સુધી તમારી ઇન્દ્રિયો તમારાથી રાજ નથી, ત્યાં સુધી તમે પ્રકૃતિથી કેવી રીતે રાજ હશે?

(૩૫) નિયતિ માટે રાજ થવા માટે, પહેલાં તો આપણો ઇન્દ્રિયોને આપણા માટે રાજ કરવી જરૂરી

આને જરા વધુ સમજી લઈએ. આમા બે ભાગ છે. તમારી ઇન્દ્રિયો જ તમાગથી રાજ નથી. પેટ કહે છે કે ભોજન દો. શરીર કહે છે કે કપડા દો પીઠ કહે છે કે વિશ્રામ જોઈએ છે. તમારી એકેએક ઇન્દ્રિયે તમારી સામે બળવો પોકારેલો છે. તેઓ કહે છે કે આ નહિ આપો તો તમારી જિંદગી નકામી છે, નિષ્કારણ છે, તમે નિર્ગર્થક છો રહ્યા છો. એનાથી તો બહેતર છે કે મરી જાઓ જે એક સારું બિહાતુ મેળવી શકતા નથી તો મરી જાઓ. તમારી ઇન્દ્રિયો તમારાથી નારાજ છે, તમારાથી રાજ નથી. અને તમને ખેંચી ગઈ છે, તો તમે આ વિગટથી કેવી રીતે રાજ થવા પામશો? આટલા નાના એવા શરીરમા આટલી નાની એવી ઇન્દ્રિયો તમાગથી રાજ નથી થઈ શકતી તો આ વિરાટ શરીરમા, આ બ્રહ્માન્દમા તમે કેવી રીતે રાજ થઈ શકશો?

અને પછી જ્યાં સુધી તમારું ધ્યાન ઇન્દ્રિયોમાં વળગેલું રહે છે, ત્યાં સુધી તમારું ધ્યાન એ વિરાટ પર જશે પણ કેવી રીતે? અહીં જ સુદ્ધક વસ્તુઓમા અટવાયેલું રહે છે. ક્યારેક પગમાં કાંટો

પેની જગ છે કપરેક માથામાં હઈ થાય છે કપરેક આ પાંચળી
ફુલે છે કપરેક પેલી હિન્દી માથ કો છે આખી જ પાછળ
દે ના મધો સમય ખર્ચાઈ જાય છે મદારીર કો છે કે પગલાં
હિન્દીને પોતા સાથે રાખ કરો.

અનુભવો એ જ અથ છે કે પેન પાતા સાથે ગણ કરો
તો પેટથી રાખ ન થઈ જાયો જરાજ નાપી તો કે પે તમારે
ગદે છે તમે પેને માટે નથી પરણ થયા જોઈ લોકો વિખાથી
કરી દાગ કે અમે પેને માટે નથી આપણ સારી પેટે નાપીએ
હીએ કે આપણે પેને માટે હીએ જે આપણે માટે નથી આપણે
સાધન થઈ ગયા હીએ અને પેટ સાથે થઈ ગયું છે પેટ અર્થાત્
હિન્દી સાથે થઈ ગઈ છે બેચીરી રહે છે બોલાવના રહે છે અને
આપણે દો ૧૧ રહીએ હીએ

(૩) મુશ્કેલી વાતનો બોધ—આપણે હિન્દીને નાથે નીચે જઈએ
હીએ અને સંસ્કૃતને ઉપર બેચવાનો

મુશ્કેલી નસરુદીન એક દિવસ પોતાના મહાનુભાવ છાપડુ સ ખુ
હીએ અને સંસ્કૃતને ઉપર બેચવાનો

હીએ નસરુદીન એક દિવસ પોતાના મહાનુભાવ છાપડુ સ ખુ
હીએ અને સંસ્કૃતને ઉપર બેચવાનો

હીએ નસરુદીન એક દિવસ પોતાના મહાનુભાવ છાપડુ સ ખુ
હીએ અને સંસ્કૃતને ઉપર બેચવાનો

હીએ નસરુદીન એક દિવસ પોતાના મહાનુભાવ છાપડુ સ ખુ
હીએ અને સંસ્કૃતને ઉપર બેચવાનો

હીએ નસરુદીન એક દિવસ પોતાના મહાનુભાવ છાપડુ સ ખુ
હીએ અને સંસ્કૃતને ઉપર બેચવાનો

નસરુદ્દીન ઉપર આવી પોતાનું છાપરું સમું કરવામા લાગી ગયો થોડી વાર લિખારી બિલો રહ્યો. જ્યારે તેનાથી ન રહેવાયું ત્યારે તેણે કહ્યું, “ભૂલી ગયા કે શું ?” નસરુદ્દીને કહ્યું, “મારે ભીખ નથી આપવી, તે કહેવાને માટે ઉપર બોલાવ્યો છે.”

પેલાએ કહ્યું, “તું કેવો માણસ છે ? નીચે જ કેમ ન કહ્યું ?” નસરુદ્દીને કહ્યું, “ખૂબ સંકેત લાગ્યો, કોઈ સાલણી લેશે. તું લિખારી થઈને મને નીચે બોલાવી શકે, તો હું માલિક થઈને તને ઉપર નથી બોલાવી શકતો ?”

આ જ રીતે ઉપરથી બધી ઇન્દ્રિયો આપણને નીચે બોલાવતી જામ છે. પણ આપણે ઇન્દ્રિયોને ઉપર બોલાવી નથી શકતા અનશનનો અર્થ છે — ઇન્દ્રિયોને આપણે ઉપર બોલાવીશું, આપણે ઇન્દ્રિયોની સાથે નીચે નહિ જઈએ.

શુભેચ્છા સહિત —

“મહાત્મા ને સમજવા માટે પ્રેમીની દ્રષ્ટિની જરૂર છે નથી
અનુદયથી સમજી શકે નથી વિરોધી સમજી શકે નથી
અનુદયથી અને વિરોધી બંને વ્યક્તિ માધ્યમ બચાવવા હાથ
છે પ્રેમીને વ્યક્તિ માધ્યમ બચવું નથી હોતું અને બચાવ
બચવું નથી હોતું ત્યારે જ સમજી શકાય છે
શ્રી રામનીશાલ

મોહનની ચાનો દરેક પાક
તમને અનેરી લહેજત આપશે

MOHAN'S
TEA

જાણી જ લાગતી ચા પુરૂષ અને સ્ત્રીઓ બંને સહિષ્ણુ મળશે

બજવાન બુવન,
૧૯૬, નેમુચલ રોડ,
મસ્જિદ બાદર રોડ,
મુબઈ ૪૦૦૦૦૬

ફોન ૩૩૫૭૭૨
ગ્રામ 'AMULYA'